

Nicht ausleihbar

Mit 66 ganzseitigen Kupferstichen bzw.
Holzschnitten.

t Vermakelyck
Landt-Leven .
I. Deel.

DEN
NEDERLANDISEN
HOVENIER,
door I. van der Groen,
Hovenier van Sijn H. den
H. PRINS van ORANGIEN

T AMSTERDAM,

*Bij Marcus Doornick, Boeck-verkoper op den Vijgendam, in t Incket-vat.
Met Privilegie voor 15 Iaren.*

Data
21 Apr. 25a
2^{de}

Extract uit de Privilegie.

DE Staten van Hollandt en West-Vrielandt, doen te weten, alsoo ons vertoon is by MARCUS WILLEMSZ. DOORNICK, Boeckverkooper tot Amsterdam, &c. zeker Boeck, geintituleert, *Het Vermakelijck Landt-leven, bestaende in drie Deelen*, eerst, *Den Verstandigen Hovenier*, ten tweeden, *Den Nederlandtsen Hovenier, met curieuse Platen verciert*; ende ten derden, *Den Ervaren Huys-houder, misgaders de Verstandige Kock, &c.* Ende alsoo den Suppliant bevreest was, dat yemandt hem het selve Boeck soude mogen nadrukken, &c. soo werdt hy genootsaeckt sich te adresseren aen Ons, verfoeckende Privilegie voor de tijt van 15 Jaren, om het voorz. Boeck alleen te mogen drukken, uyt-geven en verkoopen, niet alleen in de Nederlandse, maer oock in andere Talen, in 't geheel ofte ten deele, met verbodt, aen alle en een yeder het selve Boeck in 't geheel of ten deele, in 't kleyn of groot, in eenige Talen na te drukken, of elders na-gedruckt, in de voorz. Provincie te brengen, te verhandelen of te verkoopen, &c. Soo is't, dat wy de sake en verfoeck voorz. overgemerckt hebbende, &c. den suppliant geauthoriseert en geotroyeert hebben, autoriseeren en octroyeeren den selven by deelen, ten eynde hy, geduerende den tijdt van 15 eerst-komende Jaren, alleen sal mogen drukken, doen drukken, uytgeven en verkoopen: Verbiende allen en een yegelijken *het selve Boeck* in eeniger manieren, geduerende den voorz. tijdt, na te drukken, of elders na-gedruckt, in onzen voorz. Lande te brengen, te verhandelen of te verkoopen, op verbeurte van de nagedrukte, verhandelde, ofte verkochte Exemplaren, en een boete daer-en-boven van 300 guldens, te appliceeren, &c. *gelijck alles breeder by de Origineele Brieven van Odroy begrepenis.* Gedaen in den Hage, onder onzen Grooten Zegel, &c. den 10 December in 't Jaer 1668.

Onderstondt

JOHAN DE WITT.

Ter Ordonnantie van de Staten,

HERBERT van BEAUMONT.

Het *Vermakelijck Landt-leven*, bestaende in de volgende Deelen.

- I. Den Nederlandtsen Hovenier.
- II. Den Verstandigen Hovenier.
- III.

}	Den Ervaren Huys-houder.
	Den Naerstigen Bye-houder.
	De Verstandige Kock, &c.

1.

Den Nederlandtsen HOVENIER,

Zijnde het I. Deel van *het Vermakelijk Landt-leven.*

Beschryvende alderhande

Princelijcke en Heerlijcke Lust-hoven en Hof-steden,
en hoe men deselve met veelderley uytnemende Boomen,
Bloemen en Kruyden, kan beplanten, bezaeyen, en vergieren.

Door *J. vander GROEN*, Hovenier van Sijn
Doorluchtige Hoogheydt, den HEERE

PRINCE van ORANGIEN, &c.

Verrijckt met verscheyde KOPERE FIGUREN, uytbeeldende
Princelijcke Lust-hoven en Hof-steden, na de Nederlandtsche en France
ordre; als oock eenige Fonteynen, maniere van Enten,
Oculeren, in-leggen en af-zuygen.

Met noch omtrent 200 Modellen van *Bloem-percken, Parterres,*
Dool-hoven, Prieelen, Lat-wercken, en Zonne-wijfers.

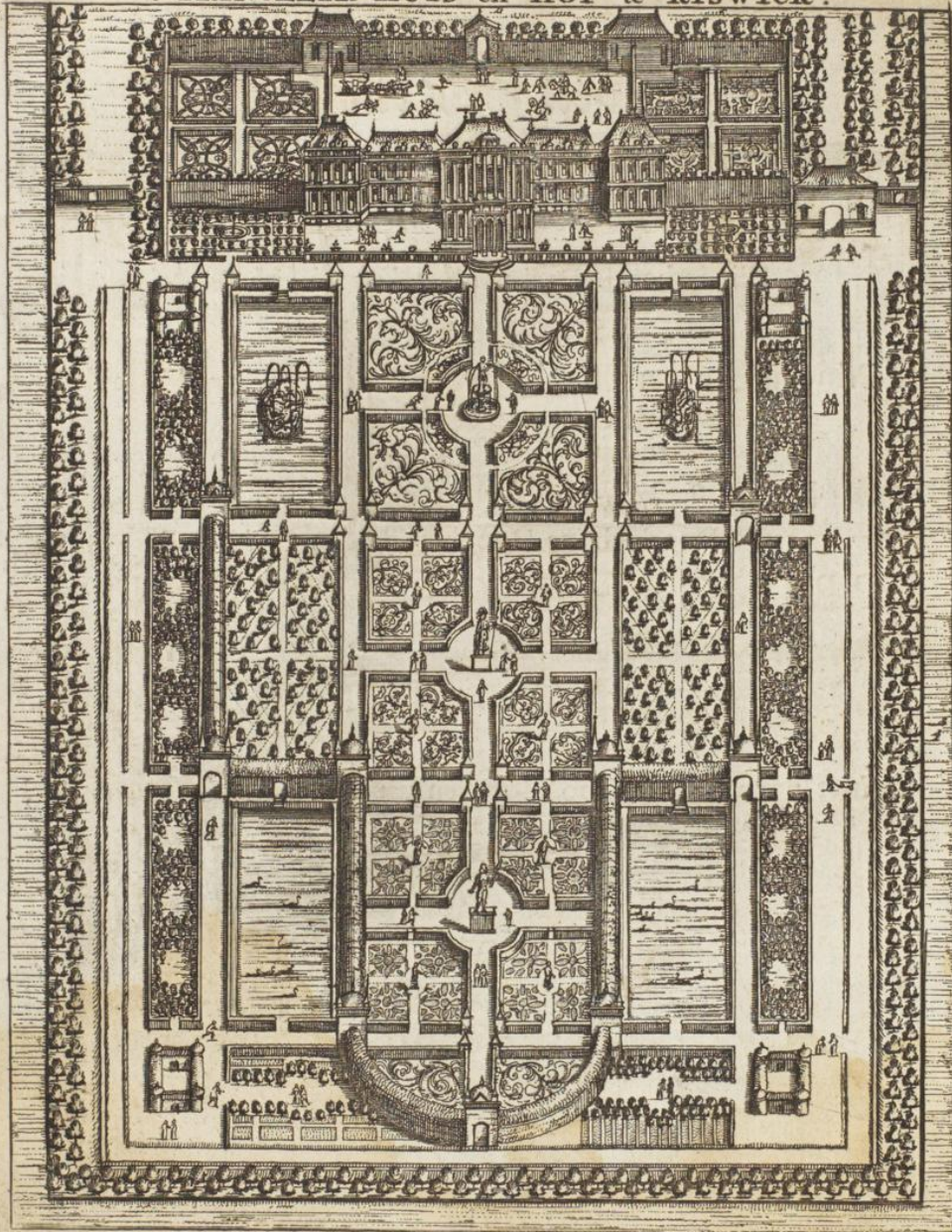
Desen laetsten Druck is doorgaens verbeterd.

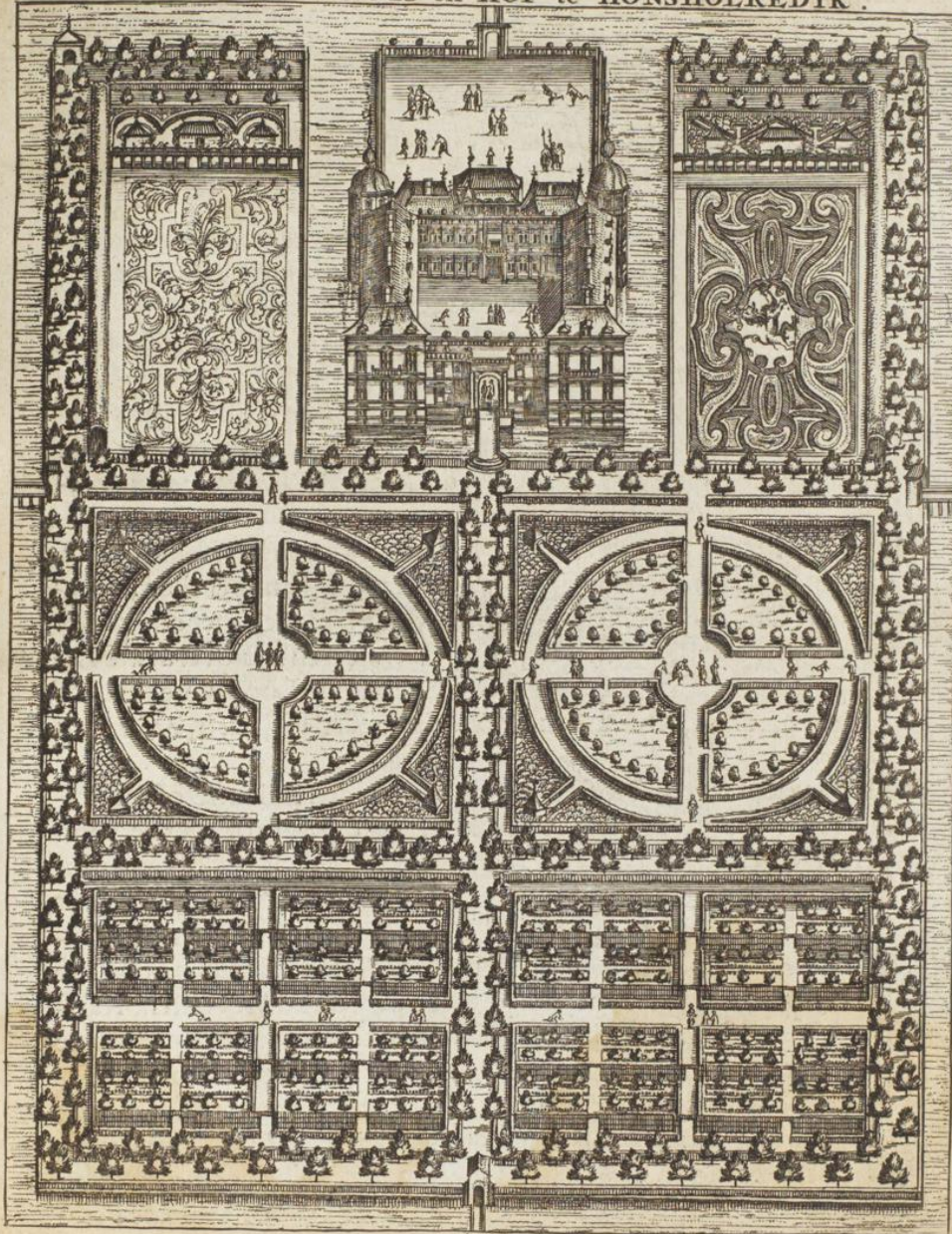

r A M S T E R D A M,

Voor *MARCUS DOORNICK*, Boeck-verkooper op den Vygen-dam,
in 't Cantoor Inct-vat. 1675. Met Privilegie voor 15 Jaeren.

t PRINCELYK HUYS en HOF te RYSWYCK.

A 3

*Inhoudt en verklaringh van 't geene
in dit eerste Deel begrepen is.*

- I. d' **E** Erste Figuur vertoont het Vorstelijk Huys en Hof te *Ryswijck*, een half uur buyten 's *Gravenhage*, gelegen op de wegh naer *Delft*, toebehoorende sijn *Doorluchtige Hoogheyt* den *Heere Prince van Oranjen*, &c. na 't leven afgeteykent.
- II. Is het Princelijck Hof en Huys te *Honsholredyck*, omtrent twee uren van 's *Gravenhage*, by het Dorp *Naeldwijck* gelegen.
- III. Vertoont het heerlijck Huys en Hof in 't *Bosch*, dicht by 's *Gravenhage*, gemeenlijck genaemt *d'Oranje Zaal*, bewoont by haar *Doorluchtige Hoogheyt, Mevrouw de Princeesse Douagiere van Oranjen*, &c. naer 't leven afgetekent.
- IV. V. VI. Zijn 3 heerlijcke France Gebouwen en hare Lust-hoven, bestaende in *Parterres* of Loof-wercken, Bloem-percken, Fonteynen, Oranje- en Citroen-boomen, en Plantasien met omgaende Hulst- of Doorn-heggen; beplante Gaenderyen, of overdekte Lanen, alles regulier, leggende de *Parterres*, Loof-wercken, of Bloem-percken, soo wel in *Plano* als *perspectyf*, dat is 't *plat*, als *verschiet*.
- VII. Is een gemeene Hof of Thuyn, naer de Hollantse of Nederlantse wijze, verdeelt in 4 percken, met groote of kleyne palm beset; waer van men het eerste kan gebruycken tot Bloemen of Loof-wercken; 't tweede tot allerley Moes en Salaet; 't derde tot Aspergies, Bloem-en Savoy-koolen; het vierde tot Peulen, Roomse en Turkse-boonen, Wortelen, &c. Desen Hof is met houteschuttingen rontom beheyningt, tegen de welcke Moerellen, Karfsen Abricosen en Perficke-boomen gevlochten zijn, langs de selve loopt een Rabat, datmen met Aerd-besien besetten kan: de Appel-Peere- en andere groote Vrucht-boomen setmen soo hier en daer, wijt van malkanderen, op dat den Hof sijn behoorlijcke open lucht mach behouden. Quee-en Mispel-boomen plantmen op de kanten van de Slooten, over 't water. Voorts zijn de Percken rontom beset met Roosen- Aelbessen en Kruysbessen-boomen.
- Een

Een gemeen Thuyn-huysjen zietmen hier in, aen wiens muuren men een Wijngaert kan opleyden, die tegen 't Zuyden, Zuydoosten of Zuyd-westen staen: aen d'een zijde is een Gras-of Bleeckvelt, aen d'ander zijde een Hoender-hock.

VIII. Vertoont een heerlijcke *Fonteyn*, die op sijn plaets beschreven sal worden.

IX. Beeldt af drie veranderingen van uytfspringent water, die, met noch meer andere, op een Fonteyn kunnen gestelt worden.

X. Noch een Fonteyn, die men met een kleyne kosten maken kan, met van onder uytfspringende stralen, als hier na volgen sal.

XI. Afbeelding hoe men de Wijngaerden, soo in den Aertbodem, als oock in mantjes vol Aerde, soo wel in 't onderste als in 't opperste des Wijngaerts, kan *in- en afleggen*, en daer na, *afsnijden*.

XII, Vertoont hoemen de Vruchtboomen kan winnen door *affsuygen*.

XIII. Afteykningh van het *in-enten* der Boomen.

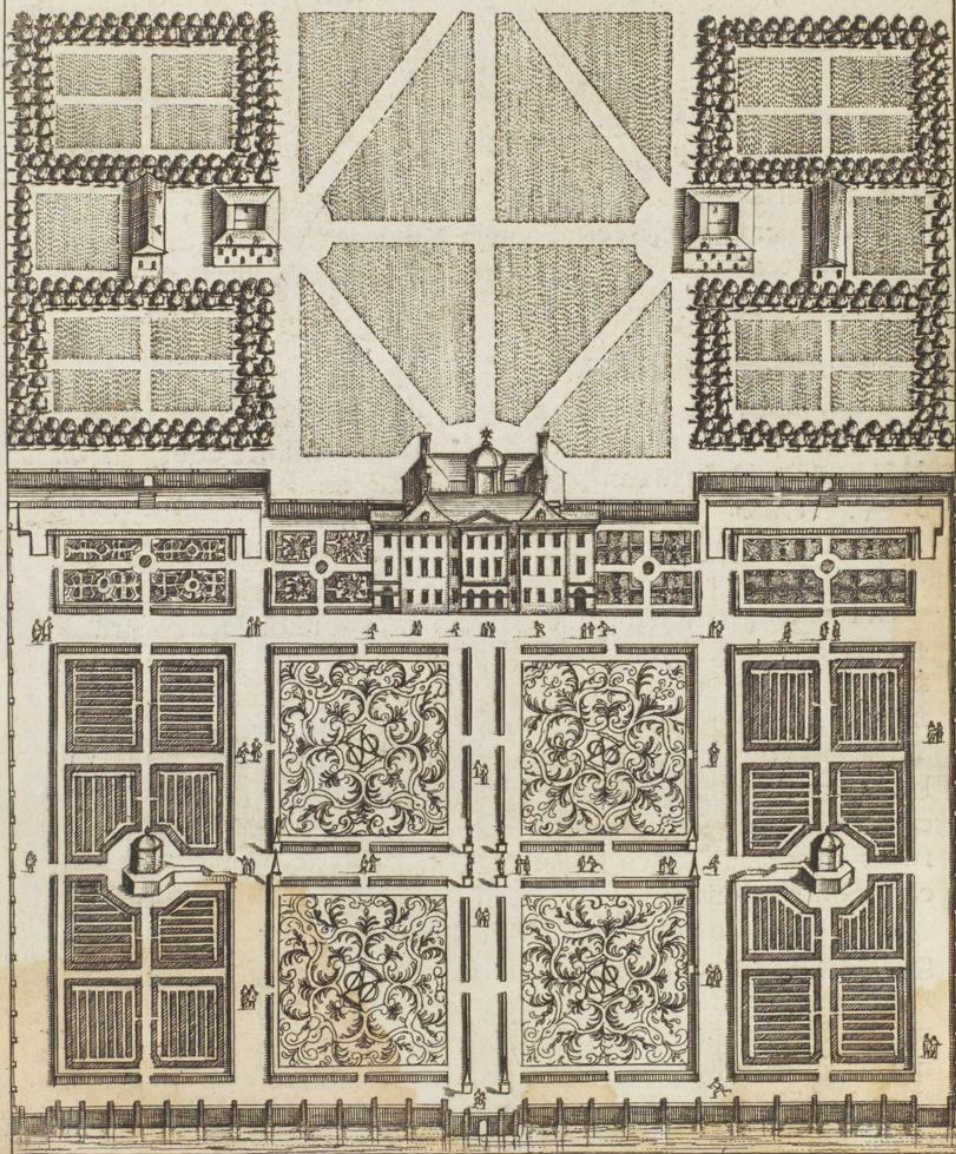
XIV. Vertoonigh, hoemen de Boomen *oculeert*.

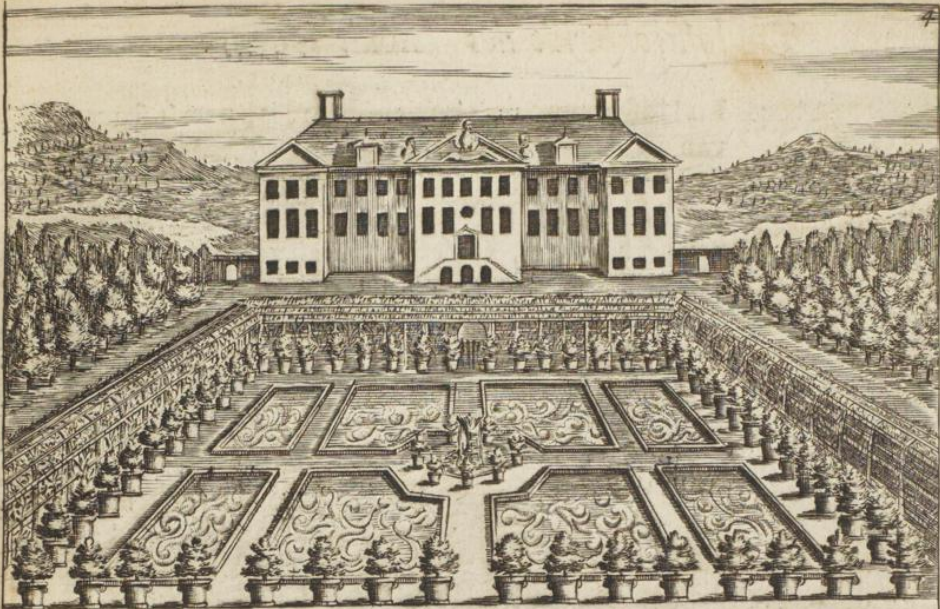
XV. Afbeeldingh van d'Oranje- en Citroen- of Limoen-boomen, met hare Tobbens en Backen, &c. als oock de Galderye, Stove, en Kachels, waer in men die des Winters, voor koude, bewaert.

Hier op begint den *Nederlandtjen Hovenier* in 't breede, op yeder saeck bysonder, te onderwijfen, hoe men een Hofftede, Bogaert, en Lufthof, behoorlijk sal regeeren.

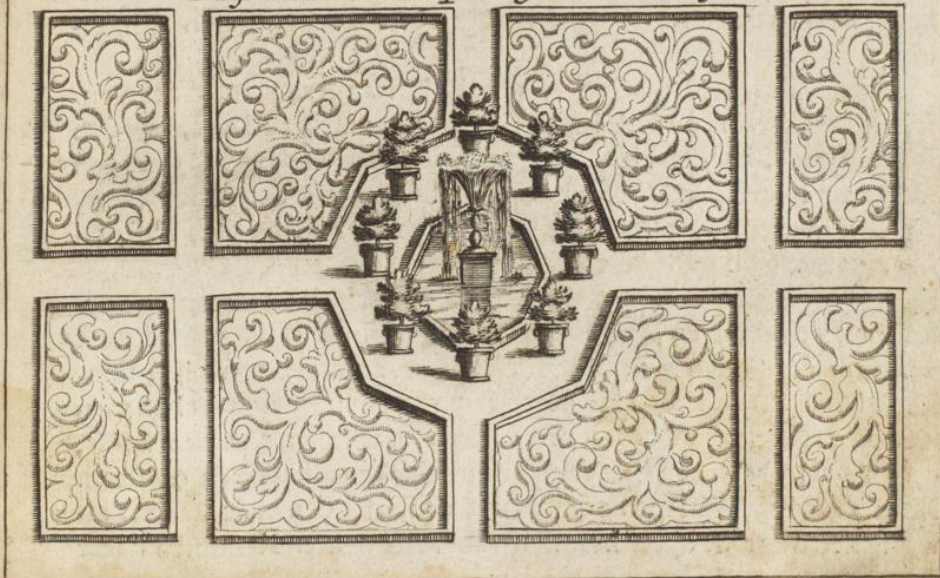
Daer na volgen omtrent twee hondert Afteyckeningen, of Modellen van alderley Bloem-percken, Parterres of Loof-wercken, kleyne en groote, gemeene en ongemeene, slechte en konstige, lichte en sware, onkostelijcke en kostelijcke, yeder na sijn believen, oock eenige ontwerpfels van Dool-hoven.

Hier na sietmen verscheyden Modellen van sierlijcke doorluchtige gevlochten Prieelen, Pedestallen, om Bloem-potten op te setten, Pyramiden, Poorten, Portalen, Colommen, Frontispicen, Heyningen met kijk-gaten, &c. die men met groente kan laten bewassen, en net geschooren houden, of anders met wit of andere kleuren, kan doen beschilderen. Eyndelijck worden ver-toont verscheyden Afbeeldingen van Zonne-wijfers, soo om in 't plat te gebruycken, als tegen 't Oosten, Zuyden, Westen, &c. oock eenige, om in Palm, als een Bloem-perck te leggen.

Franse Parterres inde platte grondt en 't Verschiet.

B

De loflijckheydt des Landt-levens.

En Hof-bouw, en 't buyten leven, is, naer 't seggen van veel Geleerden, het *vermakelijckste, voordeeligste, gezondste*, ja menigmael oock wel het *salighste leven*, dat men sou kunnen wenschen, voor die gene, die aen geen beroep, in de Steden vast gebonden is.

't *vermakelijckste leven* is het, om dat alles wat adem haelt, in de Lente, Somer, ja oock selfs in 't begin des Herffts, door de aengename en soete lucht, uyt de Steden naer buyten gelockt, ja getrocken wordt, alwaer men eerst alle dorheyt in groente siet veranderen, en 't geen als doodt was, wederom herleven; het jonge Gras, met de Spruytjes, en alderley Bloemen uyt den schoot der Aerde, voortkomen, die met haer lieflijke reuken, de Neus, en aengename kleuren, het oogh vermaken; dese worden stracks van de leckere Somer-vruchten gevolght, de welcke door haer ververschende smaken, de tong des aenschouwers bekooren. Niet lang daer na, siet men de Boomen met Herfft en Winter-vruchten geladen, die de Keuckens, neffens de Aerdt-vruchten, tegen den onvruchtbaren Winter-oofft van voorraet voorsien.

Het voordeeligste leven is het, om dat by na alles, wat tot des menschen voedtsel en onderhoudt noodigh is, van het Landt, uyt den Boomgaerdt, en den Hof, moet worden gehaelt, 't welck men dan aldaer veel verscher en beter koop kan bekomen, dan in de Steden; oock kan men daer met veel minder pracht en kosten, sich self, en sijn Huysgesin onderhouden.

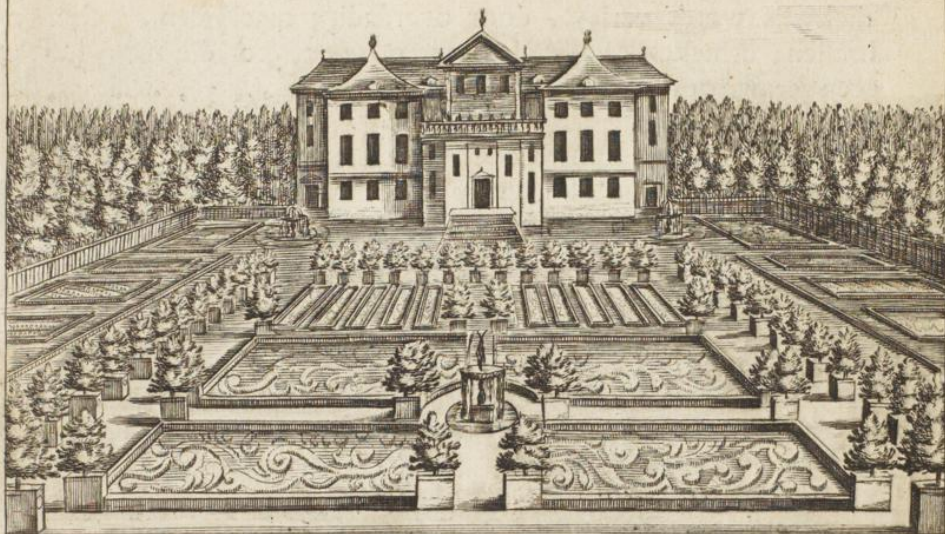
Het gezondste leven is het, door dien de versche lucht met geen vuyle stinckende dampen, gelijk in de Steden, besmet is, waer door 't verteeren der spijsen in de Maeg belet wort, en veel hooft-pijn, sickeningen, hoeft en kort-amigheyt veroorsaect: Buyten dit kan men hier oock een gereguleerde leven leyden, dewijlmen niet wort belet, op den gewoonlijcken tijdt te eeten en drincken, slapen en op-staen. Maer boven al, kan men oock matiger leven, dan in de Steden, alwaer men door de byeenkomsten van Vrienden en Kennissen, seer dick-

dickwils wordt verleyt, door overdadige maeltijden, gasten en brassen, drincken en klincken, *compartien*, &c. die menighmael geen geringe oorsaken tot des menschen qualijck-vaert, sieckten, ja wel de doot, zijn.

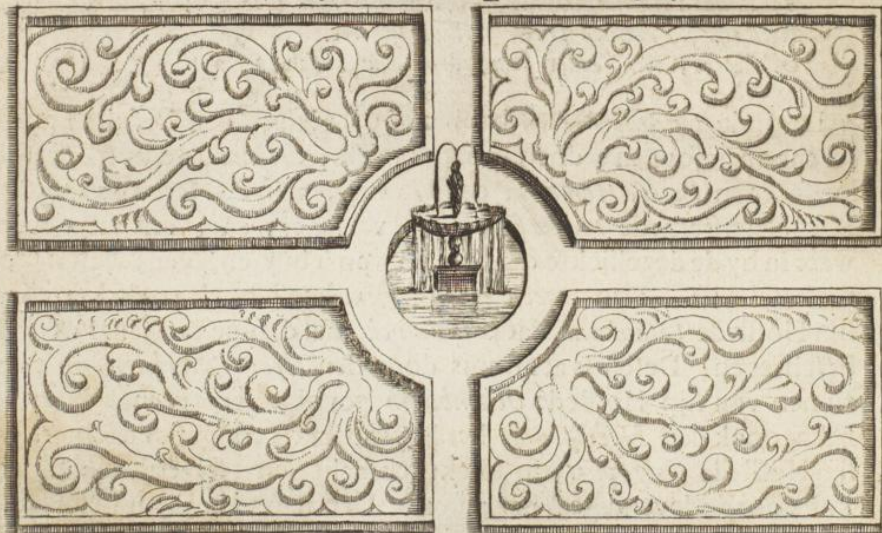
Het salighste leven kan het oock wel wesen, indien men sich daer na aenstelt; dit is seker, dat buyten op't Landt, soo veel valscheyt en goddeloosheyt niet omgaet, als in de Steden. Maer daer-en-tegen heeft men veelvoudige stoffe, om de name des Grooten Schepper van alle dese Kruiden, Vruchten, Boomen, &c. te verheerlijcken, loven, dancken en prijsen, waer toe de volgende vaerskens van den vloeyenden *Poeët J. Cats* oock gestelt zijn.

't Wierd Adam opgeleyt het Paradijs te bouwen,
Om in dat schoon Prieel den Schepper aen te schouwen,
Te sien sijn hoogh beleydt, en onbegrepen macht,
En wat hy voor den Mensch in wesen had gebracht.
Het Veldt heeft wonder in, de stomme Boomen spreekken,
Ja, dat noch hooger gaet, de domme Beesten preekken;
Niet een soo kleynen Dier, niet een soo teeren Kruidt,
Of't roept, oock sonder stem, den Grooten Schepper uyt.

De oude *Latijnsche Poëten* hebben al over lang, den Lof des Landt-levens op gesongen; doch om tot onse *Nederlanders* te komen, soo heeft eenen *Petrus Hondius*, een *Vlaming*, al in den Jare 1621. seker Boeck, genaemt de *Moufeschans*, vol vaerskens, daer van uytgegeven, waer in hy de dagelijckse oefeningen van 't buyten leven, van tijt tot tijt beschrijft. Den *Heer van Zuylichem* heeft oock noch korteling sijn Hofftede *Vitaulium*, dat is *Hofwijck*, met deftige vaersfen, Poëtisch beschreven; Defen is aenstonts door den *Heer Westerbaens*, in 't be-rijmen van sijn Hofftede *Ockenburgh* gevolgt geworden. Daer na heeft oock den *Heer J. Cats* het Buyten-leven en Hof-gedachten op sijn Hofftede *Sorg-vliet*, in 't licht gebracht, en 't selve als een doot-kist voor de levendige, nagelaten. Den nauwkeurigen Leser, die den lof en nuttigheydt van 't buyten leven verder wil ondersoecken, kan die voornoemde Poësyen door-lesen.

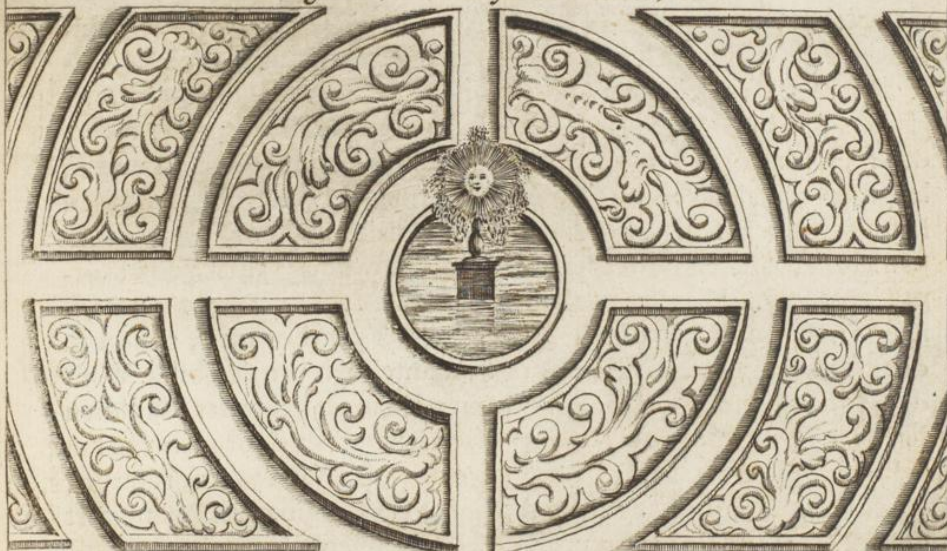

France Loofwerken in 't plat en Perspectief.

Frans gebouw, met sierlyke Parterres, etc.

Inleydingh.

d' **O** Vervloedige Natuur (beftiert door d'eeuwige Godt) die de Menschen haer voedtsel en onderhoudt , soo mildadighlijk toe-tendt , heeft de Tijd in Jaren , en yeder Jaer in vier Deelen af-ge-deelt. De Winter (hoewel noodigh) doet door haer koude , vochtigheyt , en bulderende windt , hagel en sneeuw-buyen , d'andere drie Deelen in aengenaemheyt uyt-ſteecken : De Lente brengt hare Bloemen , de Somer hare Vruchten , en den Herfft hare Winter-oogſt te voorſchijn. Maer alle deſe dingen worden wel op haer tijdt van de Natuur voort-gebracht , doch ſy kunnen , en dienen nootfakelijck (indien men daer 't recht gebruyck van wil genieten) door de konſt geholpen , en verbeterd worden. Want door de konſt kan men de Aerde , die op ſommige plaetſen door de Natuur onvruchtbaer geteelt is , met de ſelve wel toe te maken , vruchtbaer doen worden : de konſt kan de wilde , harde , onſmakelijcke Vruchten , door Meſten , Koefſteren , In-enten , tam , ſacht , eetbaer en ſmakelijck maken.

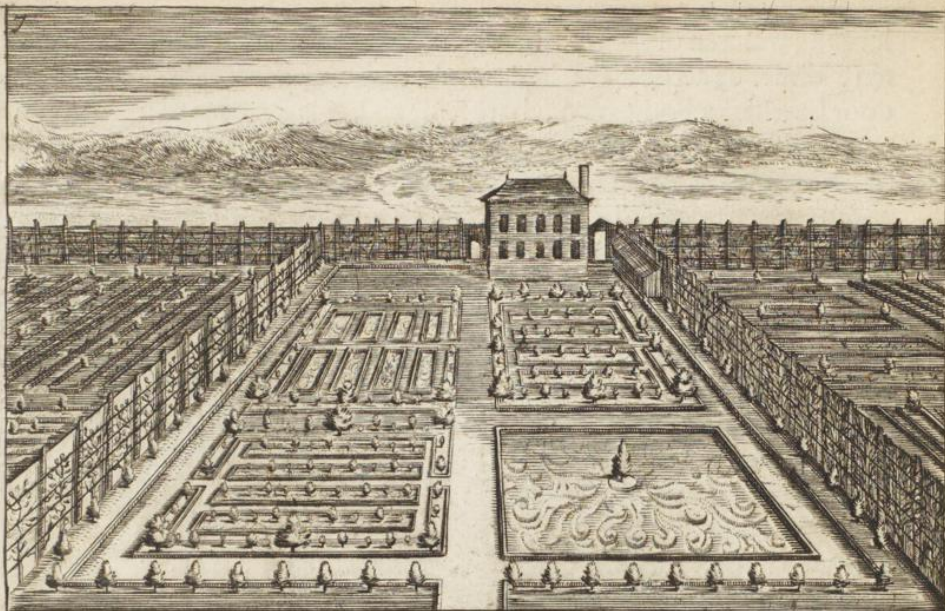
Deſe en meer andere zyn gemeen , en oock noodigh. Doch , om tot ons voornemen te komen , ſeggen wy , dat de Natuur , die ſich veeltijts wanſchickelijck vertoont , door de konſt kan op-geſchickt , op-gepronckt , in goede ordre , ſierlijck en vermakelijck gemaect worden : en hier over kruyt men ſomtijds bergen en heuvelen wegh ; laeghten en dalen verhooghtmen , men maect water tot landt , en landt tot water , &c. Alle deſe dingen worden in de *Luſt-hoven* aengemerckt , daer men alles *regulier* , dat is , beyde de zyden gelijkförmigh maect. Hier leert de konſt , dat men de *Boomgaerden* en *Luſt-hoven* met hooge Eycken , Abeele , of Ypen-boomen , rondtom dient te beplanten , op datſe door de mantelingh van de koude Winden , soo veel mogelijck is , bevryt zyn : Dat men het water (by aldien het daer is) rondtom de *Hoffleden* heen leydt , daer door men van het geboeft te meer bewaert wordt , 't ſelve oock tot Vis-vyvers ordineert , gebruyckende de uyt-gegraven Aerde tot verhooging van Boomgaert en Hof. Alle deſe wateren , als de ſelve kunnen ververscht worden , geven groote aengenaemheyt aen de *Luſt-hoven* : als mede , doen de
levende

levende wateren of springh-bronnen, die van de naest-gelegen hooghten, onder de aerde door, in de *Luft-hoven* worden geleyt, en aldaer door heerlijcke Fonteynen, hare frisse en koele stralen, tot groot vermaeck doen uyt-springen. De Konst heeft oock geleert, de Bedden foodanigh te leggen, datse bequaem zyn, door de tusschen-loopende paden, om gemakkelijck bezaeyt, beplant, gewiedt, gesneden en gepluckt te worden. Alfulcke en diergelijcke Konsten, ervaringen en uytvindingen, daer door de Natuur geholpen, verbetert en verciert wordt, zynder ontallick, en hoe men de *Luft-hoven* met de selve verheerlijcken kan, sal den Lief-hebber in de hier by gevoeghde Figuren (als oock die geene die achter aen, van de Bloem-percken, Parterres of Loof-wercken, Zonne-wijfers, Prielen, &c. vertoont worden) beter sien, als uyt een beschrijvingh verstaen.

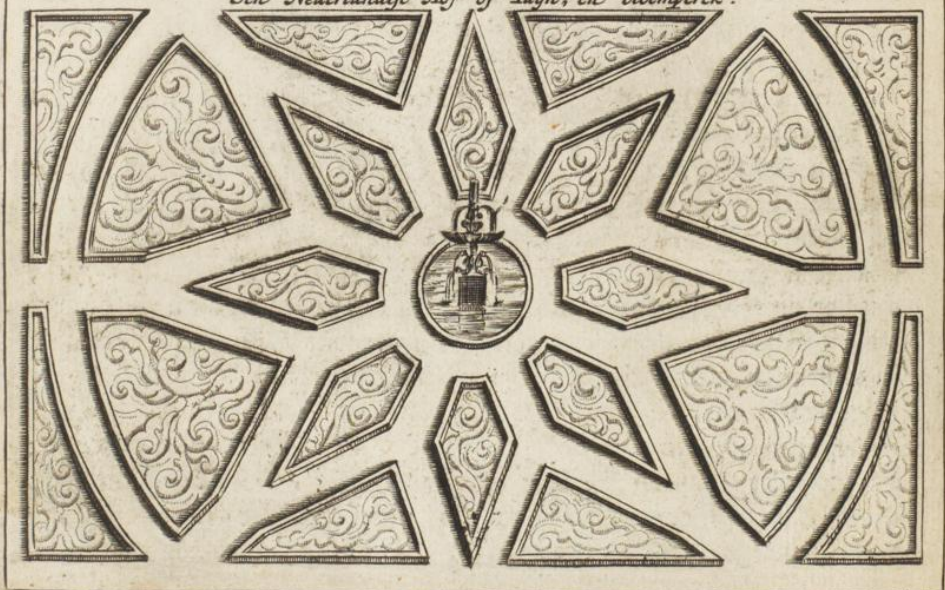
De eerste die men weet, dat de *Luft-hoven* in eenige schickelycke orden hebben gebracht, zyn geweest de Oude Romeynen, de welke daer na van de Italiaenze Princen, loffelijck, en met verbeteringh zyn na-gevolght; soo dat Italien onder andere uytstekentheden hier mede van beroemt is geweest. Van daer is dese lustige vermakelijckheyt door gansch Europa voort-geplant, en van tydt tot tydt, door aerdige nieuwigheden toe-genomen; doch voornamentlijck steeckt *Vranckryck* tegenwoordigh, boven alle andere Landen in dese heerlijckheyt uyt, alwaer men niet alleen de Koninghlijcke Huysen en Hoven *Fontaine Bleau*, *St. Germain*, &c. maer oock byna ontelleycke Princen, Graven, en Edellieden hare Paleysen en *Luft-hoven* als aerdt-sche Paradyfen, siet proncken en pralen.

Alle de gene die de *Nederlanden* bekent zyn, weten oock wel, dat het de selve aen dese Lustigheden niet gebreekt, en bysonderlijck ons kleyn, doch tot noch toe, gezegent *Hollandt*. Want hier in heeft men, (naer desselfs kleyn begriip te rekenen) wel soo veel Heeren Huysen, *Luft-hoven* en *Hoffleden*, als in *Vranckryck*, hoewel doorgaens niet soo prachtigh en kostelijck: Evenwel moeten de Princelycke Huysen en Hoven, by *Ryswyck*, *Hons-holredyck*, de *Oranje Zael*, (hier voren Figuur 1. 2. 3, in de platte gront vertoont) wel by eenige van de voornaemste in *Vranckryck* gerekent worden.

d'An-

Een Nederlantſche Hof of Tuyn, en bloemperck.

Een Heerlyke fonteyn .

C

d' Andere mindere beſtaen in een groot getal; hier van kunnen getuygen, omtrent *Amsterdam*, de uytgemalen *Diemer-Meer*, d'omleggende Landen van *Naerden*, *Weesp*, *Woerden*, *Leyden*, 's *Gravenhage*, *Haerlem*, de *Beverwyck*, *Alckmaer*, als oock d'uytgemalen Meeren daer omtrent, en voornamelijk de vette kleygrondige *Beemster*, *Schermer*, *Purmer*, *Wormer*, &c. ſonder te vergeten de vermakelijcke plaetsen by de Stadt *Utrecht*, aen de Rivier de *Vecht* gelegen. Hier in mach *Hollandt* ſich dan geluckigh noemen, dat ſoo wel alle konſten en wetenschappen, als ſeldtfame vreemdigheden, leckernyen, koſtelijckheyt, ja ſchatten en rijkdommen, door den Goddelijcken zegen, overvloedighlijck tot haer in-vloeyen, want daer de Konſtenaers beloont worden, zijn ſy noyt gebreck. Op *Hollandts* kleynheyt, en wonderlijcke toevloeyingh, ſpeelt de Heer *J. Cats* met de volgende Vaerſen.

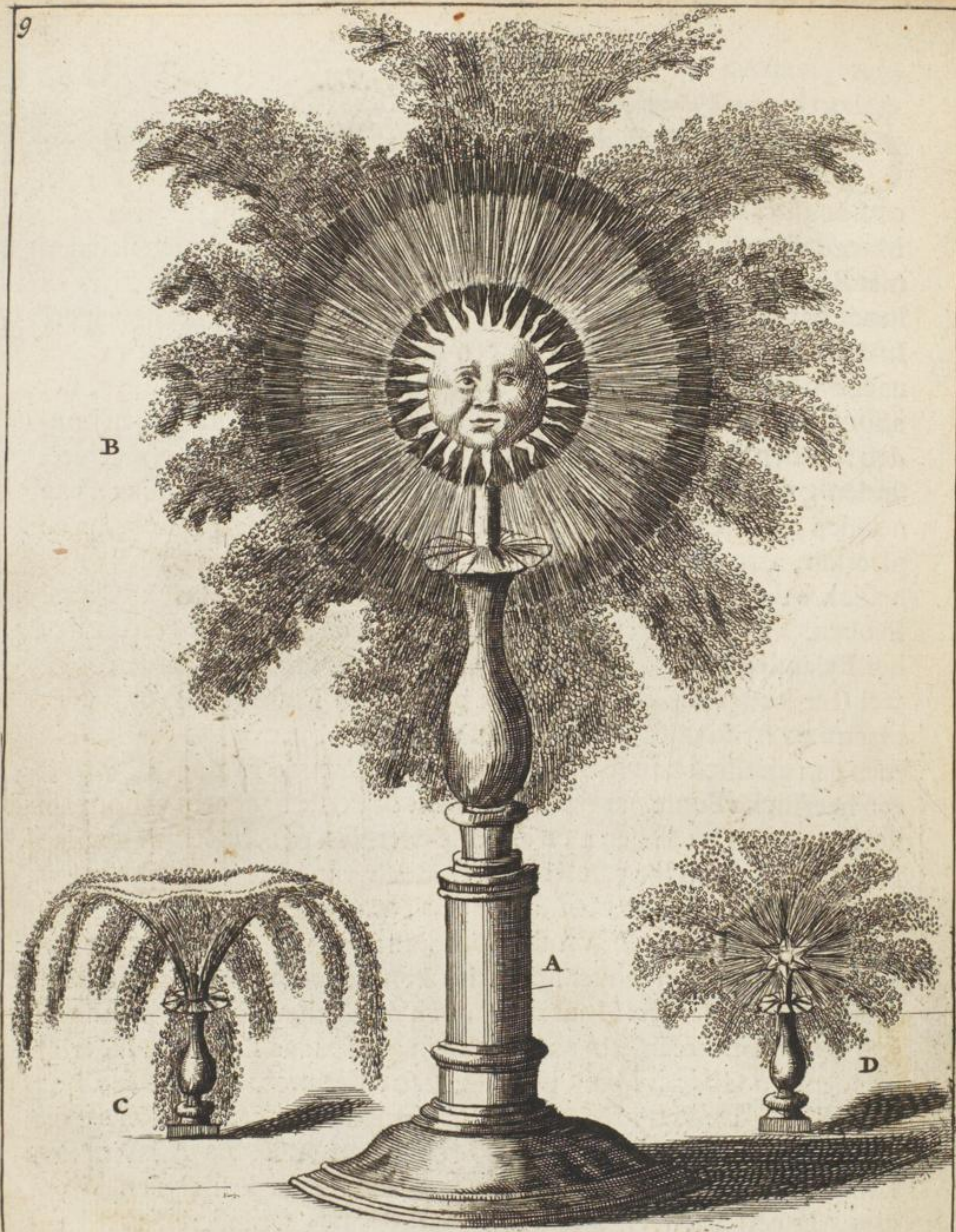
*Al wat men Hollandt noemt, en zijn maer weynigh Steden,
En Hollandts Vrienden ſelf en zijn maer weynigh Leden:
En al van kleyn begrijp, maer des al niet te min
Daer ſchuylen over al verſcheyde Wonders in.
Soo wie maer eens betreet den Ringh van Hollandts Kuſten,
Die vindt een ſchoon Prieel vol alderhande luſten:
Al wat den Hemel ſendt, of uyt der Aerden groeyt,
Dat komt hier met de Zee ter Haven in-gevloeyt.
Godt is gelijck een Son, die duysent gulde Stralen
Laet op dees kleynen Tuyn geduurigh neder-dalen:
Wat oyt aen Boomen hingh, of op den Velde ſtondt,
Dat komt hier aen het Volck gevallen in den mondt.*

Des Autheurs meyningh is niet, om in dit Deel te beſchrijven, hoedanigh der Heeren Landt-huysen gebouwt dienen te worden, hy laet dat den Bouw-meester bevolen: Sijn voornemen is ſlechts, om hier te onderwijſen, hoe men de *Lusthoven*, met ſchoone en ongemene Boomen, Kruyden en Bloemen ſal vercier en onderhouden; en al eer wy vorder gaen, fullen noch yets ſchrijven

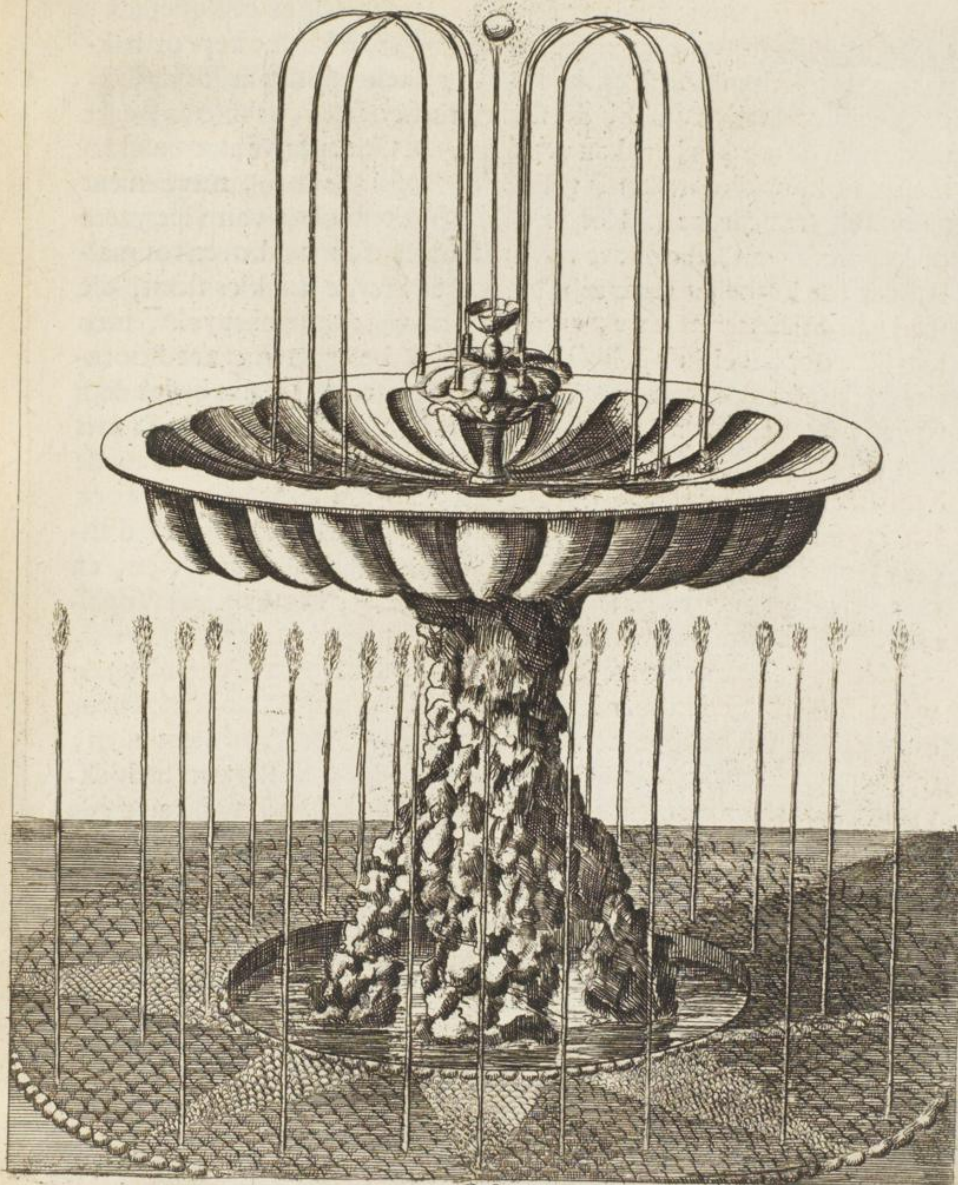
Vas

Van de Fonteynen.

Gants vermakelijk en sierlijk zijn de *Fonteynen* in de *Lusthoven*, bysonder, als de selve met levendigh water, dat van de Bergen of hooghte, langhs of door d'aerde komt neder loopen, voorsien zijn. Maer dese gelegentheyt heeft men over al niet, soo dat men sich dan met Regen-water (dat om hoogh, in goten, op daken, folders of loode backen, vergaert, en staende gehouden werdt) moet behelpen. In dese loode back maeckt men een loode pijp of buys, die 't water naer om laegh afleyt, alwaer men dan met een kraen in dese buys, het afloopende water (wanneer de Fonteyn niet springht) kan tegen houden: indien men maer een Fonteyn heeft, al schoon die met veel stralen gelijk springht, soo heeft men dese kraen slechts alleen van nooden; van dese kraen leyt men verscheyde loode pijpkens na de plaetsen, daer de water-stralen uyt komen moeten, maer die men niet gelijk wil doen springen, moeten bysondere kranen in elck pijpken hebben. Deze Fonteynen kan men wel in de Vyvers maken, als of het Eylanden, Bergen, Rotzen, of Grotten waren. Sy werden oock wel feer kostelijk gemaect van gehouwen Marmer, graeuwe of blauwen Arduyn-steen, oock wel van Koper, Loot, of Hout, dat men dan sierlijk kan schilderen. In de bygaende Figuur 8, wordt een heerlijke Fonteyn vertoont, wiens onderste back van gehouwen steen is, maer by al dien men die drie-vier-fes- of acht-kantigh wilde maken, kan de selve van Hout zijn, doch van binnen met Loot bekleet: Het *Pedestal* of voetstuk dient (om de gestadige vochtigheyt) van Steen te zijn; de bovenste Kom kan men wel van dun geflagen Koper maken; het bovenste Beeldt kan gegoten Koper, of anders vergult, of geschildert Hout zyn: doch dese geheele Fonteyn kan wel van gehouwen Steen gemaect worden: en aldus kan men alderley beelden van Goden, Menschen, Beesten, Visschen, Vogels, &c. hier op stellen. De Figuur 9, beeldt af drierley kopere Pypkens, die men d'een voor en d'ander na, op soodanigen voet, als A is, stellen kan. B vertoont een Son, C een overloopt kristalynen Wyn-glas, D een Star; en aldus kan men met het veranderen van Pypkens, veelderley veranderingen te wege brengen.

Verſcheide Veranderingen, om op een fonteyn te ſtellen.

C 3

De Figuur 10 vertoont een Fonteyn, seer licht en onkostelijk; op de gront siet men de manier van een straet, van kleyne key- of baksteentjes, tusschen dese steentjes komen verscheyde dunne loode pypjes, daer stralen uyt komen, die snel en recht na boven schieten, daer mede men de toe-kijckers kan verrassen. d'Onderste Water-bak kan men van klinckers maken, gelijk de Regen-backen, met Sement gemetselt en bestreken. Het *Pedestal* of Voetstuk is van vier yzere of kopere Staven, die onder van malkander af, maer boven tot malkander toe komen: Dese zijn beset met kleyne stukjes steen, die men van de rotzen af kapt, en in de grot-wercken gebruyckt, men kan dese oock wel in 't geheel of ten deele, beleggen met zee-hoorn-tjes en schulpen, die men met steen-lijm (die tegen 't water bestandigh is) vast maeckt als men in de grotten gebruyckt. De bovenste kom is dun geslagen koper; aldus uytgedreven. Van dit zelve stof is mede het schaeltjen in 't midden, waer uyt de water-stralen komen, als oock het kopjen dat daer op staet, op wiens straet (die dicker is dan d'andere) men een licht, hol, koper Balletjen siet drijven en spelen, en op dese wijze kan men Kroontjes, Cupidootjes, Fortuyntjes, Vogel-tjes, &c. op de stralen doen vliegen en draeyen.

Men kan oock uyt verscheyden hoecken der Hoven, en paden, de water-stralen doen komen, daer men, als verwelfde Bogen, onder door gaet, of in besloten wordt, ja uyt de *Baluysters*, of leuninggen, trappen, poorten, sit-plaetsen, gemaecte kruypende slangen en kick-vorsen, bloemen, rotzen, grotten en bergh-wercken; men kan mede gemaecte vogeltjes, die in de groente gedoken sitten, door water-stralen, die uyt der aerde komen, doen op-vliegen, die de Wandelaers doen verschieten, en de bysitters als onvoorsiens bespringen. Lichte Bollen doet men oock door, en langhs de paden rollen, die omloopende, veel stralen en vliessen van haer in 't ronde af-schieten. Alle veranderingen, die men door dit Fonteyn-werk kan te wege brengen, zyn niet mogelijk te beschryven, want de gelegentheyten der plaetsen, en de kosten, kunnen hier veel toe doen.

Inleg-

Inlegginge der Wyngaerden.

DE Nederlantse Hovenier leyt de Wyngaerden in Februario in de Aerde, om voort te teelen, en dat op de volgende wyze: Men neemt een van de eenjarige rancken, dicht by d'Aerde staende, die buygende soo veel nederwaerts, dat die met een bocht in d'Aerde komt, het top-endt daer een kleyne voet bovenuyt stekende; gelijk in dese Figuur 11, by de Letteren A en B kan gesien werden. Op dese manier kan men in korten tydt een geheele Heyningh vol Wyngaerden voort-teelen. Anders set men oock wel mantjes in de Aerde, daer door een gat, dat een weynigh boven de bodem is gesneden, een van de eenjarige Loten eerst is door getrocken, en dan de mandt met Aerde gevult, om die het naeste Jaer, sonder de Wyngaert of sijn Wortel te beschadigen, te verplaetsen waer men de zelve begeert te hebben: En wanneer u Wyngaert soo hoogh was opgeschooten, dat 'er geen eenjarige Loten soo na aen de Aerde waren; neemt dan een mantje, en brenghet dat soo hoogh als ghy begeert, treckt gelijk hier boven geseght is, een van de Loten deur een gat, en vult het selve met Aerde, gelyck by de Letter C te sien is, u Wyngaert salder inwortelen en bequaem zyn, om in 't volgende Jaer, na u goetvinden geplant te worden.

Men teelt oock Wyngaerden van Stecken; dat is wanneer ghy u Wyngaert snoeyt; soo neemt een afgesnede ranck, daer een duym oft twee oudt hout aen gebleven is, gelijk by de Letter D kan gesien worden; snijt de bast van 't oude hout aen de eene zijde wat af, en aen het loetje, drie botten boven 't oude hout latende, soo steeckt het op een schaduwachtige plaets, schuyns in de Aerde, het sal wortelen, en met 'er tijdt tot een goede Wyngaert groeyen, gelijk de Liefhebbers in dese volgende 11. Figure, alles pertinent konnen sien.

Het inleggen

der Wyngaerden .

Het af-Zuigen der Boomen .

Af-zuygen der Boomen.

HEt Afzuygen, In-enten en Oculeeren, verbetert, en maeckt de Boomen veel heerlijcker als sy te vooren waren, doende, die van natuuren wildt zijn, door konst, de schoonste vruchten voort-bren- gen, die men kan wenschen of begeeren, veranderende de onsmake- lijcke in smakelijcke, vroege in late, onvruchtbare in vruchtbare, sure in foete, en somer- in winter-vruchten, ja leveren van eenen Boom verscheyde soorten van vruchten, gelijk men by de Lief-hebbers da- gelijcks kan beschouwen, maer best is 't dat men Appel op Appel, en Peer op Peer voort teelt, 't wordt mede wel anders gedaen, maer ver- mits het oneygen is, heeft het geen aert, men doet dan met de *Af-zuy- ginge*, als volght:

Verkieft een Boom die u aenstaet, en bequaem is, om van af te zuy- gen; plant een Jaer, eer gy sult u werck beginnen, een of meer jonge Stammen, daer by, dese sal men, wanneer sy een Jaer gestaen hebben, en wel gewortelt zijn, in de Maent van Maert, of soo lang de Boom, waer van gy zuygen sult, noch beslooten van knoppen is, soo hoog als het nodig zy, afzagen, snijdende 't bovenste glat af, die vóorts met een Snoey-beytel of Ent-mes opklovende, treckt dan een van de nae- ste tacken af, die u daer toe bequaemst sal duncken, nederwaerts, snijt een weynigh van het top-entje, ter wederzijde schuyns af, gelijk of gy wilt Enten, uytgeseyt dat het aen de tack moet vast blijven, en de bast van de tack, en het uysterse ent vereenigt moet blijven; voegt dit in de opgekloofde stam dat de basten van buyten wel gelijk staen, bindt het ingevoeghde tackje dan aen het stammetje vast, gelijk in dese by- gaende Figuur 12. wert aengewesen, dan voort met Ent-was wel ver- sorgt, op dat 'er door ingedrongen vochtigheyt geen verrottinge komt.

En om dat 'er door 't bewegen van de oude Boom geen schade aen de af-zuyginge geschiet, set men een staeck by de tack dat die voor 't schudden van de Boom vast staet, dit soo in de Herfft gestaen hebben- de, snijt men (soo de Ente, die men afgezogen heeft, gewossen is) be- neden de invoeginge af.

In-entinge.

DE Nederlantse Hovenier begint te Enten met het begin van Martius, tot soo lang als de botten noch besloten zijn, en dat op dese manier. Men verkiest een stam die gaefen plat is, van de selve soort, als men wil Enten, (dat is Peer op Peer, en Appel op Appelen, maer Mispelen en Queen werden op Doornen geënt) dese eenjaer van te vooren geplant zijnde, sal men de selve met een scherp zaegje soo hoog of laeg als men de kroon begeert te hebben, afkorten, en met een mes het gezaeghde boven glat afsnijden, sonder de bast van de stam los te maken, en dan met een ent-mes de selve recht in de midden soo verre opsplijten, dat het ent daer bequamelijck kan werden ingeset: het ent dat men sal in-enten, verkiest men van jarigh hout uyt de toppen van soo een boom, daer u de vruchten van behagen, daer aen ten hooghsten 3 botten latende, sult gy ten wederzijde van de onderste bot de selve schuyns na beneden tot malkander toe afsnijden, latende voor en achter de bast daer aen, gelijk gy in dese Figuur 13. by letter A kundt sien; dit gedaen zijnde, in de opgespleten stam steecken, wel toesiende dat de bast van het ingestoken ent, met de buyten-kant van de bast van de stam wel over een komt, en dat het eene niet verder uytsteeckt als het andere, gelijk by de B te sien is.

Dan sult gy met ent-was of pot-aerde, met koe-hayr doormengt, de kloofrontom het ent boven over de stam, en waer het kan in wateren, wel dicht toe smeeren, sommige nemen maer kley, die met een doek, daer 't ent doorsteeckt, daer dicht om vast wert gebonden.

Op de voorsz. manier kan men, na dat de stam dick is, een, of aen yeder zijde van de spleet, een in-enten, oock wanneer men een boom heeft, 3 of 4 tacken hebbende, kan men de zelve afzagen, en soo op yeder tack een besonder soort doen wassen, gelijk de stam by de letter C tweederderhande vertoont.

De beste Boomen zijn die tweemaal geënt zijn, uytgenomen Suyker-peren, die maer eens geënt worden, dat is noch jong zijnde ontrent een half voet boven de gront, gelijk by D vertoont wert; latende die tot bequame hoogte opschieten, en dan voor de tweede mael geënt, gelijk by de Letter E gesien kan worden. Dese tweede enting

Boomen.

Oculatie der Boomen.

beneemt alle wildigheyt, die de Natuur van de Boom de eerste enting ceniger maten komt mede te deelen.

Oculatie.

DE Nederlantse Hovenier Oculeert in Julio en Augusto, en een Boom hebbende daer hy op wil Oculeeren, verkieft daer van de tacken van een-jarig hout, of het gene op dien Somer gewassen is, en snyt met een scherp mesken een rechte snede even door de bast, tot op het hout, en boven de selve een dwers-snede, gelijk of men een latynse T wilde maken, soo als in dese figuur 14. by de letter A te sien is. Dan neemt men een tack van die Boom, waer van men de vruchten begeert te hebben, van de selve ouderdom als daer gy op sult Oculeren, die in syn bladeren even boven de knoppen afgesneden zynde, snytmen die onder en boven de bot meteen dwers-snede omtrent de helft van de dichte van de tack, en die ten wederzyde tot den anderen toegesneden als een vierkant schiltje, dit dan sachtkens met de vinger en de duym van het tackje afgetrocken, gelijk hier by de letter B daer het tackje met twee uytgesneden schiltkens naeukeurig vertoont werden, dit gedaen zijnde, neemt men een beene of palm houte mesken en licht daer mede de bast, die door dit snyden van de latynse T gemakkelick van de stam komt te scheyden, voegt dan het schildeken tusschen de bast en het hout met de botte opwaerts daer in, wel daer op lettende dat de boven-kant van haer schildeken dicht tegen de dwers-snede van de latynse T wert aengeset, gelijk by de C, daer de selve sich noch ongebonden vertoont, te sien is; dan neemt men een bant uyt een Moscovische mat, en bint de snede onder en boven de botte dicht toe, gelijk by B perfect kan gesien werden, als dit soo twee maenden gestaen heeft doet dan het basje of bantje daer af, soo de bot dan noch groen is, sal die in 't naefte jaer beginnen te schieten, dan moet de tack een handt breed boven de Oculatie afgesneden worden; en het daer aen volgende Jaer, even by de uytgewossen Oculatie af, op datse dan te beter na malkander begroeyen.

NEDERLANDTSEN HOVENIER.

Van de Oranje-Boomen.

De Oranje-Boomen worden hier te landt eerst aengequecht van kernen of zaden / ofte geplaut in goede Aerde; drie of vier jaren oudt/en de stam dick zijnde / ontrent een halve duym / salmen als dan die Sculeren / in de Maendt van Junij of Julij/ in't wassen bande Maen/ by dzoog weder /op Oranje Stammetjes; maer moet wel gelet worden / dat men de tackens van rondt hout neemt : de selve boortkomende / sal men het stammetje tot ontrent een duym na / by de Sculatie afsnijden / en dat in de maent van Mey/ en de kilepne spruytjes die der mochten aenkomen van het wilde / salmen daer aen laten blijven / om dat het sap te beter na boven mochte schieten; sy zijn veel moeyten onderwoyzen / dooz de koude dampen die hier te lande veel zijn vallende / en werden in Braband op diergelijke manieren oock aengequecht / als voorszeyt is. Daer worden oock veel Boomen ofte Stammen van Genua ofte van Lissabon herwaerts aen-ge sonden / en werden de tacken afgesneden; en als dan de stammen in goede geprepareerde Aerde geplaut / in Potten ofte Backen / met oude koe-mis / en goede Aerde versozgt / en of het gebeurde / dat de stammen wat dzoogh mochte gewoyden wesen in 't over-bzyngen / sal men nemen een sponcie / ofte doeck met soete-melck / ofte water met honigh gemengt / ende de selve stammen daer mede wassen en besfrijcken / om de voozgarnde schoz of bast weech te maken / op datse als dan te beter soude groeyen. De botten moet men wel

bewaren booz de Doz-wozmen of Pissebedden / met een stuck van een oude seyl of lap / in de kroon van de Boontjes te hangen / dat men dikwils moet uptschudden / op dat de Wozmen daer uyt vallen. Dese Boomen moeten altemet tegen den avont begoten worden met schoon regenwater / dat in de Son getwarmt is / als men begint te sien / dat de bladeren wat krimpen; des Winters giet men die somtijts met hiest ofte soete-melck / om de Aderwoztelzeng voedsel te geven / 't is goet booz af-rupen / of af-vallen van de bladeren; ende in de selve Mey-tijdt worden de selve begoten met loogh van oude kroep / Schapen of Parte-mis / men maecht daer van een hoek om bettighent in de aerde te geven / dooz 't gieten van 't water : Sommige nemen schzaepfel van kammen / ofte baerden van Walbissen / sy seggen dat het goet is / en groote bettighent geeft. Dese Boomen worden in geset / in 't begin van October of November / met schoon droog weder / in een kachel-huyf of kelder / daer naer 't zuyden / ofte zuyd-westen staen; om somtijts / als de Son schijnt / de stralen daer binnen te laten komen : ende als het vziest moeten de vensters weder gesloten werden : Maer indien de Dozt soo sterck is / dat het in de Stobe begint te vzyfen / soo moet men de koude met kachels regen staen / en dat in sulcken matighent / dat de hitte en de koude geen van beyde de overhande hebbe / en daarom sal men 2 à 3 tezen met water by de Boomen setten / ende soo langh het daer in niet en vziest / soo behoest men geen vaur te maken / en ps daer in zijnde / sal men't maer soo wazyn maken dat

dat het begint te ontdopen. Sy werden wederom uytgefet in de maent van Mey/ wanneer een soete aengename regen mochte vallen/ als dan besnoept men die/ en de rijpe vzychten sal men af-snijden in de maent van Januarij. Ingevallen daer te veel bloepsels mochten aen wesen/ sal men die af-plucken in de maent van Julij/ op dat de Boom kracht houde.

Van Citroen- en Limoen-boomen.

Citroen- en Limoen-boomen komen mede van de selve plaetsen als vooren geseyt is/ ende werden oock op soodanige maniere voort geteelt ende onderhouden.

In de nevens gaende Figuur 15 wordt den Leser vertoont/ de afbeeldingen van de Oranje- Limoen- en Vyge-boomen/ als mede de Stobe/ daer men niet alleen de voorsz. Boomen/ maer oock alle die gene/ die van soodanige warme en tederen aert zijn/ en de hier-landtsche koude Winters niet kunnen verdragen/ in-bzenght en bewaert.

A. Is de stobe.

B. Zijn de kachel-obens.

C. Zijn de tobben/ backen/ en potten/ waer in de Boomen geset zijn/ en wassen; oock in wat ordze men de selve op rpen stelt/ om daer bequamelijck by te kunnen komen.

D. Gedaente der tobben en backen met de Boomen daer in/ met hare hanrvatfels en haken/ waer mede die met handt-boomen/ de stobe uyt en in gedragen worden/ als in de Figuur te sien is.

E. Zijn water-testen/ daer in een reepje laken leyt/ waer uyt het water langhs het selve geduerigh na de wortel af-druypt.

F. Is een kleyn kopje/ in welck men de jonge spuytjes af-leydt/ op de manier als hier boren van de Wijngaerden geseyt is.

G. Een pot/ daer een glase lantaren op staet/ om dooz de Son dese teere planten/ te beter te doen uyt-trekken.

Van de Vyge-boomen.

De Vyge-boomen worden hier te landt

aengeteelt van oploopen/ die onder uyt de wortel schieten/ ende als dan verplant in een warmen hoeck/ tegen een muur ofte hepningsh/ in't begin van Maert: sy worden oock in potten geplaut/ om 's Winters in huys ofte stooft setten/ maer buyten staende/ moeten die onder de aerde gebogen/ en onder basten van boeckweyt/ ofte schijben van hennip/ bedeckt worden/ op dat de oude vzychten/ die in de Verfst-tijdt daer zijn aengekomen/ niet souden vergaen/ ghy kunt dan daer tweemaal in het jaer vzychten aen hebben/ maer men moet die niet eerder ontdecken/ als in het begin/ of in het midden van April/ met een zuyd-westen windt; dese Boomen willen stercke Aerde hebben/ die wel gemest is/ met Paerde- of schape-mis.

Dese Vygenboom zijn dzyederhande/ daer zijn witte/ blaeuwwe/ en oock wilde/ die het blad van Moerbessen hebbe/ maer komen hier te lande wepnig vzychten aen; men seyt dat de vzychte aen de stam wast. Daer zijn oock tweederhande Vygen van Indiën dat planten zijn/ hebben dicke blaederen/ en zijn goet om op een Apothekers venster te pponck te setten: de klepne draegt geele bloemen/ ende daer na rootachtige vzychtes/ maer de groote soot/ wil des Winters dzoogh en warm/ in een kachel gehouden zijn.

Van de Granaet-boomen.

Daer werden bebonden tweederhande Granaet-boomen: die de enkele bloemen hebben/ worden van karnen aengequeckt/ en dragen vzychten/ en die de dubbele bloemen hebben/ worden aengequeckt van stecken ofte uytloopfels/ dese worden geplaut in backen ofte potten/ en moeten in de Somer-tijdt veel begoten worden met sehoon water/ en oock des Winters in huys geset/ om de selve wel te doen bloeyen/ sal men die geen groote potten ofte backen geben/ om dat die soo sterck niet en schieten/ en te meerder bloeme setten: sommige mengen de Aerde met asch van
E

epcken-hout / mede om wel te doen bloe-
pen / maer ick bevinde beter te wesen oude
Roep-mis.

Van de Olijf-boomen.

d'Olijf-boomen / die worden gebzacht
uyt Italien ofte Spanjen, willen wel staen
in goede zwarte Aerde / ofte klepachtige ;
dese staen des Winters groen / en moeten
in de kachel mede bewaert worden : maer
hier te Lande wassen wilde / die zijn des
Winters doyre oft bladeloos / worden van
stecken in de Aerde gesteken; sy willen wel
wassen daer het bochtigh ende belommert
is; als de selve bloepen / geben sy een seer
leffelijcken reuch van haer / en mogen des
Winters gedurigh wel bupten staen.

Van Oliander-boomen.

Oliander-boomen zijn tweederley / dat
is niet roode en witte bloemen / sy worden
van inleggende tacken aengequeecht / en
in potten geset / willen des Somers veel
begoten worden.

Van de Myrthus-boomen.

Het aenqueecken der Myrthus-boomen
geschiet van stecken in Mey, gesteken in
een back ofte pot / ende de tackkens een
kleyn draeytje gegeven / ende wel begoten /
hy sal wel wortelen in santachtige Aerde /
men steekt die oock in de maent Augustus,
op de manier als booren geseyt is: Men
kan oock zuggen dubbelde Myrthus op an-
dere stammen / maer dese willen in de So-
mer-tijd veel begoten wesen / oock in goe-
de Aerde / het zy in backen van potten ; sy
moeten des Winters in drooge helders of
kachel's bewaert worden / daer zijn van
dese veel soorten ; als dese dubbelde Myr-
thus, Myrthus, met het Roosemarijn-blad /
Myrthus met Lauwer-bladt / Myrthus met
hede bladeren / Myrthus met Palm-bla-
deren / Myrthus met sijne bladeren / Myr-
thus met gekrupste bladeren / Myrthus met
de roode steelen ; met Citroen-Roock- en
Conge-bladeren / en oock Jode-Myrthus,
met klepne bladeren / ick hebbe oock ge-
sien dat daer uyt zaet worde gewonnen.

Van Genista, of Brem-boomen.

Genista of Brem-boomen worden van
zaet aengelwommen / de Spaensche moeten
s winters in hups geset zijn / maer de wil-
de wast genoegh in de Heyde : daer zijn
noch Brem met groote doorens / die uyt
Gallega komen / en kunnen des Winters
wel bupten staen / daer zijn noch klepne
soorten van dese Brem, die met steekelen
zijn / die in de Heyde of Bete wassen / die
met de witte bloemen vint men hier te
landt weynigh / als by den Ed. Heer van
Beveringh, ofte groote Lief-hebbers van
getwassen / de andere hebben altemael
geelachtige bloemen / dese soorten willen
wel in magere Aerde wassen / die sandigh
is / men verplant die in Maert.

Van de Lauwerier-boomen.

De Bakelaer wordt van de zaden ofte
boontjes gesteken / ende daer van aenge-
wommen / de Laurus Nobilis van stecken /
die in de Maert gesteken worden / dese moe-
ten des winters in hups of helder bewaert
zijn / staende in backen ofte potten : De
Vlaemsche Lauwerier wast met bossen /
men scheurt die van malkander / ende soo
wint men die boort ; men dekt die des
Winters met stroo of riet / men buyt die
oock wel neder / en werpt daer aerde / of
wit sant op ; in het les van October : men
ontdekt die weder in het begin van April,
met een soete regen : daer zijn noch hier
te landt Lauwerier-boomen die uyt Ame-
rica komen / dese seyt men dat de schoyse de
Kancel is / sy moeten des Winters in de
kachel wel bewaert worden ; daer zijn
hier te Lande niet veel van die Boomen /
maer dese boom wil in de Sommer-tijd wel
begoten wesen : Daer is noch de Laurus
Tenuis, en zijn vierderhande soorten / een
met het blinkende blad / en een met het
droef blad / en twee soorten met ruygh-
achtige bladeren ; dese soorten moeten oock
des Winters in hups staen / en worden
aengelwommen van inleggen / of oock som-
tijds van stecken : daer is het Laurus Silve-
tris,

stris, of wilde Lauwerier, die de zwarte Bessien ofte Kerffen dzaegt: sy wil wel wassen in vochtige plaetsen / en uyt de Son / sy heeft veel schoone bladeren / om de spijs in de schotelen / mede te bereieren / dese leyt men van de tacken in de Aerde / en men verplant die in April, in santachtige Aerde; daer is een plant die hiet Laurus Alexandrinus, en dzaegt roode vruchtjes / 't is een goede plant vooz de Apothekers om op het venster te setten / dese plant word in potten geset / en om aen te queecken / scheurt men die van malkanderen.

Van Phyliren en Alaternus.

Men krijgt die zaet uyt Vranckrijk, en men zaeyt het in de Maent Maert, en men verplant het als het 5 of 6 bladeren heeft / men kan die oock van stecken aenqueecken / daer is een Boom die men Celasterus noemt / die is van de selve natuur / sy moeten des Winters in huys gheset worden / maer in Vranckrijk staen die buyten / ende maecht men heggen daer van / of set die aen de muuren / om die met groen te doen bewassen. Daer zijn in hote jaen hier te lande gekomen / Phyliren; die met versilverde bladeren zijn / en oock met vergulde bladeren; dese worden gequeecht van inleggen / ofte gesuygt op de stammen / die groene bladeren hebben / maer willen des Winters wel in een luchtige kachel staen.

Van Arbutus.

Arbutus, is een boomtje dat des winters groen is / met tantachtige bladeren; het dzaegt bloemen als de witte Speck-wortel; daer is noch een dat Durperkooznigh heet / genaemt Arbutus Folio, Aradus Candi, en verliest des Winters zijn blaetjes; dese Boomen worden van inleggen ofte uytspuytels aengequecht / en moeten des Winters in 't kachel-huys geset worden.

Van de Syringa.

Syringa wordt aengewonnen van oploopen / men zet die aen Pieelen / of maecht daer stammen van / om hier of daer in de

Cupnen te setten / maer van die met witte bloemen worden oock wel heggē gemaeckt: 't is een specie van Blier / daer is hier te landt Syringa met witte bloemen als de paerffe zijn / of de blautwe / geseyt; willen wel staen in vochtige plaetsen / sy bloeyen in Mey.

Van de Pieper-boomtjes.

Dese worden van zaet voozt gequeecht / men scheurt die oock van den anderen / daer zijn van dese soort die hebben bypn-roode bloemen / en oock heel bloemen / daer zijnder met groene bloemen / en worden genaemt Laureola, dese dzaegt zwarte bessien / maer de voozsepde / roode bessien: daer zijn hier te Landt oock met witte bloemen / maer seer weynigh / als by de voozmaemste lief-hebbers / als by de Heer van Beveringh of andere / dese wil wel wassen in sandachtige aerde / wil geen mis verdzagen aen de wortel / sy bloeyen al vzoegh in Maert.

Van Laburnum.

Laburnum dzaegt geele bloemen als kettingen / zijn tweederhande / komen van zaet voozt / men plant die oock van uyt-scheuten / hy staet des Winters buyten / en wil wel uyt de Son staen.

Van de Roofemareyn-boomen aen te teelen.

De Roofemareyn steekt men van stecki in de Maent Maert, of in het begin van April; men duwt wat sterck de Aerde by een / vooz het uyt dzogen van de Son; de oude planten set men soo diep in de Aerde / tot aen het nieuwe hout toe / en men moet die in de Somer-tijdt wel begieten / het sal dan wel wassen: men sept / als men de Roofemareyn begiet met het loog ofte soyn / dat van vROUTwen hemden komt / die buyl zijn / dan sal het op eene nacht wel een paer dupm wassen: sy worden hier te lande meest gequeecht / ter Goude, ofte te Noortwijck by Leyden; daer worden oock van zaedt aengewonnen / maer hier te

landt kan men die des Winters niet oerhouden. Daer is oock dat van Luyck komt/ heeft byede bladeren/ maer die upt Engelandt komt/ is wel de sterckste van reuck/ doch die van ter Goude komt/ bloeyt best/ daer zijnder die bonte ofte bergulde bladeren hebben/ en sijne: Ich heb'er gesien met versilverde bladeren/ die upt Engeland quamen/ maer willen hier te Landt niet wel boort/ ende zijn daer wepnigh.

Van de Jasmin-boomen.

De geele/ gesepht/ die van America komt/ word van inleggen boortgewonnen en gesneden/ gelijk men een Anger af-set/ of men steecht daer deur/ ende daer set men een pot aen/ met goede sabelachtige Aerde/ men leyt die in/in't begin van Mey, ende set daer een potje boven op de andere pot/ met water onder/ met een gat/ ende werpt daer in een handt met Aerde/ het lecht daer met'er tijd deur/ dat het natuurlijke vochtigheyt krijght/ de witte Spaensche Jasmin, die van Catalonien komt/ is op wilde gesupghet/ en hier te landt wordt die oock soo aengewonnen/ gesupghet ofte ge-ent op wilde stammetjes/ die ontrent een Cobacks-pijp dick zijn; de wilde witte worden van inleggen aengequeecht/ en in potten geset/ en daer op gesupghet ofte ge-ent/ als vooren gesepht is/ maer moeten des Winters in een kachel staen/ dat die niet en beziezen/ alsoo men in het lesie van de Somer de beste bloemen daer aen heeft: in de Maent April snijt men die/ tot een handt breet boven het ent of gesupghde af/ en sy schiet van weder Loten op/ ende maecht alsoo een kroontje/ daer is een geele/ soo gelijk van blom/ maer heeft geen reuck/ die kan des Winters bupten staen/ daer is noch een met geele bloemen/ en heeft hout als Bzem/ staet des Winters oock bupten/ dese kan men van zaet boort queecken/ wil wel staen in magere Aerde/ daer zijn noch twee soozten van blaewe/ de eene met gesnede bladeren/ de ander met ongesnede bladeren/ dese heb-

ben bloemen wat klepnder als de blaewe Syringa, men queecht die van oploopen/ en konnen des Winters bupten staen.

Van de Roose-boomen.

Dese worden aengequeecht van uyt-spruytsels/ ofte oploopen/ men kan die oock Oculeeren van de eene soort op de andere/ dit geschiedt in't laetste van July, in't afgaen van de Maen/ mede kan men se boortsetten upt dicke wortels/ die men als dan een handt breet boven de Aerde moet fetten/ maer de Aert-rosen en de Duyn-rosen loopen machtig boort: de namen van de Rosen zijn dese/ eerselijck/ Muskis-rosen, Morleyne-rosen, bleecke en bruyne Morleyne-rosen, Maent-rosen, enkelde Muskis-rosen, Rosan met 300 bladeren/ Peerdragende-rosen, Provincie-rosen, geele dubbelde Provincie-rosen, Camelot-rosen, fluwele dubbelde Aert-rosen. Noch drie soozten van Aert-rosen, Negelantier dubbelt, en enkel, geele Negelantier, Turckse-rosen, de Kaneel-roos, en Ruyge-roos. Alle dese kan men planten tot heggen/ oft strupck-gewas/ behalven de dubbelde Muskis-roos, die plant men in potten/ alsoofse des Winters moeten binnen staen/ ofte worden gedeckt met doppen van Boeckweyt.

Van Viburnum.

Dese draeght witte bloemen/ en wolachtige bladeren/ wit rupghachtigh hout/ en maecht een mopen Boom/ konnen des Winters bupten staen.

Van Cypresse-boomen

Het zaet wordt ons hier gesonden upt Vrankrijck, en hier gezaept/ maer moet eerst in soete-melck geweekt worden/ en 's Winters in hups geset/ geeft een heele frace opgaende Boom/ om in't midden van een Parterre, Bloem-perck/ of aen het inkomen van de groote paden te setten: als die 5 of 6 jaren out worden/ konnen sy des Winters bupten staen/ als die be-waert worden boort de windt.

Van

Van Denne- ofte Mast-boomen.

Het zaet woꝛt ons toegeſonden uyt Noorwegen, en geweecht zijnde in water/ woꝛd het gezaept in de Maent Maert, in een bach: de eerſte Winter woꝛd het gedeckt voꝛ de ſchrale winden/ en in 't laeſte van Maert, ofte eerſte van April, ſal men die verplanten/ twee boeten van malkanderen/ in goede ſabelachtige Aerde: voꝛtz 4 a 5 jaren out zijnde/ kan men die verplanten/ in foodanigen Boſch/ Laen/ of Dreef/ als men beſt oꝛzdeelen ſal/ men ſette als dan 16 of 18 boeten van malkanderen/ men queeekte oock wel aen van ſteck/ doch dan woꝛdenſe ſoo geen opgaende Boomen/ als de gezaepde; daer zijn oock verſcheyde ſoꝛten/ namentlijk vuure, greyne, ſijne ende groove Maſten, met deſe by-ſoꝛten/ als daer de Pingels aen waſſen/ als mede Lariefe, die men niet kan vꝛanden/ en is deſ Winterſ bla- deloos ofte doꝛ.

Abor Vitæ, ofte Boom des Levens.

Die werden aengequeecht van ſteck of te inleggen/ men kan daer van maken dichte heggen/ men verplant die in de Maent January, ſy kunnen oock gequeecht woꝛden tot opgaende Boomen.

Van Taxus.

Deſe woꝛd mede aengequeecht van inleggen/ men maecht daer oock heggen van/ en blijven deſ Winterſ groen/ men verplant die in 't begin van Maert, in ſabelachtige Aerde/ men maecte oock tot opgaende Boomen/ men ſcheerte met kroonen/ of laeſte roudt-recht opgaen/ naer wel geballen/ ſy blijven deſ Winterſ groen.

Van ſijne en grove Seven-boomen.

ſy woꝛden aengequeecht van ſteck of inleggen/ men maecht daer oock heggen van: men verplant die in Maert, deſe Boomen woꝛden niet veel geplant/ om dat de meꝛſtens/ die niet poꝛt-vaſt zijn/ haer daer van dienen/ om niet zwanger te woꝛden.

Van Hulſt.

Dit woꝛd aengewonnen van zaet of beſien/ ſy woꝛden in een tobbe met nat zant geweecht/ en als dan in greppen ofte booren gezaept; men zaeytſe in 't laeſte van Maert, of in 't eerſte van April, ſy leyt een geheel jaer eer 't ſelbe ophoꝛt/ maer woꝛden veel aengewonnen van inleggen/ men maecht'er heggen van/ als men die een boet van malkanderen ſet. Deſe Hulſt is dꝛiederley/ namentlijk met gladde bladeren/ ſteenachtige bladeren/ en bergulde ofte bonte bladeren/ deſe woꝛden wel mede geſoꝛght op de groene Hulſt, om daer van opgaende/ ofte ſtal-boomtijens te maken.

Van Palm.

De grootſte/ ofte grove Palm plantmen tot heggen maer de kleyne woꝛd geplant om beddens/ en parterres of loof-werken/ en dat in de Maent Maert, of April moet ſy verplant woꝛden/ men kan die oock verplanten in September. Daer is noch een ſoꝛt met groote bladeren dat berguldt is/ die men kan aenqueecken tot kroonen: daer is de oprechte Palm, daer de Dadels aen waſſen/ doch die bintmen hier te lande niet veel/ als in de Academy-hoven, of by groote Lief-hebbers: ſy moeten deſ Winterſ binnen ſtaen; Deſe woꝛden geſeicken van de ſteenen van de Dadels: Die het eerſte jaer ophoꝛten/ willen niet wel overblijven.

Van Spaenſe Dooren.

ſy woꝛd aengequeecht van zaet/ of beſien/ blijft deſ Winterſ groen/ kan oock aengeteelt woꝛden van inleggen/ en is den ander Dooren gelijck/ maer is eer gequelt van de riſpen/ men maecte oock heggen van/ gelijck van de andere Dooren, 't zy om Wijbers/ ofte Boomgaerden/ men verplant die in February.

Van Liguſtrum, ofte Mondt-hout.

Dit woꝛd gezaept van beſien/ in ſandachtige aerde: twee en dꝛie jaren out zijnde maecht men daer heggen van/ daer is noch

noch een specie van Ligustrum die des Winters groen staet / sy moeten in hups ghebracht worden / alsoose in potten worden geset.

Van Cornoeljens ofte Cornoelien-boom.

Op woardt gequeeckt van inleggen / ofte siecken van de Cornoeljens, dese worden oock tot heggen / ofte aen pzeelen geset / in 't laetste van October, of 't eerste van November, sy geven goede heggen.

Van Elst.

Daer worden heggen gemaeckt om in hoort groot te wesen / 't sy in Chypnen ofte Boomingaerden / van drie of vierjarige Elst, die hier aengequeeckt worden in de Decen / en men plant die een voet van den anderen / in de Maent Maert, men kan die oock scheeren / als de boozgaende / die alle geschooren worden / in 't begin van July.

Van den Amandel-boom.

Sy worden gesoogt op stammetjens van Pruymen of Kroosjens, in 't laetste van Maert, geven vele mope bloemen / op de selve maniere als de Persekens, daer zijnder oock met dubbelde bloemen / maer hier te lande wepnigh / daer is noch een kleyne Amandel-boom, die in de Bloemthuynen oock geplant woardt: de groene vzychten om te conijten pluckt men in Juny af / als de selve noch geen steen hebben; sy worden geplant in de Maendt February in goede aerde / maer het gat of kuyt daer men die in plant / woardt in de Dooz-winter gemaeckt / om dat de selve wat moet verluichten.

Van de Appel-boomen.

De zaden van Appel boomen worden gezaeyt by malkander / in het leste van January, en drie jaer out zijnde / sal men die planten in goede Aerde / een voet of anderhalf van malkander / maer sy moeten onder de zaet-woztel / en boven een voet van de Aerde afgesneden worden / tot twee jaren achter een / het bovenste hout om de stammetjens dick te maken / ende

alffe een dupm of 1¹ dick zijn / dan sulc gy daer op Enten Clapstarken of Rabauen / vzoege byzuntjes / die het meeste water rijcs maken / om alsoo in hoort een rechte mope stam te krijgen; dese Ente die men daer op setten wil / sal men in het laetst van December af snijden / en leggen in de Aerde met de toppen boven upt: in de volle Maen van February, sal men op de boozmoende stammetjes / dese Ente setten of griffelen / ende in plaets van Was daer op gedaen / sal men nemen wat koe-mis en wepnigh koe-hayz met wat Sant dat onder malkander vermengt / en het Ent daer mede besrijcken / vooz 't inlecken van water; als nu de opgaende stam dick geworden is / anderhalve dupm / sal men daer op griffelen van de beste die aengenaemst mochten zijn / het sy Gout-Appelen / Kienetten en Aeghten / of andere; gy dient daer wel op te letten dat ghy die Enten / die gy daer op wilt setten / af snijt daer bloem-knoppen aen zijn / aen die tackjens daer van gy wilt Enten / 't sal soo veel te eerder vzychd dzagen / volgens het geboel van veelen / en het Ent setten aen de Son sy; daer zijn oock Appelen die van steck worden gestoken / komen upt Engelandt, een specie van Pipinghen / soo oock Paradys Appeltjes / of andere die pittigh hout hebben / maer de Boomtjes duuren niet langh.

Van de Peer-boomen.

Van het booztqueecken der Peer-boomen, doet als vooren geset is van de Appelen: die van kernen gezaeyt als boven verhaelt is / sal men de selve verplanten / ende Enten als de Appelen. Maer in Vranckrijk worden de Peeren op Quepeeren ge-ent / en de Winter-peeren op dooznen ende op lage stammen / om dat de vzychte te langer soude duuren / ende is veel harder ende veel basier; hier te landt worden de Peeren tweemaal verent / behalven Supcher Peeren / alsoo men van de selve de eerste mael Ent / of van Berge-motten

motten of Herfst-Supcher Peeren / en
 booz de tweede mael Ent men daer op
 Peeren de Bon Christien, Safferaen-Pee-
 ren / Casel-Peeren / Muscus-peeren / ofte
 andere Peeren / het 3^e van Somer of van
 Winter. Maer als men diverse Peeren
 op een Boom wil Enten / is best Somer
 op Somer-Peer / Winter op Winter-
 Peer / alsoo die beter tot perfectie sul-
 len komen / men kanse oock Sculeeren / het
 3^e op jonge of op oude Boomen / daer jon-
 ge tacken aen zijn.

Van het planten van Appelen ende Peeren
 tot een Boomgaert.

In den eersten is wel te letten / daer gy
 u Boomgaert wilt planten / dat die wel
 dooz de derry verdolven is / ende om dat
 landt wel te bzecken / sal men daer een
 jaer kool op setten / om alsoo de Aerde het
 fenijn ende vuyl wech te nemen / ende
 moet het landt altydt soo hoog wesen / dat
 het twee voeten boven het Winter-water
 leyt / men sal de gaten maken / daer men
 de boozgefeyde Boomen wil in planten /
 in de maent van November, 30 of 32 boe-
 ten van een / ende vier voet in het rondt /
 ende diep nabenant / ende daer by bzen-
 gen twee goede Krup-wagens met Mis / ende
 al is daer wat vergaen Baggert by / sal
 daer geen quaet aen doen / ende als ghy
 kunt hebben Pypn om onder in de gaten
 te werpen / om het water van de wortel
 van den Boom te beter te omsincken / of
 in plaets van dat / als men Prins Mauris
 Boomen plant : snijt daer vier of vijf
 tacke-bossen of mutsers in / soo men die
 hiet / en de Boomen wassen seer wel / maer
 geen mis onder in de gaten / alsoo de mis
 vergaet / dat als dan de Boomen te seer
 sacken. Doet maer de Boomen in goede
 Aerde ende vergaene Mis / met den ande-
 ren gemenght / ende met de wortel daer in
 geset / ende de wortel daer mede bedeckt /
 ende daer dan rontom Mis ende Baggert
 geleyt / ende die met Aert oberdeekt / als
 de Boomen met goede wortel is / sal dan
 niet laten te groepen. Dese Boomen

wozden geplant in het lesse van de Maent
 van January, of in het begin van February,
 sommige seggen in het wassen van de
 Maen / ende de ander in het afsgaen : als
 gy dese Boomen soo wijdt van malkan-
 der set / kunt gy daer Karste / Pypmen /
 of Kroosjes op de selve linie of rye / in het
 midden setten / ende dese Appelen en Pee-
 ren groot getwozden zijnde / de Karsten dan
 uytwerpen / ende in het midden van de
 twee rpen sal men planten / Wel-besien of
 Krups-besien / t sal dan een goede Boom-
 gaert geven.

Van de Parsiken ende Apperkofen aen de
 heyningh te setten.

Parsiken wozen op soodanige manier
 boozt gequeecht. Men neemt de oploopen
 van de Pypmen / (maer de Kroosjes
 zijn beter) die sal men planten in goede
 aerde / 2 voet van malkanderen ; een jaer
 daer gestaen hebbende / sal men die in Fe-
 bruary affnijden 7 of 8 duym boven de
 aerde / en laten daer twee of drie spruyten
 aenkomen / ende daer sal men dan op
 Sculeeren / Apperkofen of Parsiken in
 de Maent van Julius, of tegen het wassen
 van de Maent van Augustus : men houdt
 booz goet Persiken op Apperkoos geocu-
 leert / dat de vzychte veel smacclijcher is
 ende oock dzooger / als gy Sculeert moet
 het dzoogh weder wesen / t is beter na de
 middagh als booz : sy wozen oock wel ge-
 supgt / maer wozt soo veel niet gedaen.
 Nu geoculeert zijnde / ende het oculatie
 groen blijft / sulc gy in de aenkomende
 Maert af snijden 1 of 2 duym boven het
 oculatie / om alsoo een volkomen Boom
 te maken / om aen een heyningh te plan-
 ten 12 voeten van malkanderen / in het
 zuyden of zuydt-westen / of aen de oost-
 heyningh / Apperkofen ende Persiken dooz
 een / als de manier is : de Persiken wo-
 zen oock van de steenen gesteken / bzengeu
 oock somwijl wel goede vzychten boozt / in
 Brabandt wozen de Apperkofen oock tot
 Stael-boomen geplant / maer in Hollande

wozt

wozt het soo veel niet gedaen / alsoo de
bzycht soo wel niet voort komt.

De namen van de beste Perseken zijn dese :

Perseken van der Meer / dubbelde Montanien / enkelde Montanie / Bloet-perseken / dubbelde en enkelde Swolse Perseken / Perseken van der Nat / late Perseken van Rijn / ende meer andere soorten. Van de Upperkosen zijn tweederhande / roode en geele / maer de roode is de beste van smaect / maer de geele beter om te conijten.

Van de Karffe-boomen.

Men de West-hepningh sal men planten wel-dragende Karssen / of Warijffe Karssen / die aen het oude hout dzagen / zijn de lage stammen. De Karssen worden aengqueecht van steenen / ofte van oploopen van Kriechen / ende worden daer van de voorgesepde stammetjes / als die een dypm dick zijn / daer op gesupgh ; de Boomen daer men of wil supgen / moeten een jaer sijn gesaen hebben / tusschen de voorgesepde stammetjes in / om aen de stammen / daerse op gesupgh worden te beter haer voedsel te geven / dit geschiedt in de maent van Maert, soo word oock bebonden te enten / maer is niet langh in gebuyck geweest : daer zijn oock Karssen die upt steenen voort bzyngen / ende oock lang duuren ende worden dicke Boomen. De soorten van Karssen zijn veelderhande / dubbelde en enkelde Mey-kars / Kruyt-kars / Moerellen / Deen-boer / wel-dragende kars / Bloet-kars / Warijffe-kars / kars van der Nat / Jan Kerse-kars / vroege en late Volgers / Spaense-kars / zwarte Kriechekars met dubbelde bloemen / Onngers-kars / ende meer andere zijn daer van dese soorten.

Van de Pruym-boomen.

Dese kan men aen Hepingen ofte in Boomgaerden setten ; de Boere-witte Pruym en hoeft niet verent te werden / sy wassen upt de natuur / en oock de kroof-

jes / maer andere Pruymen moeten berent ofte geoculeert worden / het zy op hoogte of lage stammen / men kanse wel enten ofte oculeeren / maer elck zijn wel-gebalen ; doch alle Pruymen staen lange tijdt / eerse bzychten voort bzyngen / 't komt dat die veel water-rijjs maken : het water-rijjs sal men in de Maent van Julius upknippen / boben de top / dan sullen daer kleynetackjes upt schieten / daer in het nabolgende jaer bloemen / en daer na bzychten sullen aenkomen ; dit is een Boom die wel woctigh wil staen.

Van de Moerbefie-boomen.

Dese worden hier te land gequeecht van zaet / maer hebben wel 10 of 12 jaren / eer hy bzychten voort bzynght / doch kunnen oock van inleggen gequeecht worden / die hier te landt in de Cupnen of Boomgaert geplant zijn : hy maekt een goote wortel / en dyaegt zwarte Besien in Augustus.

Van Flamboysen.

Die plant men hier te land tot heggen / in schaduwachtige plaetsen / wassen oock in de Bossen / als mede de Bram-bosen / 't is een goet dat wel voort wil / men plant die in February , maer de Bramen komen genoeg als onkrupht voort.

Van Que-appelen en Que-peeren.

Sy worden oock van kernen gezaept / in de Maent van Maert, en drie of vier jaren out zijnde ; daer op geent of gegriffet / maer hier te landt worden die op doorne stammen geent / soo Appelen als Que-peeren ; sy moeten geplant worden in vochtige plaetsen / het zy aen de kant van de Dybers of Slooten : Men plant die wel in de Cupnen / maer de bzycht blijft dan kleyn / of het zy dat het natte Somers zijn ; daer wordt hy eenige gesep / dat men de Boomen planten moet in het wassen van de Maen / andere stellen daer geen geloof in / alsoo die in January of in February geplant worden / als wanneer het hout geslooten is / dese bzycht word in October rijp / en met schoon weder geplucht

pluckt zijnde / ende in een luchtige kamer
geset / ofte in gekapt stroo gelept / fullen
langh duuren.

Van de Mispel-boomen.

In de Maent van January sult op dese
pitten of steenen in de Aerde leggen / alsoo
die hart zijn / en daer op enten / als die een
dupm dick zijn / men kan die oock aenque-
ken van oploopen / ofte stecken van het
water-hout : Daer wordt geseyt / als de
Mispel twee of driemael berent word / dat
daer dan geen steenen in zijn ; maer dat is
waer / dat die dan veel grooter vruchten
voort brengen. Daer is noch een kleyn
soort van Mispel / genaemt Naentjes
Mispelen , 't is een kleyn Hespertje of
Boomtje.

Van de Genever-boom.

Dese wast veel ontrent Wesel, in 't wil-
de spruytse van sijn Besien selver voort /
men maect 'er hier van heggen / men kan
die oock aenquecken van inleggen.

Van de Wal- of Ocker-noten.

Sp worden voort-geset van de Noten /
gestoken in de Aerde / van die gene / die
lang en dun van schillen zijn ; de dubbelde
Noten zijn seer goet om te Consiyten. De-
se Noten moeten eerst in nat sant geleght
worden / en 14 of 15 dagen daer in leggen /
op datse te beter mogen voort komen / en
dat in de Maent van Maert. Twee of drie
jaren gesaen hebbende / sal men die ver-
planten in sabelachtige Aerde / 2 of 3 boe-
ten van malkanderen / maer moeten on-
der de Saet-wortel af-gesneden worden :
Die groot en hoogh tot stammen / en out
geworpen zijn 5 of 6 jaren / sal men planten
in February , ter plaetsen daer men be-
geert / ontrent 18 boeten van malkande-
ren.

Van de Haselare-noten.

Dese Boomen wassen veel ontrent We-
sel, en komen voort van hare pitten / en
wassen aldair in 't wilde / maer hier te lan-
de worden die voort-gequeeckt van op-

loopen / sy willen wel staen onder scha-
duwachtige plaetsen : Daer zijn Spaen-
sche Haselare-noten / die zijn kort en ront /
daer zijn Noten die langh zijn / en hebben
van binnen rootachtige schoofse aen de pit-
ten ; noch is 'er een ander soort / die wit is
aen de schoofse van de pit / dese worden ver-
plant in January , aen sommerachtige
plaetsen.

Van de Acker- of Eycke-boomen.

Sp worden voort-geset van Ackerse /
die gezaept worden in Deuren / een halve
voet diep in de Aerde / 't selve moet gedaen
worden in Maert : Opgehoeyt / en 4 of 5
jaren out zijnde kan men die verplanten /
en onder de Saet-wortel af-snijden / om de
wortel te beter te verheyden / dick gewor-
den zijnde 2 of 2½ dupm / kan men die ver-
planten tot laen / ofte dreeben / 18 of 20
voet van den anderen / sy willen wel was-
sen in santachtige ofte sabelachtige aerde /
het is een boom die lange jaren kan staen /
de verplantinge kan men doen in January
ofte February , maer de putten moet men
van te vooren graben 3 of 4 boeten wijt in
't ront.

Van Blaes-noten.

Dese worden van zaet voort-gequeeckt /
hebben een schoon lof / en langhachtige
witte bloemen / daer aen komen blaes-
jens / waer in besloten zijn de Dootjes :
het hout wordt gebuyckelt om laerdeer-
piennen af te maken / sy worden verplant
in de Maent van February.

Van de Linde-boomen.

Sp worden aengequeeckt van op-loo-
pen / die men af-hackt met een houw van
andere oude Boomen / daer eenige wort-
telstjes ofte beselen aen zijn / en worden 1
of 2 boeten van malkanderen geset / en
alsdan tot de gront toe af-gesneden / wyl-
gesondert een schootjen / diemen voordelt
best en bequacmst te wesen / om een rechte
stam van te maken : 4 of 5 jaren out / en
twee dupm dick zijnde / kammense ver-
planten

planten ter plaetsen / die men daer toe be-
quaemst oordeelt te zijn / en 24 voeten van
malkanderen / men maect de gaten in
September, en men verplantse in February,
dese worden oock wel aengequeect van
zaet / maer heeft veele moeylijckheyt aen /
eer het tot Boomen komt.

Van Ypen met breede, en smalle bladeren.

Sp worden aengeteelt van oploopen /
van de oude boomen / daer eenige wortels
ofte veselachtigheyt aen zijn / en worden
vozders mede booztgequeekt als de boozs.
Linde-boomen: Men verplant die in't lest
van February, 16 voeten van malkande-
ren / de Laen wordt 30 voet bzedt ghe-
maect.

Van Populieren.

Dese worden boozt gequeekt van op-
loopen / en geset in Schuchten of Bos-
schen / het worden groote zware Boomen /
en willen wel staen in moerachtige Aerde /
het geeft heel slecht hout.

Van Abeelen.

Sp worden mede boozt geset als de Po-
pulieren: Daer van werden Lanen ghe-
maect om te beschutten de Doozd- / ofte
Doozd-weste winden; en willen wel staen
in santachtige Aerde.

Van Bercke-boomen.

Dese staen van zaet op / men plant daer
van Boffchen of Lanen / tot beschutsel
van de windt / sp worden geset in santach-
tige Aerde / in de Maent van February, sp
zijn goet boozt kuyppers om hoepen van te
maken / 't hout geeft een heeten bzande.

Van Boomachtige Althea.

Sp worden boozt gequeekt van inleg-
gen / maer eenige jaren herwaerts heeft
men oock zaet gewonnen / en rijp zijnde /
't selve ghezaeyt / en die soo boozt aenge-
queekt: sp geben veel mope bloemen / ge-
lijck encheide Stock-rosen / en bloeyen in
't begin van September: daer zijnder wit-
te / paerffe / ijs-verwe / roode / ende meer

andere koleuren / die boozt zaet boozt ko-
men / dese werden verplant in de Maendt
van January.

Van Agnus Castus.

Dit zijn Boomen die hier te landt niet
boozt komen / maer worden by de Lief-
hebbers in backen boozt gequeekt: dese
Boom of Gewas / wert gebruikht boozt de
supverheyt / booznamentlijck in de Kloos-
sters / en daer veel Geestelijcke zijn.

Van Willige-boomen.

Dese wassen aen de water-kant / en
worden van poten ofte stecken boozt ge-
queekt / zijn bequam tot veelderhande
dingen / alsoose seer gedwee zijn / nament-
lijck de jonge rijfen om te binden; de die-
ken om hoepen van te maken / als mede
tot riet-daecken / boon-staken / en anders.

Van Euonimus, ofte Papemutsen hout.

Sp wordt van oploopen ofte uytspuy-
ten / ofte zaet gequeekt / en geeft vier-
kant hout / dzaegt witte kleyne bloemtjes /
en vier-kante zaetjens / opgaende / wordt
het van binnen seer schoon root / en van
bupten paers-achtigh.

Van Colutea.

Dit wert segest te zijn een Boom / daer
de Senu-bladeren aen wassen / en dzaegt
blaesjens / daer in 't zaet boozt komt.

Van Lentiscus

Dit is een Boom die alhier seer onge-
meen is / komt uyt Italien, en moet des
Winters wel bewaert worden / dzaegt hee-
le mope bladeren / met rootachtige steel-
jes / wordt hier te lande weynig boozt ge-
queekt (om de hardigheyt van 't hout)
als alleenlijck met inleggen.

Van Terebintus.

Dese komt boozt uyt zaet / dat uyt Oost-
Indiën gebzacht wordt / 't is blaeuw-ach-
tig / en leght een geheel jaer onder de Aer-
de eer't boozt komt / het heeft witte bloem-
kens / is des Winters doz / en moet ewen-
wel als dan in huys bewaert worden.

Van

Van St. Jans Broodt.

Dit wordt hier te lande van zaet / of St. Jans broodt , dat uyt Portugael komt / boort gequeecht / en op een warme / Me- loen-bergh geset / en als dan in potten geplamt / om des Winters in de kachel te setten: Maer het gewas is hier wepnigh / als by eenige groote Lief-hebbers / soo in de Academie-hof, als andere vermaerde Hoven.

Van de Hypericum-boom.

Het is een kleyn Boomtje / met de bladeren van Hypericum gelijk / het draecht witte bloemtjes / en dooren-bloemen t' seffens / tusschen de bladertjes groepen de selve boomtjes uyt / sy staen seer cierlijck en vermakelijck / en worden aengewonnen van oploopen / 't geen onder de wortel uytspuyt / sy mogen des winters wel buyten staen / men verplant het in Cupnen / in goede sabelachtige Aerde / in de Maent van February.

Van Platanus.

Dit is een Boom die veel in Italien wast / wordt meest aengequeecht van inleggen / en aldaer veel geplant / om dat het een dichte lommer geeft / heeft een mooy blad / wat meerder besneden als het Dijinge-bladt / het wil wel staen daer het vochtigh en warm is / sy worden heele zware Boomen / die lang kunnen duuren; staende des Winters buyten.

Van Es-dooren.

Dit wordt geseght / en soude een soort wesen van Plananus, maer heeft wepnigh om naer de selve te gelijcken; doch de oude boozgaende Krupdt-Ondersochters / hebben die hier te landt daer booz gehouden / sy maecht een heel cierlijcken Boom / sy geeft bladeren gelijk Wjngaerts-bladeren: Dese worden hier te lande gebuyck tot Lanen / sy willen wel geplant worden in sandrachtige gronden / komende boort van zaet / 't gene afgepluckt wert / of van 't geen sy by haer selben laten vallen.

Van Effen-boomen.

Sy worden aengewonnen van zaedt / en daer na een voet of anderhalf van den anderen geset / in tamelijcke goede Aerde; dick geworzen zijnde / ontrent derdehalve duym / kan men die verplanten tot Lanen of Zeven / daer men die sal best ordonneren / ontrent 15 voet van den anderen / 't zy aen de kanten van Slooten / om die dooz de groote wortel vast kantiing te maken: Sy werden verplant in de Maent February, of begin van Maert, maer de gaten daer men die in set / moeten drie of vierdehalfoeten wijt gemaeckt worden: daer moet wel op gelet zijn / dat de opgaende toppen niet werden af-gesneden.

Van de Boecken-boomen.

Dese worden van de Boecken-pitten aengequeecht / en gezaept in goede Aerde / in een Grep / en daer na snoept men die op tot Stal-boomen / ende 5 of 6 jaren out geworzen zijnde / kan men die verplanten tot Lanen of Boffchen / soo als men best sal ordonneren: sy worden geset 20 of 24 voeten van den anderen / en willen wel wassen in fantachtige Aerde: Jonck zijnde / kan men heggen daer van maken / en worden genoemt Haegh-boecken; sy hebben kleynder bladeren als de anderen / die mooy groen zijn: men gebuyckte mede aen Prieelen of Lust-huyfen / een voet van den anderen geset / sy worden verplant in 't begin van January, obermits het groote sap dat sy by haer hebben.

Van Azedarach.

Dit wordt aengequeecht van zaet / 't geen komt uyt de Virginjes, het is een mooy Boomtje / met een grauachtige stam / en heeft het blad als de Lyster-besien / dan is lieffelijcker groen / sy moeten des Winters in huyt geset worden.

Van Lyster-besien, of Qualster-boomen.

Dese worden aengequeecht van de besien of zaedt; een duym of twee dick zijnde / werden geplant tontsom den Boom-
F 2 gaert/

gaect / 12 boeten van den anderen / sy
staen eerst mop met Bloemen / daer na
met Besien / dat seer vermakelijck is.

Van Vogel-kers.

Dese heeft mope tachtjes / met schoone
witte bloemtjes / en daer na zwarte besie-
tjes / gelyck hersjes: sy worden aenge-
queckt van op-loopen/en willen wel staen
in sommerachtige plaetsen.

Van Honst-kerssen, of Periclymenum.

Sy zijn dziederhande/b' een draegt roo-
de vuchten of besien / die tusschen de bla-
deren upkomen / de tweede heeft witte
bloemen met zwartachtige besien; de der-
de draegt witte bloemen / met rondtachtig-
ge bladeren / en geeft bleeck-roode vuch-
ten. Dese worden aengequeckt van zaet
en oploopen / men set die in de Hoven ofte
Lynnen.

Van Vlier-boomen.

De ghemeene Vlier, die hier te lande
waest / heeft witte bloemen / en daer na
zwarte besien/en komen voort van oploo-
pen of stecken; men plant die om Boere
huyzen / ofte wooningen / om die te be-
vryen. Daer zijn noch twee andere soor-
ten / die men hier noemt Geldersche of
Vloock-rosen: Den eenen draegt roode be-
sien / staende seer eierlijck in de Mey, ober-
mits sijn bloemen / sy willen wel staen in
vochtige plaetsen / en worden mede aen-
gequeckt als voorszeyt is.

Van Judas-boomen

Dese Boomen worden van zaet aenge-
queckt / en hebben bladeren als de Mans-
ooren, sy krijgen in't begin van Maert,
aen de dorze stammen / paers-achtighe
bloemtjes / en willen wel staen tegens een
warme muur / of hysceck / in goede Aerde.

Van de Wijngaerden.

Sy worden aengequeckt van inleggen/
en oock van stecken / die gestoken worden /

daer oudt hout aen is: men snoept die in
de maent February, tegen het afgaen van
de Maen, want in het wassen van de Maen,
de jonge Wijngaerden gefnoept zijnde /
maken als dan een zwaer en groot hout.
Den Advocaet van Leeuwen heeft geprac-
tiseert in de lenghte van 't hout / 14 of 15
botten / of knappen daer aen te laten / om
dat het lengte van 't hout de meeste vuch-
ten geeft; dan daer op dient wel gelet te
worden / soo wanneer men een lang hout
neemt / dat men als dan een jonge loot on-
der aen het hout laet / met 2 of 3 botten /
om dat het te beter sijn voetsel kan krij-
gen. Aen de oude Wijngaerden / die een
jaer 7 of 8 gestaan hebben / sal men onder
aen de wortel leggen sijnachtige pupyn / of
kleyn gehakte lepen / om daer dooz de selve
vuchtbaer te maken; sy worden verplant
in sabelachtige Aerde / in de Maent van
January: daer wordt niet som een weynig
Koe-mis gedaen / maer het moet de wortel
niet raken / op dat de jonge worteltjes
of spruytjes daer dooz niet komen te ver-
rotten.

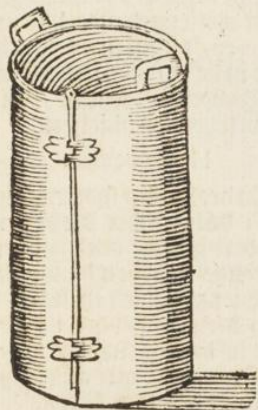
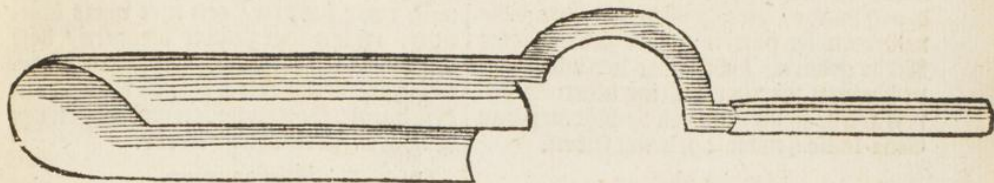
Van de Karstanje-boomen.

Dese worden van Karstansens voort ge-
queckt / met deselve in de Aerde te sicken;
het geeft een eierlijcken Boom / en wil
wel wassen op hooge santachtige gron-
den: men plantter van Bosschen of Lanen.
Wanneer die 6 jaren oudt werden / dan
wordense verplant 24 boeten van mal-
kanderen / in de maent van February, maer
de vuchten die hier te landt daer aen ko-
men / sijn soo goet niet / als die upt Spanjen
of Vrancrijk. Daer is noch een soort /
die komen upt Indiën, of van de Caep de
Bona Esperance: sy geven een vrucht ge-
lyck een Pier van een Schaep / maer dese
Boomen vindt men hier weynig / alsoofse
niet wel opkomen / almense steeckt; sy heb-
ben dichter / en bypnder lof / als de voorsz-
genomde gemeene Karstanses.

Eynde van de Boomen.

Van

Van de Planten.

Dwee Figuren van Booren worden hier vertoont / die soo wel dienstig tot de Planten en Strupcken / als tot de Bolbloemen zijn / waer mede men de Bloem-bollen en Planten (ooch wel met Bloemen daer aen) kan verplactsen / of verplanten / sonder dat de selve hare Aerde komen te missen / om alsoo geen gevaer van uytgaen onderwoopen te zijn. De langhste maecht men van Hser / en wozt gebuycht in harde klepachtige landen: de kortste is van het zwaerste dubbeldes Blick / om in weechte Aerde te gebuycken: het heeft boven 2 hantvatsels om mede te booren / en achter 2 leden die open gaen / en van booren insgelijcks / maer de-

se worden / met het in-steecken en uyt-trecken / van een Hser penneken gesloten en ontfloten. Men boort met de selve in de gront / dat de Bol in het midden staet / als dan graeft men met een Graef of Spade / de Aerde een weynig aen d' een zijde uyt / tot dat men beneden het boozt komt / en stekende de Spade onder 't Booz / soo kan men de Aerde met het Booz te samen uytlichten; als dan verplactst men die daer men wil / in een kuyl / ruym soo wijt als het Booz is (van te booren daer toe gegraven) en dan het penneken uyt-trekkende / ontsluyt het Booz / 't welck men ophaelt / en de Aerde blijft staen / die men rontom aen de zijden met de andere Aerde aenvult.

Aloë uyt America.

Dit zijn groote planten met dicke bladeren / en scherpe punten / sy worden in tobbens of potten geset / waer in de selve groepen / en schieten jonge spruyten ter sijden de potten of tobbens uyt / waer van de selve werden boort gequeecht / sy moeten des Winters in warme kachels staen / en heel droogh gehouden worden / en of het mochte gebeuren dat 'er eenige rottigheyt in quam / sal men sant in een pot heel heet maken / en doen dat daer aen / en stoppen het dicht toe met werk / waer mede de bozder rottinge als dan wozt boozt gekomen.

Aloë uyt Portugael.

Dese wozt geset de rechte Aloë te wesen / sy heeft heel dicke bladeren / vel say

en nattigheyt / en worden des Winters uyt de potten gedaen / en aen de wortel een wollen lay gebonden / en met Olie van der Lis begoten / en soo gehangen in de kachel / alwaer 't warmst is / en daerse dzoog hangt / en tegens de Mey word die wederom in potten / met sabelachtige Nerde gedaen. 't Gebeurt wel dat de selve bloeyen met geelachtige bloemen boven aende steng / gelijk de bloemen van Cana-Indica, maer 't gebeurt seldom.

Blanche Musque.

Van dese zijnder paerffe, witte en bonte, sy worden aengequeect van de stecken / die men van de stengen neemt / zijnde een hant byet lang / en als dan uyt de Son in de Nerde gesteecken / maer het word gedaen als de selve in sijn bloem staet / men scheurtse wel mede van malkanderen in 't laetste van Augustus, sy willen wel staen in Nerde daer geen / of wepnig Mis in is.

Dubbelde Damast-bloemen.

Dese zijn gelijk de Blanche Musque, en worden op de selve maniere aengequeect: De enkelde komen van zaet boort / maer wassen genoeg in de Wildernissen / en hebben oock de selve reuck als de dubbelde.

Beeren-ooren, of Auricula Urfi.

Dese zijn van veelderley kleuren / tot wel in de dertig toe / daer zijn oock dubbelde / maer zijn heel ongemeen: Daer is noch een soort met lof van Barnagie, die heel raer zijn: Dese worden gescheurt in de Maent van Mey of April, als 'er bloemen aen zijn / sy willen wel staen / daer wepnig Son komt.

Filipendula.

Dit heeft een lof het Hafe-gerst gelijk / en dzaegt witachtige bloemen in de maent van Juny: onder aen de wortel is het heel knobbelachtigh / gelijk de Asphodil.

Nies-wortel, ofte Helleborus.

Van dese is 'er een soort met witte bloe-

men / en zwarte wortelen / sy bloeyen in February, en staen laegh by der Nerde; daer is noch een met zwarte wortelen / dzaegt groene bloemen: Dese wortel word gebuyt tot Krop-kruyt. Daer zijn noch twee soorten / een met witte bloemen / en een met zwarte bloemen / dese hebben witte wortels / en dzagen bladren / gelijkende een Brabantse Huyck; alle dese boort sy. soorten willen wel wassen uyt de Son, in sabelachtige Nerde.

Winter-groen.

Dit kruyt blijft des Winters groen / het heeft witte wel-ruykende bloemen / als Mey-bloemen, 't wast in openluchtige velden / als in de Duynen: hier te land oock wel in de Hoben op bochtige / en wel van de Sonne bescheenen plaetsen.

Hof-bloemen.

Dese zijn veelderley soorten / als dubbelde, geele; daer zijnder die de eene bloem uyt de andere komt / oock zijnder die veel op een senge groepen / van veelderley kleuren / daer zijn noch enkelde / die mede veelderley kleuren hebben; dese worden gescheurt in de Maent van Mey, en geplamt op Rabatten / ofte andere plaetsen / daer men die begeert te setten.

Asphodil.

Hier van zijn drie soorten / twee witachtige / die aen de kanten wat bontachtigh zijn / sy hebben vierkantigh lof / en heel knobbelachtige wortelen; Daer is een soort geelachtigh / die heeft een wortel als Hane-voeten, sy willen wel wassen in goede Nerde / en werden van malkanderen gescheurt in 't begin van Maert.

Lelien van eenen Dag.

Van dese zijn twee soorten / een met roode bloemen / en een met geele bloemen: die met geele bloemen geeft een ongemeene goede reuck / gelijk als Gesemeyn; sy bloeyen in de Maent van Mey; de wortel is gelijk de Asphodil, waer van sy de naem

naem heeft van Lilium Asphodilus, men scheurt de planten van den anderen in de Maent van Augustus, maer wassen van sich selven heel wel boozt.

Fransé Lelien.

Dese zijn tweederhande / klepne en groote soozten: de wortelen zijn de jonge Aspergens gelijk / en worden de wortels van malkanderen gescheyden; sy moeten niet lang upt de Aerde blijven / maer ten eersten wederom gepoot zijn; 't gene moet gedaen worden in Augustus, sy willen wel staen in sabelachtige Aerde.

Pyonie.

Daer van zijn verscheyde soozten; Mannejes Pyonien, Pyonien die een Maent duuren / roode dubbelde, dubbelde witte, kleyne vleys-kleure, enkelde die geen zaet dragen / en noch meer andere soozten: Dese worden aengequeecht van de wortels die onder aen zijn; sy gelijcken de Peen / die men verdeelt in de Voor-tijdt, of 't laetste van December. Dese werden veel geplant in groote Cupnen / om datse heel ciertlyck staen.

Angelierien.

Dese zijn van veelderhande kleuren / en verscheyde soozten / soo klepne als groote: maer de groote sonder bersten / en schoon van kleur / worden boozt de beste gehouden. De booznaemste namen zijn Prins d'Orange, Keyser Augustus, Paragon, Alette, Don Jan, Graef Willem, Blan de Liege, Koningin van Vranckrijk, den Uyterfen Dom, Koning van Vranckrijk, en dan noch meer andere namen / die hier om de veelheyt niet staen uptgedrukt. Sy worden geplant in 't laetste van Maert, in wel toe-gemaecte Aerde met mis / en blanck Sant / dit bevint men goet te zijn; dan daer zijnder die halen vermolselt hout van Willige Boomen / en Bloet van Beesten / en Coppes van Boechweyt / en klopsel van Lepen / en meer andere wise-wasses / maer goede Aerde is best / gelijk vooren

is geseght. Dese Planten worden geset in de Aerde / of Potten: Men sal die somtijds (dooogh geworzen zijnde) met Regen-of Sloot-water begieten / en in 't laetste van July, sal men die in-leggen / of in-snijden in 't tweede of derde lidt van 't hart / leggende de selve met haechjens neder: Men moet daer by doen santachtige Aerde / om te eerder aen 't wortelen te brengen: gewortelt zijnde / sal men die van de Moeder-stam afnemen / en verplantense in goede Aerde / upt de Son; en of het mochte gebeuren / dat 'er eenige slapachtige onder waren / die sal men in potten setten / om de selve te bewaren in hups / sy worden gezact in de Maent van Mey, in 't wassen van de Maen; 3 of 4 blaetsjens hebbende / worden verplant by den anderen / en 't jaer daer aen moet men die verplanten een voet van malkanderen / en als dan verwachten / wat boozt dubbelde daer upt sullen komen / maer moet wel getlet worden op de hooge kleuren / daer men 't zaet van wint.

Tijm.

Dese word geplant aen de kant van de Rabbatten / of Beddens / sy geeft een seer aengenamen reuck / men scheurt die in 't laetste van Maert, of begin van April.

Lavendel.

Die word oock gestelt als de boozst. Tijm, men verplant die mede op de selve tijden / daer is een plantje die men noemt Lavendel, met briede bladeren / in 't Latijn Marum Syriachem, sy word boozt gequeecht van steck / maer moet des Winters in hups geset worden.

Salie.

Dese zijn verscheyde / als Bonte bladeren, sijne Konings Salie, grove Salie, Boomachtige Salie, Salie met witte bloemen: sy word gestelt onder de lommeren van de Boomen / en in de Maent van Juny afgesneden / om te dzoogen / en word oock veel groen gebzupelit.

Ma-

Mater of Matricaria.

De dubbelde Mater scheurt men van den anderen in de maent van April: Men set die den Cupn dooz alwaer men wil: De enkelde wast met grooten oberbloet in't Kooren, of Bloemen / en het Krupdt / woerden veel by de Apothekers gebuyckit.

Kamille.

De Dubbelde Roomsche Kamillen woerden gebuyckit in de paden van de Cupnen / of Pzielen / om de liefelijcke reuck / sy mogen wel betreden woerden / maer de enkelde wassen oberbloedigh in't Kooren; 't lof en de bloemen woerden by de Apothekers veel gebuyckit.

Aert-besien.

Dese woerden verplant in gorde vette Nerde / een voet van den anderen in 't verbant / sy loopen als dan wel tot mallanderen; sy moeten des Winters gedeckt woerden met Paerde- of Koepe-mis / om in 't begin van Mey of Juny, beter byzuchten boozt te byngen: daer wassen Aert-besien in 't wildt / in Zeelandt en elders / en hebben lange groote Besien / maer zijn soo smaekelijck niet / als die men hier in de Hoben boozt set.

Alffem.

Sy word geplamt in bochtige plaetsen / en in 't begin van Maert van den anderen / geseheurt / en afgesneden in 't begin van Augustus, en dan gedoozt / om Alffem-wijn van te maken.

Venus Navel.

Dese heeft knobbelachtige wortelen / en rondachtige bladeren / de Saxifragium gelijck / en wil wel staen in bochtigh-achtige plaetsen / sy woerd boozt gequeerck van de knobbels / ofte wortelen / die men scheurt in 't begin van Maert.

Plant-Suringh.

Sy woerd geseheurt of geplamt in de maent van Maert of Augustus, en wil wel staen in belonunerde plaetsen / of uyt de

Son: de Spaensche Suringh heeft klepne rondachtige / bleeck-groene blaetsens / maer is wel soo scherp van surigheyt / als die van zaet booztkomt.

Aertifocken.

Die willen wel groepen in vette moerachtige Nerde / en woerden boozt-gewonnen van Sy-schooten der oude planten / en woerden verset in Maert, twee boeten van den anderen / sy moeten des Winters gedeckt woerden met lange Paerde-mis / op dat de selve niet uytbyziefen. d'Aertifocken zijn tweederley / eene met groene byzuchten of zaet-bollen / en d'andere die uyt Engelandt komen / zijn root: sy woerden wel gezaept / maer hier te lande niet / alsoo de selve verlangh saem by komen.

Aspergiens.

Dese woerden gezaept by den anderen / en twee boeten in 't verbant geplamt; als die een jaer out zijn / en werden beter gehouden als de twee-jarige. De Nerde / daer men die sal in planten / moet men van onderen / met twee boeten Koepe-mis of Boozt-aerde / dat is Menschen-dreck / mesten: Men moet die leggen met Griebben; te weten een rye met Mis / en een rye met Nerde / op dat het water te beter dooz zijnde / moet men Nerde daer ober werpen / negen dupyn of een voet hoog. Men moet de Aspergies drie jaren laten staen / eer men die snijt / om die te dicker te hebben / en des Winters decht mense met Koepe- of Paerde-mis.

Krieken over Zee, of Alkekingi.

Sy woert geset uyt de Son in bochtachtige Nerde / en wast van haer selven boozt / uyt het onderste van de wortelen: sy dzaegt witte bloemtjes / en daer na roode blaetsens / alwaer de Karsjens in zijn.

Martelaers-bloemtjes.

Dese zijn twee soorten van geele / de enkelde en de dubbelde bloemen; de geele

dül =

dubbelde zijn hier wepnig / sy worden van
 stecken of inleggen boozt gequeecht / en
 moeten des Winters in een pot in huys
 gedaen worden / op een drooge luchtachtige
 plaats / maer de witte / set men boozt
 van plantjes / of scheutjes / die ter zijden
 uyt komen / dese setten wel boozt / en wil-
 len des Winters wel buypen staen / de
 bloemtjes droog afgesneden zijnde / kon-
 nen langen tijd goet blijven.

Scolopendria of Herts-tong.

Die scheurt men van malkanderen / in
 't begin van Maert, en men setse uyt de
 Son, onder schaduw / in sabelachtige
 Nerde.

Hepatica.

Dese zijn 4 of 5 soozten / dubbelde
 blaeuwe / enkelde witte / met Doorentjes
 daer in / of de Dooren-bloemen gelijk /
 boozts roode / enkelde blaeuwe / witte
 sonder Doornen; Alle dese soozten ver-
 plant men in April, in santachtige Nerde /
 alsoo daer geen Mis by mach komen / de
 enkelde komen te mets van zaet boozt.

Dragon.

Dese word geplamt op warme plaetsen /
 in goede vette Nerde / in 't laetste van
 Maert, of begin van April. Des Winters
 dectmen die met Stro / Paerde-mis of
 Doeckwept / sy komt boozt van de z-
 scheuten / dat zijn die ter zijden van de ou-
 de uyt spruyten.

Segeltjens.

Sy wassen wel in 't wildt / maer in goe-
 de Nerde in Cupnen geplamt zijnde / uyt
 de Son, geben grooter bloemen / sy worden
 van de wortels boozt geplamt.

Salomons Zegel.

Dit heeft dubbelde bloemtjes tusschen
 de bladertjes / sy worden boozt geset / of
 afgescheurt van de wortelen / en willen

wel staen in goede sabelachtige Nerde / en
 wepnigh uyt de Son.

Valeriana.

Van dese zijn twee soozten / die Dodo-
 neus beschijft: den eene met roode / en den
 andere met witte bloemen / men scheurt
 die van planten van de wortelen / maer sy
 vallen somtijds van zaet / en willen wel
 staen in goede sabelachtige Nerde: Die
 hier in 't gebuyck van den Apotheek zijn /
 wassen aen de kanten van de Slooten.
 Daer zijn noch twee soozten / d'een met
 blaeuwe / en d'andere met witte bloemen /
 die genaemt werden / Valeriana Græca:
 men scheurt die planten van den anderen /
 en men kan die mede zaepen / maer sy
 moeten een jaer ober staen / eer sy bloe-
 pen.

Haveruyt.

Sy zijn tweederhande soozten / het een
 met lof van Thijm, en 't ander wat grober
 lof / het Hefster of plant / scheurt men van
 malkanderen / in 't begin van de Maent
 April, sy wil wel wassen in santachtige
 Nerde.

Wijnruyt.

Dese scheurt men van malkanderen / en
 men plant die in de Cupnen / op rypen van
 bzyede paden / in plaets van heggen / sy
 komen oock wel boozt met vallen van 't
 zaet / 't is heel goet boozt het gebogelte / die
 de pip / of andere quaken hebben / het word
 oock gebuyekt in de tijden van de Pest.

Beere-klæuwen.

Die queecht men aen van de wortelen /
 en willen wel staen in heete Sonne-schijn /
 men set die wel in potten / om te beter te
 bloeyen / oock om Apothekers winckels te
 vercleren / sy geben een lange cierlijke
 bloem / met huyzn groene bladeren / seer
 mooy besneden / en worden verplant in
 Maert.

Bies-loock.

Dit scheurt men in de Maent van
 April:

April: men set die op Krabbatten of Beddetjens/ by het gemeene Scrupf-kruyt.

Chalotten.

Die steeckt men in goede vette Aerde: sy komen van de klepfertjens voort; 't lof is het Bies-loock seer gelijk/ en worden op de selve maniere gebuycht / 't zy in Sausen of anders / de klepfertjens van de selve / die veel in sijse gebuycht worden / werden in 't begin van Augustus op-genomen / en men laetse doogen. Dese Chalotten gegeten / hebben de selve smaack als Loock, maer geen bange reuck als de Uyen of Loock.

Loock.

Dese wordt veel geplant in de klep-landen / van de klepfertjens: Daer zijn drie of vierderhande soorten / de rechte Loock heeft paers-achtige bloemtjes; daer zijnder oock niet geele bloemen. Daer is een soort dat men Beeren-loock noemt / en heeft witte bloemtjes / sy wordt / als het lof begint doog of doz te worden in 't laetste van Augustus op-genomen / en men steeckt die wederom in de Aerde / in 't begin van de Maent Maert.

Lychnis van Constantinoypolen.

Sy zijn drie of vier soorten / als dubbelde incarnate / enkelde witte / enkelde bleyg-coleurde / en enkelde incarnate: dese worden aengequeecht / met het scheuren der planten van malkanderen / in Maert, sy willen wel staen in sabelachtige Aerde: als sy bloeyen / wert den Cupn schoon daer mede verciert.

Huys-loock,

Dit is een plantjen / dat tot een scrupck of boontje wast / het wordt van tacken gesieken / en moet des Winters in een luchtige kachel staen / en doog gehouden worden / het draegt geele bloemen / als het in huys staet: daer is oock die op het dack wast / met byerde bladeren / en die krijght

mede een scrupck met bloemen / en is hier gemeen / wil oock wel buyten staen: Daer is een specie / die men noemt Tripmadam, dese worden voort geset van haer zuscheutjens / en in-gesult / om by gebzaden bleyg te gebuycken; daer zijn noch wel veel bysoorten / maer zijn meest onkruyt in de Cupnen.

Duyfent-schoon.

Dese zijn verschepte van kleuren / als wit / paers / bonte en stuwuele. Men lepte in / gelijk de Angelieren, sy worden mede gesteken van steck; men kan die oock voort queecken van zaet / maer sy moeten een jaer over staen: men heeft korteligh bekomen / die met de dubbelde bloemen / sy zijn paers-achtigh van kleur / en worden mede aengequeecht als vooren is geseght.

Lychnis.

Van dese slaggh zijnder dubbelde witte / en roode; de dubbelde witte worden voort geset van stecken / of men schepd somwijle de plantjens van den anderen. Van dese soorten wassen wel mede in de Velden / maer enkelde. Daer zijn noch twee soorten / die komen upt Canarien, en hebben wit lof / en purpere / en witte bloemen: dese worden de planten van malkanderen gescheut in 't laetste van Augustus: daer zijn noch twee soorten / de eene met purpere / en de andere met witte bloemen / die in 't wild voort komen.

Juncus Gloriosus.

Dit is een plant / die in de Voor-tijden upt Indiën gekomen is; sy heeft scherpe bleyg-achtige bladeren / en geeft een grootte swaere ronde plant. Sy worden in tobbens of backen geset / en heeft een grootte sieng / met uptschietende tackjes / daer upt de bloemen neer hangende / voort komen / seer gelijk de Lelien. Dese plant word aengequeecht van de grootte dicke wortelen / die tegens de back aen groeyen / en word geplant in potten / of in d'aerde / schietende
de

de selve bladeren voort / dese plant kan redelijck tegens de kou.

Mandragora

Sp geben groote zware wortelen / daer zijn tweederhande soozten / een mammetje met een wijffe / en hebben bzeede groene bladeren / en tusschen de bladeren geben sy schoone vzychten / Appelen der Liefde ge-lijck / sy willen wel staen op heete plaetsen in de Son, en worden voort gequeecht van 't zaet / dat in de vzychten is / sy hebben wel een jaer 3 of 4 werck / eer de vzychten voort komen.

Koeckoecks-bloemen.

De dubbelde worden aen gequeekt van stecken / men kanse oock scheuren / sy geben eierlijke mope bloemen / men verplant de selve in de Maent van Augustus, de enckelde wassen genoegh in de Heylanden.

Dubbelde Water-kers.

Dese wil wel staen in bochtige plaetsen van de Cupnen / men scheurt die in de Maent van September, de enckelde vind men genoegh in 't wild / of by de slooten.

Galega.

Dese zijn tweederhande / een met witte / en een met paers-achtige bloemtjes / sy hebben heel witte wortels / en willen wel staen in santachtige Herde : Men scheurt die / of worden oock gezaert.

Iris of Lis.

Van dese zijn veel soozten / de beste zijn dese / Iris Sufiana, het heeft een zwartachtige bloem / men neemt die in Juny upt de Herde / en men plant die in Augustus, daer-se des Winters kunnen gedeckt worden. De Gloriosa, Florentina, blaeuwe, witte, en dan noch meer andere soozten / als geelle / bonte / blaeuwe / en andere / die scheurt men van de wortel / in de maent van April,

of in 't eerst van Maert, sy willen wel staen in lage bochtachtige plaetsen.

Passi-bloem.

Sp zijn tweederley soozten / d'ene met groene / en d'andere met groene paersachtige bonte bloemen / die met de groene / heeft witte wortelen / en die met bonte / hebben geelle wortelen / sy worden in potten geset / en des Winters moeten se droogh in huys staen / men queecht die voort van de wortelen diemer affnijt / men plant die oock wel in een heete Meloen-bergh, om die als dan vroeger voort te doen komen.

Boter-bloemen.

De dubbelde worden aengequeekt door 't scheuren van de planten ofte wortelen / daer zijn veel soozten onder dese begrepen : het is een specie van Ranunculus, en als Antonis Rapen, en daer zijn noch andere soozten / als die met 't Weegbree-blade, met 't lof van Gras. &c. die onder dese soozten worden gerekent : men verplant die in Augustus, maer de enckelde vind men genoegh in 't Velde.

Leeuwe-becken.

Sp zijn van veelderhande soozten / als witte / geelle / bonte / roode / lijf-werwe / en worden in de tijdt van Maert voort geset met het scheuren van de planten : men kan die wel mede zaepen / maer moeten een jaer over staen / eerder bloemen aen komen : daer wast noch een plant / die geelachtige bonte bloemtjes heeft / die genoemt wordt Linaria, sy zijn de selve bloemen seer gelijk / sy willen wel wassen in sabelachtige Herde.

Scordium.

Dit is een Plant die langhs de gront krupt / en wil wel staen in bochtachtige Herde / upt de Son, sy werdt verplant in April, en veel by de Apothecarisen gebruyckt.

Oogen-troost.

Dit wast wel in de Velden / in natte bocht-

vochtachtige plaetsen / en werdt wel som-
wijle in de Apothecaris Cupnen geplant.

Reynevraern.

Dit wast meest aen de water-kant / en
wozde in de Cupnen van de kicupde-kien-
ders oock geplant.

Althea of Heems-wortel.

Dese is een plant die wel wil staen in sa-
velachtige Aerde / sy heeft bleekachtige
paerffe bloemtes / de wortelen wozden
veel in den Apotheek gebuyekt / alsoo die
seer Medecinael zijn.

Dubbelde Muur-bloemen, ofte Violetten.

Dese wozden van stecken voort-geset /
alsoo daer geen zaet van werd gewonnen;
men neemt de stecken daer geen bloemen
aen zijn / en steekt die in de Aerde / daer
het wat uyt de Son staet / en dat in de
Maent van April.

Phalangium.

Dese zijn tweederley / de eene wit / de
andere blaeuw / sy wozden van malkande-
ren gescheurt / in de Maent van Maert.

Glas-kruydt.

Dit kicupde is schoon in 't opkomen /
heeft glas-achtige stecken / men waster de
glasen mede / vermits de scherpachtigheyt
die het by hem heeft / het wast in 't wilde /
en set by sijn selve seer wel voort.

Juffrouw-marck.

Dit is het Wijffe van de Lavas, het wil
wel wassen in verdozven hoecken of onbe-
quame plaetsen : Van dese plant is voort-
gekomen de Selderie, die oock genaemt
werdt Petercelie van Macedonien.

Maeghdeliefden.

De dubbelde wozden gescheurt van
malkanderen / en geset rontsom de Bed-
dens / op vochtachtige plaetsen / hoe min-
der dat men die scheurt / hoe die beter en
grootter bloemen voort-bringen : Daer

zijn beelderhande soozten / als witte / bon-
te / roode en vleys-kleurde. De scheuringe
moet wozden gedaen in October of Maert.
Daer is noch een soozt die genoemt werdt
Matelieven, met Doorluchtige bladeren,
dese zijn geelachtigh van kleur / en wozden
mede aengequeecht van steck / of scheuten
van de planten.

Marioleyne.

Hier van zijn sijne en grove, sy wozdt
gescheurt en geset in sabelachtige Aerde /
en verplant in 't laetste van Maert, of be-
gin van April, sy heeft een seer lieffelijke
reuck / de Apothecarisen gebuycken om
mede te Balsamen.

Doove-netelen.

Van dese zijnder met een bontachtige
bloem : daer is een Doove-netel met roode
bloemen / en de witte wassen hier te lande /
veel aen de hanten van de sooten : daer
zijn bloemen die dese gelijcken / als aen de
Kienep / sy willen wel wassen in vocht-
achtige plaetsen.

Aconitum, of Napellus.

Dit is vergiftigh goet / daer noyt geen
Byen op komen sitten. De eerste soozt die
geele bloemen draecht / en laegh by der
Aerde wast / komt in 't laetste van Februa-
ry, of begin van Maert voort : Daer zijn
noch veel soozten van blaeuwte / en witte /
en bonte / die hebben een wortel als Hane-
poten, en bloepen in Juny, die van de woz-
telen wozden voort-geset.

Rhabarber.

Hier zijn tweederhande soozten / den
eunen is Munnix Rhabarber, en heeft bla-
deren gelijck de Peper-wortel. De andere
genaemt Rhaponticum, heeft groote bree-
de bladeren / de Kool seer gelijck / en is soo
krachtig niet / als die uyt Portugael komt /
men scheurt die van de wortel / sy wil wel
staen in vochtachtige Aerde uyt de Son.

Esula,

Efula, of Efels-melck.

Sp woꝝdt boozt-geteelt van planten/en geeft Melck upt de bladeren of tacrhens; daer zijn noch veelderhande soozten van Cataputia, of Kroontjes-kruyt, die alle boozt-komen van zaden/ en woꝝden by-na gehouden boozt onkrupst.

Trachelium.

Van dese zijn veelderhande soozten/den eenen heet Trachelium Pulliferum, daer is noch een klepne soozt met veel bloemen/ die wast laegh by der Aerden: Daer is oock een klepne soozt/ daer (alsmen de steelen af-snijt) Melck upt komt/ die men noemt Trachelium Piramidale: Noch zijnder vierderhande soozten/ diemen noemt Belvidere, de twee met blaeuwte bloemen/ en twee met witte bloemen/ sy woꝝden boozt-geset van scheuten in April, en willen wel staen in vochtachtige Aerde/ sy woꝝden mede gezaept.

Arunda, Laconica.

Dit is tweederley/ het eene met bont lof/ moet des Winters in hups geset woꝝden: Het ander met groen lof/ mach des Winters wel bupten staen/ het woꝝdt van den anderen gescheppen/ in 't laetste van February, of begin van Maert.

Cana-indica.

Sp zijn tweederhande soozten/ de eene met geele/en d'andere met roode bloemen/ sy hebben heele schoone brede bladeren/ de Krucke-bladeren gelijk/ dese moeten des Winters gants dzoog in een kachel staen/ of men lepte in heel dzoogh fant/ dicht by de kachel: Het lof eerst upt komende/ is de Peperhuysen seer gelijk; Het woꝝdt van de selve Planten aengequeecht/ en is wel twee of drie boeten hoogh; men sieecht oock 't zaet daer van in de Aerde/ en sy bloeyen wel van 't selve jaer/ dan geven geen rijp zaet.

Hase-gerst, of Duyfent-bladt.

Dese zijn drie soozten/ d'eene met pur-

per/ d'ander met geele bloemen/ sy woꝝden in Cupnen boozt-geset/ men scheurt die van malkanderen/ in 't begin van April, sy willen heel wel boozt-groeyen/ maer die met de witte bloemen wassen genoeg in de Wildernissen.

Jacoeba.

Dit is een plant die witachtig lof geeft/ groeyt in Vranckrijk wel aen de Riebiere/ maer hier te land woꝝdt die in potten gestelt/ sy komen boozt van de scheutjens/ die onder upt komen.

Petercelie de Mair.

Sp komt veel gesult upt Portugael: Men queecht die aen van de scrupcken/ sy woꝝdt geset in potten of tobbens/ men kan 't selve hier te lande oock in-leggen.

Ferula.

Dese zijn twee soozten/ den eenen heet Ferula Galbanifera, d'andere Ferulago, het geeft een cierlijke plant/ en heeft bladeren als Beeren/ 't woꝝdt geplant in Cupnen/ en mach des Winters wel bupten staen.

Genistella.

Dit zijn 2 of 3 soozten/ een met het blad van Asclepias, en heeft veel bloemen op eene steel: daer is noch een die in de Cupnen wast/ met krupsachtige bladeren/ de derde is een laegh plantje; dese dragen schoone Hemels-blaeuwte bloemen/ en willen wel wassen op lage fantachtige gronden; sy woꝝden boozt geset/ met die van den anderen te scheuren/ in de maent van Maert.

Smylax.

Dit woꝝt geset de Salsaparilla te zijn/ en heeft sieckelachtige bladeren/ het maecht zijn selven vast/ en dzaeght bloemtjes als Post-horens: Daer zijnder met geblackte/ en met groene bladeren: Noch zijnder twee soozten/ Smilax Levens, en Longens; dese planten woꝝden in potten geset/ en des Winters in hups genomen; sy woꝝden

dooz't scheuren van de planten boozt gewonnen.

Capparis Fabago.

Dit is een schoone plant/ eertijds dooz zaet aengewonnen; maer nu wordse boozt geset dooz scheuren / het welck geschiet in de Voor-tijdt, sy dzaegt een lof als Duyveboonen, en tusschen de bladeren wassen de bloemtjes in / dat heel cierlijck staet; sy moeten des Winters in hups geset worden.

Bupthalmum, of Koe-oogen.

Dese bloept in de Voor-tijdt, met schoone geele bloemen/ en heeft lof als Venckel, men wint die aen met't scheuren van de planten/ sy wil wel staen in de Son.

Bryonia, of wilde Wijngaert.

Dese bindt men wel in de Duynen: de wortels worden uyt genomen / om aen Pzieelen te setten / om van het lof dicht te begroepen / maer het lof gaet des Winters wegh.

Clematis.

Dit zijn drie of vier soozten, de dubbelde paerse / hebben bloemen als de Anemone; De enckelde zijn licht purper / en licht paers. Dese willen wel wassen aen Pzieelen / en geven veel bloemen; men kanse inleggen / en oock van de planten afscheyden.

Gentianella

Dese is van tweederley soozten/ de eene wit / en d'andere root; sy komen wel van zaet boozt / maer het duurt langh eer dat het bloept / het scheuren van de planten is beter: sy geven moye stengen met bloemen/ en het lof heeft geen onaengenaemen reuck.

Mans-ooren.

Dese willen wel wassen op bochtige plaetsen / en worden by de Apotheeckers gebuyck: men scheurt die in Maert.

Eynde van de Planten.

Van

Van de Bol-bloemen.

Corona Imperiael, of Keyfers Kroon.

Dese zijn drie of vierderhande
soozten / de geele werden boozt
de beste gehouden / daer na de
dubbelde met twee kroonen;
die met enkelde kroonen / zijn
tweederhande couleur / den eenen bleek-
root / den anderen vleys-couleur. Dese
Bollen worden boozt gequeect van of-
setsels der selve / men zaeyt die oock wel
mede / maer men moet wel 8 of 9 jaren
wachten / eer die vruchten ofte bloemen
dragen / dese worden geplant in 't begin
van September.

Hyacinthen.

Dese zijn van veelderhande soozten en
namen / die jegenwoozdigh de raerste zijn /
dat zijn Turck-koyse-bloem, Bultenaers,
Passetoeten, Mayckeflips, Celestine, witte
van Katelij, gekroonde, en veelderhande
Simbolynen, en meer andere soozten: Dese
Bollen worden op-genomen in de Maent
van Juny, en wederom geplant in 't laetste
van September, of begin van October, sy
willen wel staen in goede sabelachtige
Aerde. Daer zijn noch veelderhande Hyac-
cinthen, met Star-bloemen, witte, blauwe,
en vleys-couleurde, daer is noch een groote /
by na dubbel / en noch een de selve gelijck /
met de bloemen van Barnagie, noch zijn
der die genoemt worden Comuyn, de selve
zijn drierderhande soozten / roode, blauwe
en witte, hebben witachtige bollen: Doch
is 'er een mede-soort / Hyacinthen van
Campinularis, maer worden in dese veel
veranderingen bevonden doozt het zaejen /
en moeten wel 7 of 8 jaren staen / eer die
die vruchten of bloemen boozt brengen / en
eerste goet zijn; daer is noch een Hyacin-
thus Firgianen, of die upt Indiën komen /
genaemt Hyacinthus Tuburosa, dese wo-
den geset in potten / om dat men die in

hups moet setten / gelijckende de Franse
Lelien, sy wassen wel 2 of 3 voeten hoogh /
en geben ongemeene goede reuck; als die
vers komen / bloepense beter als die lange
in 't landt geweest zijn: Daer zijn noch
Hyacinthen, die komen upt Peru, hebben
groote bollen / die van binnen hamachtigh
zijn / en worden van de of-setsels boozt ge-
set / sy moeten des winters een wepnig ge-
decht zijn / en zijn van drierderhande couleu-
ren / witte, blauwe, en vleys-couleurde.
Doch is 'er een Hyacinthus met de bol van
Lelien; die draegt witte bloemtjes / en is
genaemt Hyacinthus met het drie-kantigh
bladt, noch zijnder meer andere by-sooz-
ten / die boozt Hyacinthen werden gerec-
kent / sy willen wel staen in sabelachtige
Aerde / en worden geplant in September.

Gladiolus.

Sy zijn van vier of vijfderhande couleu-
ren / de Italiaensche is een purper-couleur,
oock zijnder witte, lijf-verwe, en kleynen
paerfle, dese krijgen vies-achtigh lof / en
worden boozt geset van de bollen / sy willen
heel wel boozt groepen / en worden geplant
in 't laetste van Augustus, of in 't eerst van
September.

Krocus.

Dese zijn wel acht of negenderhande
soozten / gelijck als geele, witte, blauwe,
gout-laecken, silver-laecken, visery-krokus,
barfiacken, herfit-krokus. Dit word geseyt
de rechte Safferaen te zijn: dese soozten
bloepen heel vroegh in Maert, en setten
boozt van bollen / worden oock wel ghe-
zaeyt / maer staen wel een jaer 5 of 6 eer
die bloemen dragen / en worden geplant in
October, aen de kant van de beddens / al-
waer men die wil setten.

Fritillaria.

Dese zijn verschepte soozten / als met
fluweele bloemen, de geele en den nacker,
dese

dese drie soozten zijn de raerste / als mede de dubbelde, bonte, witte, en swarte; tweederhande Franse-groene, die upt Vranckrijck komen / en komen voozt van verscheypde coleuren / als die gezaept werden: sy werden oock van de bollen voozt geset; maer de bovenste die men de raerste acht / worden in een back geset en gedeckt / om des Winters niet upt te vziessen / sy worden opgenomen in 't begin van Juny. en in September wedet in geset.

Cyclamen, of Verckens-broot.

Dese zijn tweederhande / de eene met de bollen / en d'ander met de woztel: de bollen worden voozt geset van zaet / en d'ander met de woztel, die sehurt men van den anderen / en hebben heel bleecke, paers; en heel roode-bloemen: die met de bollen / daer van zijn dese coleuren / witte, bleecke, paerse; De paerse hebben deselve bloemen als de Hedere Folie. Daer is noch een die van Aleppo komt / en heeft bloemen als die met de Rorundi Folio, die bloepen altemael in 't leste van September. Daer zijn noch drie soozten; een die in de Winter bloept / en twee die in de Somer bloepen / als een met paerse bloemen / en een met witte bloemen. Dit zijn de ongemeenste van alle soozten / alsoo maer twee hier in Hollandt zijn / diese hebben als d'Heer van Beverningh, en een Monsieur van Velsen. Dese soozten wassen veel by Orange, ende in Switserlandt; sy worden meest aengehouden / om dat de bladeren schoon gevlacht zijn: de bladeren zijn oock verscheypden / d'eene ront / en de andere kantzigh / en sommige onder root als Mans-ooren: Dese worden verplant in 't laetste van Mey, en men plantse in backen of potten / in savelachtige Aerde / omse des Winters te decken: sy willen wel staen des Somers / op sommerachtige plaetsen.

Colchicum.

Dese soozten zijn tweederhande / Agrepina kleyne en groote; de bladeren van dese

voozt komende / zijn gekartelt als Scolopendria, en geben heel mope gheblachte bloemen / de Fritillaria gelijck: Daer zijn dier dubbelde tweederhanden / den eenen dubbelder als de andere: De beste dubbelde komen upt Portugael, en zijn geklant: Noch zijnder 2 of 3 soozten enkelde bloemen / noch Colchicum, Jan Gerritsz: Daer is noch een die in de vooz-tijdt komt / met wepnigh lof / maer alle d'andere komen sonder lof als die bloeyen / dat is in de Maent van September: daer is noch een geel Narcissi Colchicum, die bloeyt in de Maent October: sy worden voozt geset van de bollen / willen wel staen in goede Aerde / en worden geplant in Augustus.

Anemones.

Dese zijn veelderhande soozten / oock besonder van kleuren en namen / daer zijnder oock met groot en sijn blad / gelijck de Petercelie, de namen daer van zijn als volgt / Concordia, Imperatrice, den Hartogh, Pucelle d'Orliens, Citronateromane, Citronate, Alnator, Cardus Celeste, Albertina, Quasi-bleu, Unicke de Ruyter, Poolemutfse, St. Karel Overo, St. Marco, Diableness, gevlamde Aborante, Pavo Mayor, gevlamde Amarante, Parlianen, Bellissima, Colofse, gevlamde en ongevlamde, Ammafona, Duchesse Caritane, Mirabella, Imperatrice, Ciprina Deducke, Schalaringata, Bischoppen, Prelaet, Belle-Silvia, Belle-warande, 't Rechter-oogh, Cardinael, Ringata, gevlamde van Poelenburgh, Harmaphrodita, Kram, Cebecken, Ringata Orlara, Belle de Parijs, Liebe de Parijs, Amarante gevlamt, en noch meer andere soozten. De bollen of woztels / zijn seer gelijck de klacutwen van Gember, sy worden aengeweckelt van de kleyne pootjens / die ter zijden aenwassen; Dese plant men in September. Voozt eerst wordense geweckelt een uur of twee / als dan de rot van de oude bel / met een penne-mes uptgehaelt / en gestelt in potten / of in een back / die men kan decken voozt de Voost: De Aerde moet

moet wel toegemaecht worden / en bescheenen van de Son; men kan van dese alle Maenden bloemen hebben; dese dan geplant / als voorszeyt is / wordt voozt best gehouden. Daer zijn oock veel soozten van enkelde / die uyt dat zaet voozt komen / daer de dubbelde uyt komen / sy zijn veelderhande kleuren / en worden gezaept in de Maent van Maert, en in de Sommer-tijdt geduurig nat gehouden / men kan die oock voozt setten van de bollen of klauwen / en konnen des winters beter tegens de koude / als de andere soozten.

Ranunculus.

Van dese zijn veelderley soozten / de raerste zijn dese / Aleppo, Merveljeuse, gevlamde Veenkus, Constantinopolen, Ranuncule de Romane, Grammonster de Spanje, Ofsbloet, Pinesko, Lack-debordée, gevlamde van de houten, twee soozten / dubbelde roode, gout-geele, en noch meer soozten van enkelde / die om de veelheyt wille hier niet genoemt werden; dese worden geplant op soodadige maniere / als by de Anemias gesept is / maer moeten wel gewacht worden voozt schrale winden / byzegen in de Maent van April, heel cietlike bloemen voozt / om den Hof daer mede te verrieren.

Martagons.

Dese zijn veelderhande soozten / als die van Constantinopolen, van Pomponie, Calvarium, groote witte met spickelen, die de bladeren twee kroonen hoven makenderen dzagen / witte sonder spickelen, lijf-kleurde, Lelium Cannadense, geele met spickelen, en geele sonder spickelen, dese / en dan noch meer soozten / werden doozt de klifsters / of schilachtige bollen voozt geset: men verplante in September, sy willen wel staen in goede sabelachtige Aerde / ontrent een halve voet diep / op dat het kroontje hoven de volte beter soude mogen voozt groeyen / maer die van Cannadense willen des winters wel wat gedeckt zijn.

Lelien.

Veelderley slaghe is'er van dese / als dubbelde witte Lelien, enkelde witte Lelien, groote dubbelde Lelien, die maer eene Lelie op de stengh wassen / roode Haringh Lelien, die met hondert bloemen voozt komen / klepne met wepning bloemen / Lelien die de klepne kliesierbolletjes tusschen de bladeren wassen; de Lelien van Parfien zijn tweederley / den eenen iwarter van bloemen als de andere: sy zijn de bloemen van de swarte Fritillaria seer gelijk / en worden doozt de klifsters / of schilletjes voozt geset / en verplant in de Maent van September: sy willen wel wassen in sabelachtige Aerde / en mogen des winters wel buyten staen.

Narcissus.

Dese zijn veelderhande soozten / als volgt: Narcissus, Tertius Matthioli, Tromper Narcis, en twee soozten van Naentjes, maer de eerste met de tweede / hebben wy hier niet: dese bloeyen in't laetste van July, met hoven een rondt kroontje / Helieachtigh; Narcissus Indicus, zijn oock eenige soozten / die bloeyen in de Herfst uyt / sommige met een bloem / purperachtigh; daer zijnder oock met bzeede bladeren / de steng bespickelt, Serpentaria, en dzagen bloemen / gelijk de Italiaensche Gladiolus, dese en meer / die maer 2 of 3 groote bladeren dzagen / komen van de Caep de Bona Esperance. De soozten die hier wassen met veel bloemen / als de Befeman, Tacette Bianco, Tacette Souvereyne, Narcissus in Tela Hollande, Stellato, Seconde Befemman; drie soozten van vander Neck, Medioluteo met de dubbelde kelk, Medioluteo van drie soozten met enkelde kelcken, Dagiers met dubbelde kelcken, Narcis van den Houte, Narcissus Totus-Albus, Polyantus: dubbelde Jonckilje, of Narcissus Jonci Folio; geeft een ongemeene schoone reuck / gelijk als Jasmin; de enkelde zijn wel drie of vierderhande soozten / als witte, geele, en met lange, kelcken, Narcissus Campen-

nelarus witte en geel: dese willen alle wel gedeckt zijn in de Winter, en worden geplamt in September, en voort geset van de bollen; maer gezaept wozdende/ staen die wel 10 of 12 jaren/ eer die voort komen/ daer zijn veel slechte by-soorten/ die men set in Boomingaerden/ als andere Narcissus.

Narcissus Tradiscanti.

Dese is machtigh vol bladeren/ voorts die van Sion, dubbelde, en enkelde Nonpareillie, dubbelde witte, enkelde witte, en de Tieloose, die onder dese soorten mede worden gerekent.

Leucoium Bulbosum.

Dese zijn drie soorten/ de groote die veel bloemen draeght/ bloept in 't laetste van Mey, en d'andere met drie bladeren/ bloepen in Maert, en die met ses bladeren/ bloepen in April, dese willen wel verplant wesen/ alffe in de bloemen staen/ en moeten geset worden in schaduwachtige plaetsen/ en in sabelachtige Aerde.

Dens Caninus, Honts-tant.

De volgende zijn dese soorten/ een lijfverw, een witte, en een heel roode, dese bollen opgenomen wesende/ mogen niet lange upt de Aerde blijven: de bloemen hebben geblachte bladeren/ deselve bloepen in April. Daer zijn noch eenige by-soorten/ die genoot met worden Dentaria, om dat de wortels, gelijk als aen mallianderen zijn/ als hierfen/ de bloemen zijn gelijk als de enkelde Violetten, dese wassen in schaduwachtige plaetsen: Daer de Dens Caninus, die de bollen hebben/ hebben bloemen als Cyclamen, en willen wel staen in de Son/ in goede sabelachtige Aerde/ sy worden verplant in 't laetste van July.

Sisyrichium.

Dit is een bolletje/ dat komt upt Portugael, hebbende bolletjes met netjes/ als de Gout-lakenfe Crocus, sy willen wel staen in warme plaetsen/ hebben bloemen

als klepne Irias, maer bloepen niet anders/ dan alffe vers upt Portugael komen/ voort een jaer.

Dipcady.

Van dese worden de geelen/voort de beste gehouden/ daer zijn twee soorten/ den eene die geel op komt/ de andere die geel wort in 't staen/ dese hebben ongemeene goede reuck/ als Muskus, daer is oock noch een soort/ met groene bloemetjens/ maer is soo raer niet/ dese bloepen in April, en worden in 't laetste van Mey wederom opgenomen/ en wederom in geset in 't laetste van September, sy willen wel staen in goede Aerde/ en kunnen des Winters wel redelijck tegens de kouw. Van dese zijn noch by-soorten/ als witte, en blaeuwe Druyjen: 't is een heel quaet goet in Cupnen/ als deselve verset werden/ om dat se veel jonge bolletjens upt geben.

Ornithogalum.

Dit is een specie van wilde Ajuyn, daer zijnder met groene, en witte bloemen/ daer zijnder oock met witte bloemen, die upt Arabien komen/ sy wassen boven met een rontde kransje/ en geben een heel goede reuck/ dese zijn hier heel raer; maer de andere voorgesepde soorten/ worden van de bollen voort geset/ men neemt die op in Juny, men verplant die weder in October, doorden Cupn heen/ alsoo de selve wel tegen de kouw kunnen bestaen.

Arum.

Hier van zijn veele soorten/ als Serpentaria, dragende een bloem langhwerpig/ midden daer in komende een tongh/ en de besien ofzaden wassen rontsom/ en zijn rootachtigh: Daer is noch een/ die upt Egypten komt/ hebbende bladeren gelijk als Krucke-bladeren; maer dese plant is hier heel raer/ sy willen des Winters wel dzoogh in de haechel ghehouden worden/ maer de soorten met de groene bladeren/ hebben spickelen op de bladeren/ en wassen wel voort. Men set die van de bollen

af/

af/ als men die op neemt / dat ghedaen
wordt/ als de bloemen vergaen zijn.

Orchides.

Dese slag is menigerley / sy hebben
klootjens als Vosse-kullekens, Honts-kul-
lekens, Bocx-kullekens, Hane-kullekens, en
hebben besondere soozten van bloemen /
als Mannetjes, Wijfjes, Bytjes, Muggetjes,
Kickvorffen, Sots-kappen, Vliegghes, oock
zijnder geefe / die men sept Lieve-vrouwe
Schoenen te wesen; van dese soozten bindt
men eenige in de Heyde wassen / en som-
mige in de Heylanden, mede in de Duynen:
Maer de beste soozten komen uyt Portu-
gael, daer wassen mede van die slag on-
trent Luyck of Spa: maer die van dese de
meeste sozteringe hebben / is de Heere van
Beverningh. Alle dese soozten om in de
Cupnen woort te setten / moeten staen in
belommerde plaetsen.

Handekis kruyt.

Van dese zijn veelderley soozten / sy zijn
de bloemen een de Orchides gelijk; daer
zijnder die de bladeren tusschen de bloe-
men wassen / namentlijk die met witte,
paerse, en gespikkelde bloemen / als mede
met gevlackte bladeren, oock die met de
lijf-verwe, en paersche. De bloemen bindt
men in de Hey-landen, veel hier ontrent/
of in de Orange Polder, sy bloepen in 't be-
gin van July, en als dan verplant men die
op vochtachtige plaetsen / daer het een
wepnigh belonmert is.

Irias met bollen.

Hier van zijn veelderley soozten/als En-
gelsche, porceleyne, gecamelotte, bleecke
en blauwe, fluweele, en veel meer andere
kleuren van bloemen / die uyt zaet woort
komen: daer zijn oock Spaense van veel-
derhande slag / als blauwe, witte, geele
en bonten, maer de Engelsche willen niet
lange uyt de Aerde blijven / en woorden des
Winters gedeckt. Daer is oock een soozt/
genaemt Ireas Vleermuys. De Spaense
willen wel woort / die men set op de kanten

van de Rabbatten, om den Hof mede te
vercieren.

Moly.

Hier van zijn wel drie of vier soozten /
met smalle bladeren / sy bloepen ghelijck
als Ajuyne; daer zijnder oock met blyede
bladeren / en mede die van Indiën; dese
willen wel wassen in goede Aerde / en op
warmachtige plaetsen: men plantse in 't
begin van September, de bollen willen niet
lange uyt de Aerde blijven.

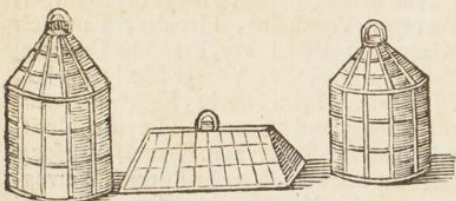
Tulpen.

De Tulpen zijn van verscheyde kleuren
en namen / van Vroege-bloemen, zijn de
raerste dese volgende: Vroege Blyenburger,
Parragon Voorhelm, Hecuba, Parragon
Klaermont, Pelschotty, Fransche Dorotea,
Parragon Grebber, Vroege Morleyne-bol,
Mols-wijck, Prince-jacht, Krijntje, Duck-
tol Viceroy, geel en root van Leyden, Non-
wits, paerte Moerleynen. Drie of vier sooz-
ten van Lacken, Vroege Purper, Witrug-
ge, Admiraal van Enckhuysen, Generael
van Enckhuysen, en meer andere soozten
van Tulpen, die vzoegh bloepen: en de la-
ten zijn dese / Bruyn-purpers, hier van zijn
noch 4 of 5 soodanige kleuren / d'een hoo-
ger als de anderen: Noeh Brabantons,
mede 3 of vierderhande: Vesta, Generael
Doctor Balte, witte Doroteas, Astreas, Jed-
demully, Grooten Turck, Parragon Gulde-
bloem, Mervelje van Quakel, Lantschap-
bol, Belle-brusselle, Marvelje de Holland,
Parragon Senekoert, Generael van Hollant,
Tulpagelder. Twee soozten van Admiraal
de Man, Passetoet, Corenaer, Prins van
Walles; Piepere-kroon, waer van vier
soozten zijn/geele, purpere, witte, en Noort-
se Kroon, gemarmelde Jaspée, Unicke, Jan
Gerritz. Generael Swijmende, Admiraal
van den Bosch, Goudaes, Fenicx van Aert-
sen, Kardinael Flambolliant, Sayblom Ko-
ningh, Nonparelje, Admiraal van Zierick-
zee, Admiraal van Engelandt, Parragon Vel-
sen, Switfers, Parragon Jeroen, Belle Dorea,
Laboljanten, Spheramundi, Parragon Lief-

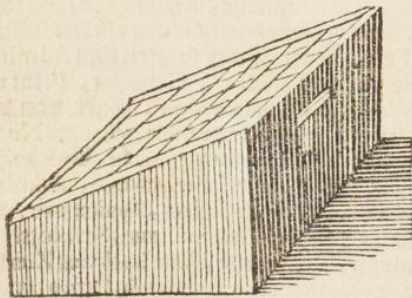
kens, twee of drie soorten Tornoys, witte Agata, drie of vier soorten / Passicadelle, Argus, Dorotea d'Anvers, Anvers, Laboljante, Dianas, Generael Ouwenaerden, laten Blyenburger, Generalissimo de Costa, Lapovere, Admiraal Backer, Sempere Augustus, Admiraal Bogaert, Fenicx Cieraet, en meer andere namen / die dooz de veelheyt hier niet werden gestelt. Alle dese veranderingen van namen / komen dooz de vericheydenheit en verdeeltheit der kleuren,

want de Tulpen zijn alle van eenderley maeksel. De Tulpen werden aengewonen van bollen; men kan die oock wel zaepen / dan hebben wel 10 of 12 jaren werck / eer die boozt komen / sp woorden geplant in 't laetste van September, in goede Aerde / die wel doozluchticht / en van de Son wel bescheenen is / op dat dooz de koutheyt / de bollen niet komen te vergaen / en wederom werden opgenomen in 't laetste van Mey, of begin van Juny.

Van de Zaden.

Dit is de Afbeelding van drie derley glase Lantaernen / die geen bodem hebben / en onder open zijn: men stulpt die / over tedere Kruyden / Planten of Bloemen / om die booz de windt en koude te bevrijden / en ebentwel de warme Sonne-stralen deelachtig te zijn / waer dooz de selve oock te vroeger boozt komen.

Dese Figuur beelddt afeen Bach / die onder open is / en boven met glasen / die

schuyms neder gaen; men kan die oock wel maken met vensters / die men by vochtig / droogh / of warm weder kan openen en sluyten: De Bach wordt los ober de Bedden heen geset / daer pets gezaept of gheplant is / dat men bewaren wil booz de Dozt / koude &c. oock kan men dooz dese middel / 't geplante of gezaepde / des te vroeger doen upt komen / en tot volkomen wasdom brengen. Men maecht die soogroot of kleyn / als men noodigh en dienstigh acht / settende de glasen tegen 't Zuyden / of soodanigh / dat 'er de stralen der Sonne best in schijnen kan.

Ambrette, of Turckse Koren-bloem.

Dese ruycken als Muscus, en zijn vier soorten / als twee witte / en paerse dubbelde / soo oock de enkelde paerse / en witte: sp woorden gezaept in 't begin van April, op een warme plaets / of Meloen-bergh, en 4 of 5 bladeren hebbende / sal men die verplanten in den Cupn / daer men begeert: De eerste bloemen daer het zaet van komt / moet men met droog weder afplucken / en leggen die droogh / op dat se niet beschimmelen: Nocht zijnder vershepde soorten van Koren-bloemen: als paerse / witte / blaetwe / roode / en meer andere kleuren: Als men die maer eens gezaept heeft / hoeft men die niet meer te zaepen / alsoo die van haer selven genoegh boozt setten.

He-

Helenaes-tranen, of Hedyſarum.

Dese zijn twee ſoorten van bloemen / witte en roode / ſp worden gezaept in April, en verplant in potten / om datſe des Winters binnen moeten ſtaen: het gebeurt wel dat die bloepen in 't eerſte jaer / ſp willen wel ſtaen in ſantachtige Werde.

St. Theunis-bloemen.

Dese zijn ſlutweele en geele / ſp worden gezaept in April, dan hebben geen goede reuck / ſoo wel ſteelen als bloemen / maer alleenlyck het aenſien / en 't cieraet in de Hoven: Dit zaet wil wel gewonnen weſen in dzoog weder / want by natte Somers ſoo berrotten ſp in hare knopjes / ſp willen wel ſtaen in potten / en dan in den Cupn / of daer men deſelbe wil ſtellen.

Flos Afrycanus.

Dese zijn St. Theunis-bloemen geliçk / dan daer zijnder drie of vier ſoorten / namentlyck geele / groote dubbelde / en een dubbelde / die een weynigh na 't Orangie ſtreckt; en een die geel / en klepnder als de anderen is / die hebben goede reuck / en de enkelde treckt men uyt / overmits dat men het zaet wint van de dubbelde / het wert gewonnen als voozſept is.

Scabioſa.

Dese zijn beelderhande ſoorten van kleuren / als de Spaenſe die heel bzuyn is / bleecke / geblachte / by na heel zwarte / en oock daer kindertjes hoven uyt komen / en meer andere kleuren: deſe worden in de Maent van Maert gezaept / en dzaen van dat jaer vzuchten / maer 't gebeurt wel dat die een jaer ober ſtaen / ſp worden by den anderen gezaept / en verplant / als ſp 5 of 6 bladen hebben dooz den Cupn / daer men die begeert. Van deſe wint men zaet met dzoogh weder / om des Winters ober te houden; daer zijn noch twee ſoorten / die in de Velden waſſen / geelc / en paerſſe / ſp worden by de Apotheeckers gebzupekt.

Leeuwe-becken.

Dese zijn verſchepde van bloemen / doch altemael bont / den eene root-bont / paerſ-bont Et; ſp worden gezaept in de Maent van April, en hebben van 't ſelbe jaer vzuchten / de planten duuren wel 2 of 3 jaeren / ſp geben een ſeer fraep groen / en beginnen te bloepen in Auguſtus, men houdt deſelbe langh. Daer is oock een by-ſoort / die in de Velden waſt / maer als die in de Cupnen komen / is het een ſpecie van onkreupt / na de manier van Vlas.

Sonne-bloemen.

Sp zijn van twee of drie ſoorten / d'eene met kinderen / en de ander ſonder kinderen / welcker zaden zwart zijn / en noch een is 'er met wit zaet: Dit zaet ſtreckt men ſlechts in de Werde daer men die wil laten ſtaen: ſp vercierden de Cupnen niet weynigh / dooz dien datſe wel 7 of 8 boeten hoog uyt der Werde waſſen / ſoo datſe boven alle andere bloemen uyt ſteecken. Die ſonder kinderen (dat zijnde die maer een bloem aen de geheele ſtam dzaen) zijn de grootſte en de beſte; haer naem ſchijnen ſp verkrege te hebben / om dat hare ſchoone geele en lange ſpitſe bladeren / die rontom de middelſte rontheyt (die met zwarte zaden bezaept is) uyt ſchieten / de Sonneſtalen af beelden. Enige ſeggen / dat de Sonne-bloemen, die van den rechter aert zijn / den ganſen dagh / als de Son helder ſchijnt / haer tegen de ſelbe aentwenden / en daer mede dzaepen / en des nachts haer wederom herſtellen / daer ober ſp van de Italianen; *Torne al Sole*, werden genaemt.

Parmica.

Dit is een cierlyck bloemtje / paerſ-kleur / men kan het lang houden / het word gezaept in April: als het eens gezaept is / hoeft men 't niet meer te zaepen / alſoo het van ſijn ſelven genoeg voozt komt.

Venus Spiegel.

Dit is een heel ſchoon purper bloemtje / ſp worden gezaept in April, 't zp dat men

die wil laten staen / of verplanten / op de
hoecken van de Bedden.

Tapfus Barbatus, of Wol-kruyt.

Van dese zijn tweederley soozten / d'een
met geele / en d'ander met witte bloemen /
sp worden gezaept in April, sp wassen wel
in de Velden / en worden veel by de Apo-
theeckers gebruikt: 't is een kruyt dat
wel voort wil / alsoo het menigte van klep-
ne zaden voort byengt; men verplant die
op de hoecken van de Bedden / om dat het
een lange stengh maect.

Amarantus.

Dit zijn vier of vijf soozten / daer zijnder
die de bladeren gelijk zijn / als de Pape-
gaeys Veeren, een is'er met purpere bloe-
men / als Kattē-staerten, een met noch
grooter Kattē-staerten, die root zijn / en
een voet 2 of 3 langh / dan is'er noch een /
die paers-achtigh is / met roode steelen / die
de Papegaeys Veeren gelijk is; het zaet
wozt hier niet gewonnen / alsoo het upt de
Barbados of Virginjes komt / daerom moet
't op heete Bergen gezaept worden / als
Meloen-bergen.

Lathyris.

Hier van zijn twee soozten / klepne en
grootte; de grootte worden gezaept / en 't
blijft een plant 10 of 12 jaer / men setter
staecken of hoepen by / daer deselbe acu
vast raacken; sp geven heel cierlijke mope
bloemen / en bloepen heel lang / van 't be-
gin van July, tot het laetste van 't jaer.
Daer is noch een klepnder soort / die alle
jaeren moeten gezaept worden / die hebben
paers en witachtige bloemtjens / de Oude-
wijven gelijk / sp worden gezaept in 't be-
gin van April, in goede sabelachtige Aerde.

Ridders-spooren.

Hier van zijn vier of vijfderhande sooz-
ten / als witte / paerste / bleecke / lijf-ber-
we / geblandte / dubbelde en Engelle; noch

zijnder veel soozten van enkelde / die ge-
blant zijn / dese worden gezaept in de
Maent van April, en zaepen daer na van
selven soort / sp geven aengename cier-
lijchheyt in groote Cupnen.

Nardus.

Dese heeft purpere bloemen / en 't zaet
dat zwart is / is heel wel ruyckende / van
dese zijn mede-soozten die in 't hayz staen
gelijk het lof van Fenckel, oock zijnder
dubbelde / die niet in 't lof staen; sp worden
alle jaeren gezaept in 't laetste van April,
doch kromen te niet oock wel voort / van 't
zaet dat afgeballen is.

Marionette.

Van dese zijn veelderhande soozten / sp
hebben bloemen als Belvideres, of groote
Klocken, sp verseelelen veel in kleuen /
als purper / wit / paers / met lange spitse
klocken / en ronde klocken. Dese wo-
den gezaept in Maert, maer staen een jaer
ober / eer die dzagen / dan het zaet ballen-
de / komen van selbe wel voort / de geme-
ne soozten zijn onkruyt in de Cupnen / als
het *Ranunculus*, dat mede een van dese by-
soozten is

Prince-bloemen.

Dit is een blaen bloemtje / wozt geset
op de Apotheekers vensters / dan zijnder
noch twee soozten / purper en wit / sp wo-
den in de Cupnen gezaept / en men laet
die tegen een stoek op loopen / het zijn bloe-
men gelijk Duyvels Naey-garen, dat in 't
wilde wast / het wozt alle jaeren gezaept in
April, en men verplant die waer men wil.

Linaria.

Linaria, *Lusitanica*, *Americana*, geeft
een groot blinkend zaet / als 't gemeene
Vlas: Daer is noch een klepne plantje / met
witachtige bloemtje / en witachtigh lof /
het dyaecht root som witte bloemtjes / die
worden gezaept in 't laetste van Maert, by
den anderen / op een hoeckje van een Bed-
de / ofte Kabbat.

Won-

Wonder-boom, of Ricynus.

Deſe zaden zijn ſpikkelachtig / de Herfft Spinnekoppen gelijk: ſp waſſen in korte tijden heel hoogh / geven groote bladeren / en hebben blaewachtige ſteelen: daer de ſelbe bloepen / komt het zaet niet voort / maer wel aen de ſteelen: tuſſchen de bladeren komt een ſtengh / daer het zaet in waſt / het iſ ſpikkelachtig / ſp worden alle jaren geſteecken in heete plaetſen.

Lupinen.

Daer van zijn 4 of 5 ſoorten / als de groote blaeuw / kleyne blaeuw / witte en geel / die de bloemen heel wel rupcken / als de Flamboyſe bonte: deſe worden van de zaden / die in de Peultjens voort waſſen / geſteecken in der Werde / in de maent van April, en worden alle jaren geſet / daer men die wil laten ſtaen.

Mervelde de Peru.

Deſe zijn van veel kleuren / als paerſe-bonte / geel-bonte / root-bonte / en heel witte; deſe zaden worden geſtecken in een Meloen-bergh, om die van 't ſelbe jaer te doen dzagen / en rijpe zaden daer van te mogen krijgen: maer de wortels worden in de Herfft-tijdt uyt der Werde genomen / en gelept in gekapt ſtroo / of wit ſant. Die in de Voor-tijdt geplant worden / geven grooter planten / als die gezaept zijn / en zijn beter om zaet van te winnen.

Datura.

Hier van zijn dubbelde en enkelde / ſp geven groote ſtrepcken; de bloemen zijn wit / en heel wel rupckende / maer de bladeren daer van hebben geen goede reuck: De dubbelde vint men hier heel wepnigh / ten ware het zaet van Tabago quam: de bloemen zijn langhachtigh; de zart-bollen die der aen komen / gelijcken ſeer wel de Karlanjens, ſp willen wel ſtaen op groote plaetſen / alſoo het een groote plant geeft / die alle jaer vergaet.

Boomachtige Violetten.

Deſe zijn van vier of vijf ſoorten / die van zaet voort komen; maer 't zaet wordt gewonnen uyt enkelde bloemen / en af geplucht in 't waſſen van de Maen, daer wert voort de beſte gehouden 't zaet dat gewonnen wort van een Boom die jarig iſ; 't zaet wert gezaept by den anderen / om veel dubbelde te krijgen / in het waſſen van de Maen, men neemt (om het beſte te hebben) 't zaet dat achter in de Peultjes lept / of dicht aen de ſteelen iſ / de ſelbe worden als dan geſet door den Chyn / om te ſien wat het voort brengh. Deſe planten moeten niet geſet worden daer veel Mis iſ / overmits 't ſelbe een witte wortel heeft / en geen Mis kan verdragen / maer 't moet ſtaen in ſantachtige Werde. Die van zaet werde gewonnen zijn deſe / witte / roode / paerſe-bonte / witte met lof van paerſſen / ſp worden gezaept in 't begin van April.

Mamordia.

Dit iſ een plant die de kleyne Klitte-bladeren gelijk iſ / ſp heeft een wit bloemtje / en waſt gelijk een Ep / met zwart purpere ſippeltjens / ſp moeten gezaept worden op een Meloen-bergh; het zaet daer van / komt uyt de Virginjes.

Balfem Appel.

Hier van zijn twee ſoorten / als een Mannetje en Wijſe, 't Mannetje iſ een plant / die men tegens een ſtaeck of Dziel laet opſlimmen / het heeft een blad als de wilde Wijngaert, het geeft witachtige bloemen / en daer na kleyne Appeltjes. 't iſ een gewas dat hier niet veel aengehouden wert / maer in Duytſland hebbenſe die veel: het Wijſe heeft roode ſteelen / gelijck Porceleyn, het draecht paerſachtige bloemen / gelijk als Sots-kapjens, het wert veel geſet op Apotheekers beuſters / het komt alle jaer voort van zaet / en wil wel ſtaen in goede bette Werde.

Stock;

Stock-rofen.

Dese worden aengeteelt van zaet/maer bloeyen eerst het tweede jaer/ sy zijn verscheyden van kleuren/ als root/ purper/ wit/ heel bzyun en geel: van al dese soozten zijn dubbelde en enkelde/ maer 't zaet dat van dubbelde gewonnen is/ bzynght beter dubbelde boozt/ sy worden geset dooz de Cupnen daer men wil/ 't sy aen de heggen of kanten van wateren/ sy staen cierslyck/ en bloeyen in de Herfst/ en willen wel boozt in santachtige Aerde/ 't gebeurt wel dat men dese plant scheurt/ maer sy komen soo wel niet boozt/ als die van zaet.

Carduus.

Carduus Mariae heeft heel schoon groen/ en wit gestreepte bladeren/ 't is de verbalste Safferaen, en heeft een Oranje-achtige bloem/ sy wast veel in Duytslandt. De Roomsche Carduus, wast boven gelijck een ertje/ de bloem van de Uyen gelijck. Carduus Benedictus, worden gebzyupekt in den Alsem-wijn. Daer zijn noch veel soozten van Carduus of Distelen, die in 't Veldt wassen/ en hier niet werden gestelt/ om dat men die niet veel in de Hoven ghebzuyekt. Dese worden gezaept in 't begin van Maert: maer de Roomse staet een jaer ober eer die bloemen dzaegt/ en wozydt gezaept in goede Aerde/ en daer na verplant/ als die 4 of 5 bladeren heeft. De Carduus Benedictus wozydt op een Bedde gezaept/ en die laet men daer staen totse bequaem is/ om uyt te trecken.

Medica.

Dese geven kleyne bloemetjens/ als de geele Klavereen gelijck; de bzyuchten dieder aen wassen/ zijn de Rispen gelijck/ en moeten alle jaer gezaept wozyden/ in de Maent April.

Slacken-Muysjes.

Dese zijnder met Doorentjes/ en sonder Doorentjes/ sy worden gezaept als hier boven van de Rispen geseyt is.

Blattaria.

Dese komen van zaet boozt/ en zijn van kleur geel/ wit en paers: als dit krupt eens gezaept is/ komt als dan van sijn selven boozt/ daer is noch een/ dat een plant blijft/ en wozydt van den anderen afgescheurt.

Vinger-hoeden.

Hier van zijn drie of vier soozten/ als de geele die uyt de Virginjes komt/ een kleyne paerffen/ dese gelijck een groote witte/ een paers-achtige met spickelen van binnen: Dese worden gezaept in April, staen een jaer ober/ eer die bloeyen: d'andere twee groote soozten/ komen van zaet boozt/ dat van selver gevallen is/ en geven groote lange stengen met bzyede bladeren/ sy willen wel staen in groote Cupnen.

Maen-koppen.

Sy zijn verscheyde soozten in kleur/ als de groote paerffe/ bonte/ witte/ en andere meer/ die van zaet worden gezaept/ onder Dzeven of groote Cupnen/ willen van berg wel bestien zijn/ alsoo de selve seer schoon staen: daer zijn noch 3 of 4 soozten/ die Papaver theador, of Klap-roosen, genoemt werden/ sy hebben schoone inharnate/ of purper kleur: Daer is noch een Gehoorende Papaver, noch eene met geele en roode bloemen/ en hebben witachtig lof: noch is 'er een Papaver Spinosa, die heeft geelachtige bloemetjens/ daer aen zaedt-bollen komen/ met dooznen: dese zaet-plantjens willen wel boozt komen/ met verplant te wozyden/ om dat 'er maer eene zaet woxtel aen is/ daerom moetense gezaept wozyden/ daerse sullen blijven staen/ en eens gezaept zijnde/ vallen wel van selver uyt het zaet boozt.

Thlaspi van Candia.

Dit zijn twee soozten/ paerffe en witte/ sy geven stryke bloemetjens/ en worden gezaept in April; men kan die verplanten waer men wil/ sy staen cierslyck in kleyne Cupn-

Cupntjens: daer is noch een met witte bloemetjens / het is een plant die overblijft / men set die voort met scheuten.

Condrilla.

Dese zijn van 2 of 3 soozten / den eene met paerffe / en d'andere met witachtige bloemetjens / sy geben cierlijke blader-tjens / en werden alle jaer in de Voor-tijdt, gezaept.

Devatium Bartatum.

Dese wordt gezaept by walskanderen / in een pot / of op bedden / in de Maent van April, het geeft heel moeye Citroen-kleure boemetjes die van binnen zwart zijn / sy geben rare bloemetjes / om in een bloem-pot te setten / en om Bouketjes van te maken.

Oyevaers-becken.

Dese worden gezaept / en moeten een jaer ober staen / eerste bloeyen / sy maken een groote plant / en daerom zijn die goet in groote Cupen; daer zijnder met geblamde bloemen / die Mervelje de Peru gelijk zijn / en meer andere / als bonte / witte / paerffe / heel byupne / en andere kleuren / sy worden gezaept in April: die eens gezaept zijn / komen genoegh van haer selven voort.

Paerel-zaet.

Dese worden gezaept / en staen een jaer ober eer sy bloeyen / als dan bloeyen sy met geelachtige bloemetjens / en groeyen de blader-tjens tussen de zaden in: de planten blijven voort des Winters obr / en willen wel staen op sabelachtige Aerde.

Bruynnetjes.

Dese worden gezaept op Bedden / en verplant / sy geben schoone roode bloemetjes: het lof is de Venckel gelijk / sy werden gezaept in April: 't zaet bewaert zijnde / kan men die zaeyen in 't laetste van Mey, en hebben als dan de heele Somer bloemetjes.

Penninck-kruydt, of Bolbonac.

Dese worden gezaept / maect staen een jaer ober eer die bloeyen / de bloemen zijn de enckelde Violetten gelijk / daer 't zaet in komt / en rijp wordende / zijn 't als dubbel-tjes / sy worden op de kassen geset voort Silver-schoon.

Aquylegia.

Dese zijn veelderhande soozten in kleuren / als bonte / paerffe / blaeuwe / witte / en meer andere kleuren / en noch zijnder met Star-bloemen; dese gezaept wordende / dzagen het tweede jaer bloemen / die 't sijn-sie lof hebben / zijn dubbelde / en als men wil weten of die geblant zijn / kan men het sien aen de steelen / alsoo de ribbens van de steelen mede geblant zijn.

Cissus.

Dese worden gezaept / en als die drie of vier bladeren hebben / wordense geset in potten / sy maken een kleyn boontje; en krijgen bloemen als enckelde Aert-roosen, dese zijn 3 of 4 soozten / als met het Salie-bladt, Lavendel-bladt, Mannetje en Wijfje, en meer soozten: dese zaden komen uyt de Virginjes, of Portugael, maect de selve een jaer ober gehouden wesende / geben cierlijke planten / om op Apotheeckers benster's te setten / maey sy moeten in hups of kackhel geset worden.

Gouts-bloemen.

Dese worden ghezaept in 't begin van Maert, en daer zijnder van verscheyde soozten / als groote dubbelde met kinderen / heele geele / bonte / enckelde / die de Woeren gebuycken / om de Boter te verwen; de selve van zaet gevallen / blijven des Winters ober staen.

Herba viva, of Levendigh Kruyt.

Dit is een zaet dat uyt Guinea komt / het heeft een heel cierlijk blaetje / by na de Tamme Raket gelijk: als men aen de selve raect / soe sluyten die toe / en vallen

ter neder: dit moet gezaept worden op een heete Meloen-bergh, om 't selve te beter te doen boozt komen / maer hier te lande kan men daer geen zaet van winnen.

Noli me tangere, of Kruidtje roert mijn niet.

Dit wordt gezaept in de Voor-tijd, en maecht een plantje / daer aen geele bloemen komen / gelijk als Munnix-kapjes, 't zaet daer van rijp wordende / en men raecht dat aen / soo springht het upt sijn hupsjes. Dit eens gezaept zijnde / komt als dan van sijn selve genoegsaem boozt.

Nasturcium Indicum.

Dit is Indiaens-kars, heeft ronde bladeren / en maecht sijn selven vast aen staekjes / die boozt komende / set men die in potten / om op Apotheeckers vensters te setten / sp geben veele moye bloemetjes / als Sots-kappen, maer 't zaet daer van gewonnen zijnde / moet men doogh leggen / om dat 't selve het schimmelen onderwoopen is: Het wordt gezaept in 't begin van April, op een warme plaets.

Paerts-yfers.

Dit geeft een cierlijk plantje / het heeft peultjens of zaden / die komen aen malhanderen / als Hoef-yfers van Paerden / dit zaet komt veel upt warme landen / alsoo het hier niet wel rijp wort / het moet gezet worden op warme plaetsen.

Spaensche Klaveren.

Dit heeft zaet als Geerst, en de bladeren die daer van boozt komen / zijn gelijk de bladeren als Klaveren, sp geben een cierlijk root bloemetje / en willen wel op een hoopje / by den anderen gezaept worden / en dat in de Maent van Maert.

Brasilse Peper.

Dese zijn verschepte soozten van bzuichten / als lange / heele smalle / ronde als

Peeren / sp zijn altemael root van schozse / en is een ronde met geele bzuichten: dese moeten gezaept wesen op een Meloen-bergh, om de bzuichten vzoegh boozt te doen komen / sp worden geset in potten / de selve rijp wordende / geben seer schoone bzuichten / die heel cierlijk staen / op Baluyfters, of Apothekers vensters.

Appel der Liefde.

Dese zijn van tweederley soozten / d' eene geele / en d' andere in karnaet / het zijn conde besien / soo groot als een matelijk Oranje Appeltje, sp willen wel staen in potten / of ergens anders tegen aen / daer die sich selven konnen vast maken / of aen binden: De bzuichten staen seer cierlijk / waer ober dat se de naem hebben / van Appel der Liefde.

Bocx-baert.

Sp worden gezaept in Maert, en staen een jaer ober / eerste bloepen / sp hebben geele bloemen: de wortelen daer van worden gegeten tot Sla, als die opgekoocht zijn: sp willen wel staen in goede vette Aerde, duntse gelijk als de Peen.

Scorzonera.

Dese zijn gelijk als de Bocx-baerden, sp hebben paers-achtige bloemen / en worden op de selve manier gebuycht als boozsept is / sp worden in Hollandt soo veel niet aengequeect / als wel in Brabandt, want die daer veel gegeten werden.

Brasilicum.

Dese zijn van drie of vier soozten: de Roomse werden gehouden booz de beste; het is een kruyt dat ongemeen wel ruyscht / het wordt gezaept in de Maent April, op warme plaetsen.

Ysop.

Dit zijn twee soozten / sp worden ghezaept in de Voor-tijd, en werden gebuycht tot

tot Scruyf-kruydt, sp geben een aengena-
me geur.

Scharley.

Dese staet een jaer ober/ eer men die ge-
brycht / daer zijn drie of vier soorten; sp
willen wel staen op warme plaetsen; onder
de schaduwe.

Venckel.

Dese zijn van tweederley aerd/ den eene
is soetachtigh / en d' andere bitterachtigh;
de soete Venckel woedt in Brabant aen-
geardt/ als de Selderie, maer in Holland
woedt die niet gegeten / men gebrycht se
met Peper en Sout, het zaet moer twee ja-
ren in de Aerde leggen/ eer dat het wil dra-
gen.

Anijs.

Dit wert op de selve maniere gewonnen
als de Venckel, het is sterck van reuck / en
wert in goede Aerde gezaept/ op schaduw-
achtige/ en warme plaetsen / in de Maent
van Maert, en bloept in July, en dyaeght
in 't selve jaer zaet.

Carui en Dil.

Dese woedt mede gezaept in de Maent
van Maert, als oock de Dil, die op een en
de selve maniere werdt gewonnen / als de
Anijs.

Pietercelie.

Die woedt gezaept in 't laetste van Fe-
bruary, om dat se gemeenlijk 6 weken on-
der de Aerde leyt / maer om die eerder op
te doen komen / sal men 't zaet een nacht
laten weken / als van komt se wel 14 dagen
eerder op. Die men niet in zaet wil laten
schieten / die zaept men na St. Jan, om des
Winters te gebrychten: daer zijnder drie-
derhande soorten; Gekrulde en Ongekrul-
de, en Rooms-pietercelie, dese heeft heel
grootte bladeren. 't Zaet van dese voozsz
Pietercelie, is beter te gebrychten van twee
jaer/ als van een jaer/ alsoo 't selve menig-
buldiger op komt.

Endivie.

Dese woedt ghezaept in July, en ber-
plant / als die 5 of 6 bladeren heeft / on-
trent anderhalve voet van den anderen/ en
dus bequaem zijnde/ moer men die binden
met droogh weder / om dat die van binnen
niet soude rotten. Als men die des Winters
wil bewaren / moet men se af snijden vooz
de Dozst/ en in de kelder leggen/ in droogh
sant.

Selderie.

Dese woedt gezaept in Mey of April, en
7 of 8 bladeren hebbende / sal men Grep-
pen maken van een voet diepte/ en de selve
daer in / een voet van den anderen setten/
als die bequame grootte heeft / moet men se
met Aerde aenbullen / om te beter geel te
werden. De Mannen als dan / onder
't dyincken van een glaesje Wijn / de selve
eetende / doet het de Drouthes daer na /
mede goet.

Spinagie.

Dese woedt gezaept in de Herfst / daer
de Peen upt ghaect zijn / dit is dan oude/
die in de Voortijdt wert gegeten / maer de
jonge zaept men in 't begin van Maert.

Radijs.

Dese zaept men in Maert, gemeenlijk
op Aspergers-bedden, daer onder menght
men geel Krop-salade.

Ramelassen.

Dese werden ghezaept in 't laetste van
Mey, om dat se niet in zaet soude schieten /
sp willen wel staen in sabelachtige Aerde.

Krop-salade.

Van dese zijn drie of vier soorten / als de
bruyne, kleyne, Knodt-sla, die voozogh ge-
zaept woedt/ en Prince-kroppen: alle dese
soorten / worden onder de geel Peen of
Ajuyn gezaept: men dunt die wel een halve
voet van den anderen / om die te beter te
doen krippen / maer de Prince-kroppen,

A 2

zaept

zaept men eerst in 't laetste van April, op bedden of landt/ daer men die wil hebben/ als mede de Chavonse-falade, die men van boben bindt/ op dat de selve van binnen beter sou geel worden.

Geele Peên.

Dese worden ghezaept in 't begin van Maert, om die vzoegh te hebben/ en men dunt die/ datse ontrent een handt bjeedt van den anderen staen/ maer de Winterpeên werden ghezaept in Mey, om des Winters te bewaren/ die als van het loof boben af-snydende/ vooz't uptschieten; sp willen wel gezaept werden in zabelachtige Aerde.

Biet-wortelen.

Sp worden gezaept in April, en gedunt gelijck als de Peên; sp willen wel wassen in goede stercke Aerde/ en des Winters mede bewaert zijn als de geele Peên.

Witte Peên, of Pinfternakelen.

Sp willen wel gezaept werden in kleyachtige Aerde/ in Maert of April: men bewaertse des Winters, gelijck als de geele Peên.

Cichorey-wortelen.

Dese worden gezaept in Maert, in goede stercke Aerde/ sp worden gebuyckelt/ gehoocht zijnde tot Salaet/ en de uytspuytjes daer van/ kan men des Winters oock gebuyckelen tot Sala/ en hebben de selve smaek/ als de Paerde-bloemen Salade, die men uyt het Veld haelt. Als men daer van zaet wil winnen/ moeten sp een Jaer over staen.

Suycker-peên- of Wortelen.

Dese worden gezaept in Maert, in sabelachtige Aerde/ 't loof daer van/ is heel buurigh/ als men des morgens/ als daer douw op seyt/ met bloote beenen daer dooz loopt. Men kan die voek wel aenboeden

van de spuyten/ die des Winters uyt de koppen spuyten/ want als men die maer in d'Aerde set/ bzingen sp weder wortelen voozt: het is een heel voedtsaem en gesont eten.

Beete.

Sp zijn twee soorten/ sijne en smalle, sp woort gezaept in Mey, om niet in 't zaet te schieten/ die curieus zijn/ stercken de zaeden van de groote Bieten/ een voet van den anderen/ sp maerken als dan groote planten/ en vele bjeede bladen.

Kervel.

Dese werdt gezaept in September, om des Winters te gebuyckelen/ en die voozt de Voor-tijdt, werdt gezaept in April, men kan die oock zaepen in July, en die men naer St. Jan zaept/ schiet niet in 't zaet. Daer is noch Duyve-kervel, die wert by de Apotheekers gebuyckelt/ als men die eens heeft gezaept/ komt sp van selber genoegh voozt.

Veldt-salaet, of Vette-kous.

Dese is tweederhande/ d'ene met lange en d'ander met ronde bladeren/ sp werden wel gesticht in koren-landen/ en oock gezaept in de Cuppen/ in 't laetste van Augustus, of in 't eerst van September, op plaatsen die ledigh leggen/ om des Winters te gebuyckelen.

Latouw.

Dese werdt dicht by den anderen ghezaept/ in 't begin van Maert, op een Meloen-bergh, of warme plaets/ om die vzoeg voozt te doen komen/ het is niet quaet/ dat men die eerst weecht in een pot/ met wit natachtigh sant.

Ster-kers.

Sp woort mede eerst een weynigh gheweecht/ als boben geseyt is/ en dicht by den anderen gezaept/ en komt binnen een dagh 3 of 4 te voozschijn.

Por-

Porceleyn.

Hier van zijn twee soorten/ als de kleyne die in 't wilde wast/ en de groote die men zaeyt in de Hoben/ in 't begin van April, op verlorene plaetsen: dese eens gezaeyt wesende/ komt van selber genoegh voort.

Parey.

Sp wordt gezaeyt in April; men zaeyt Krop-salaet daer dooz heen/ sy staet een jaer ober/ eer datse zaet draeght/ en wil wel staen in goede Aerde.

Ajuyñ.

Dese is tweederlep/ als roode en witte: maer de roode is wel de soetste: de witte wordt gezaeyt onder de geele Peen, en de roode wert bysonder geset/ 't geen in Zeelandt gedaen werdt/ alwaer de beste zijn. Van die geenen daer men zaet af wil winnen/ steeckt men van de oberblijfsels/ in Maert wederom in d'Aerde.

Erweten.

Dese worden gezaeyt op een ry/ tegens een hegge/ schuttingh of heyningh/ om die vzoegh te hebben; waer by men steeckt staken of tacken/ op dat sy haer selve daer aen vast maken/ en by opslinmen: men legt de Erweten, omtrent een dupm of anderhalf diep in de Aerde/ op dat de Vogelen die niet souden wegh nemen. Daer zijn noch Erweten met schillen, en graeuwe Erweten, die werden gezaeyt in de Landeryen, en van de Boeren te markt ghebracht. Daer zijn oock Kroon-Erweten, die men in de Cuppen steeckt/ in 't laetst van Maert.

Boonen.

Hier van zijn verschepte soorten/ als Roomsse Boonen, dese werden gheset in Maert, op rpen/ een halve voet van malkanderen/ en een weynigh aengeaerde/ in 't laetste van Mey, om dat die niet om

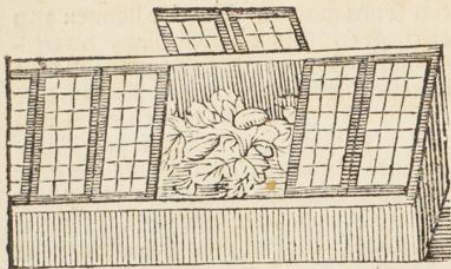
berre soude waepen. Turckse Boonen zijn verscheyden/ als Krombecken, Swartepier-heyns-Boonen, dese dragen roode/ of incarnate bloemen. Princesse Boonen, dese zijn kleynder als de andere/ en worden in April, in de Aerde geset: by alle dese Turckse Boonen, worden staken geset/ om daer tegen op te loopen. Daer wast noch een soort in Zeelandt, die men zaeyt met heele Ackers vol/ alwaer geen stocken by geset worden.

Kool.

Dese is van verschepte soorten/ de eene soort als Buys-kool, wordt in den Herfst gezaeyt/ en moeten des Winters bewaert worden/ om niet upt te gaen/ en als dan twee of derdehalf voet van malkanderen geset/ om vzoegh kool te hebben. De Savoyen, roode Kool, en Kappers, worden ghezaeyt in 't begin van Maert, en berplaetst in 't laetste van April, sy willen wel staen op moerachtige Aerde: men kan de roode wel planten/ tot in 't begin van Juny, op lant/ dat in de Voor-tijdt ongedolben is/ om de moerachtigheyt van 't landt wech te nemen. De Bloem-kool, word gezaeyt in 't wassen van de Maen, in de maent Mey, om dat die niet in zaet soude schieten: sy willen niet staen op moerachtige Aerde/ om dat anders aen de wortels souden verteeren/ maer sy moet staen in sabelachtige Aerde. Het zaedt dat upt Italien komt/ wordt vooz het beste gehouden.

Meloenen.

Dese worden vooz geset in warme plaetsen/ in maniere als volgt: Men moet eerst een diepe put graven/ waer in gedaen wort/ lange Paerde-mis/ daer op gesmeten een Emmer water 2 of 3/ om 't selve te beter te doen vzoepen; daer op gekleyt een halve voet goede Aerde/ waer in men 't zaet steeckt; het zaet wordt somtijds wel gheweeckt in Soete-melck, om het te eerder upt te doen komen/ waer ober men leyt een glase Gaem of Back/ om die warm te

houden/ volgens de boven-staende afbeeldingh: de Back is sonder bodem/ en het deksel is van glase vensters/ die men by schoon warm weer kan open setten/ dat'er de lucht en Sonne-stralen kunnen in komen: De glasen komen schuyng vooz weder/ en de selve worden tegen de Son of het Zuiden aen geset/ gelijk de Aerde oock foodanigh/ Bergs-wijse wordt op gewoopen/ en daerom een Meloen-berg genaemt. Het zaet dan op gekomen zijnde/ en hebbende 4 of 5 bladeren/ sal men de harten upt trecken/ op datse te beter de zpscheu-

ten kunnen bekomen/ en als dan weder verplant/ op een warme plaets daer toe bereyt met Paerde-mis/ waer ober men wederom de voozseyde glase kassen set/ om van de windt niet beschadicht te werden/ daer na siveept men een wepnigh van de langhste tacken/ in 't begin van July, om te beter de vuchten te doen voozt komen.

Komkommers.

Dese worden mede gesteken op warme Meloen-bergen, om die voozgh te mogen hebben/ of anders plant mense op kraabbaten/ daer men die wil hebben/ sy zijn van twee soozten/ witte en groene/ maer de witte worden vooz de beste gehouden/ en zijn drooger.

Pompoenen.

Dan dese zijn beelderhande soozten/ als Kalbassen, Couwoerden, Citrullen: alle dese soozten zijn van een natuur/ sy willen mede wel geset worden op warme plaetsen/ en daer na verplant aen Pieelen of stocken/ daer toe bequaem gemaecht.

Eynde van de Zaden.

Twee hondert
M O D E L L E N,

Voor de Lief-hebbers van

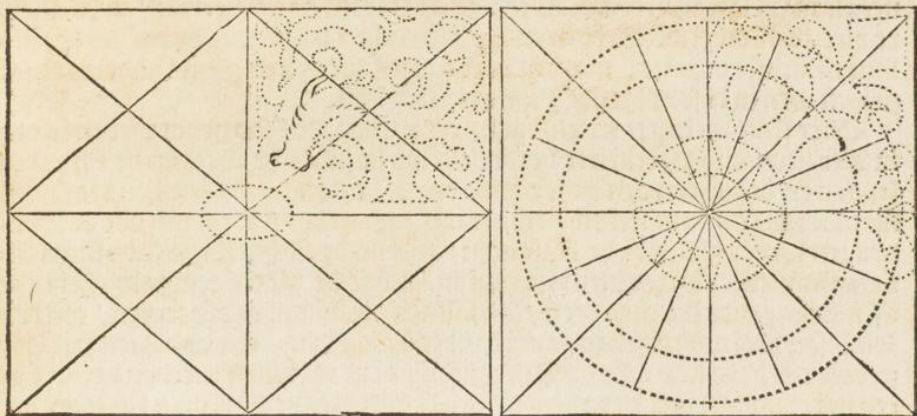
HOVEN en THUYNEN.

Seer dienstigh om alderley

BLOEM-PERKEN, PARTERRES of LOOF-WERCKEN

te leggen : noch eenige Modellen om *Prieelen*, *Lat-wercken* en *Dool-hoven* na de konst op te stellen, als oock verscheyden *Sonne-wijfers*.

Dienende tot onderrechtinge voor alle Lief-hebbers en Hoveniers/
om Hof-steden en Lust-hoven konstelijck te verciereu.

AMSTERDAM,

Voor **MARCUS DOORNICK**, Boeck-verkooper op den Vygen-
dam, in 't Kantoor Inkt-vat. 1675.

Met Privilegie voor 15 Jaeren.

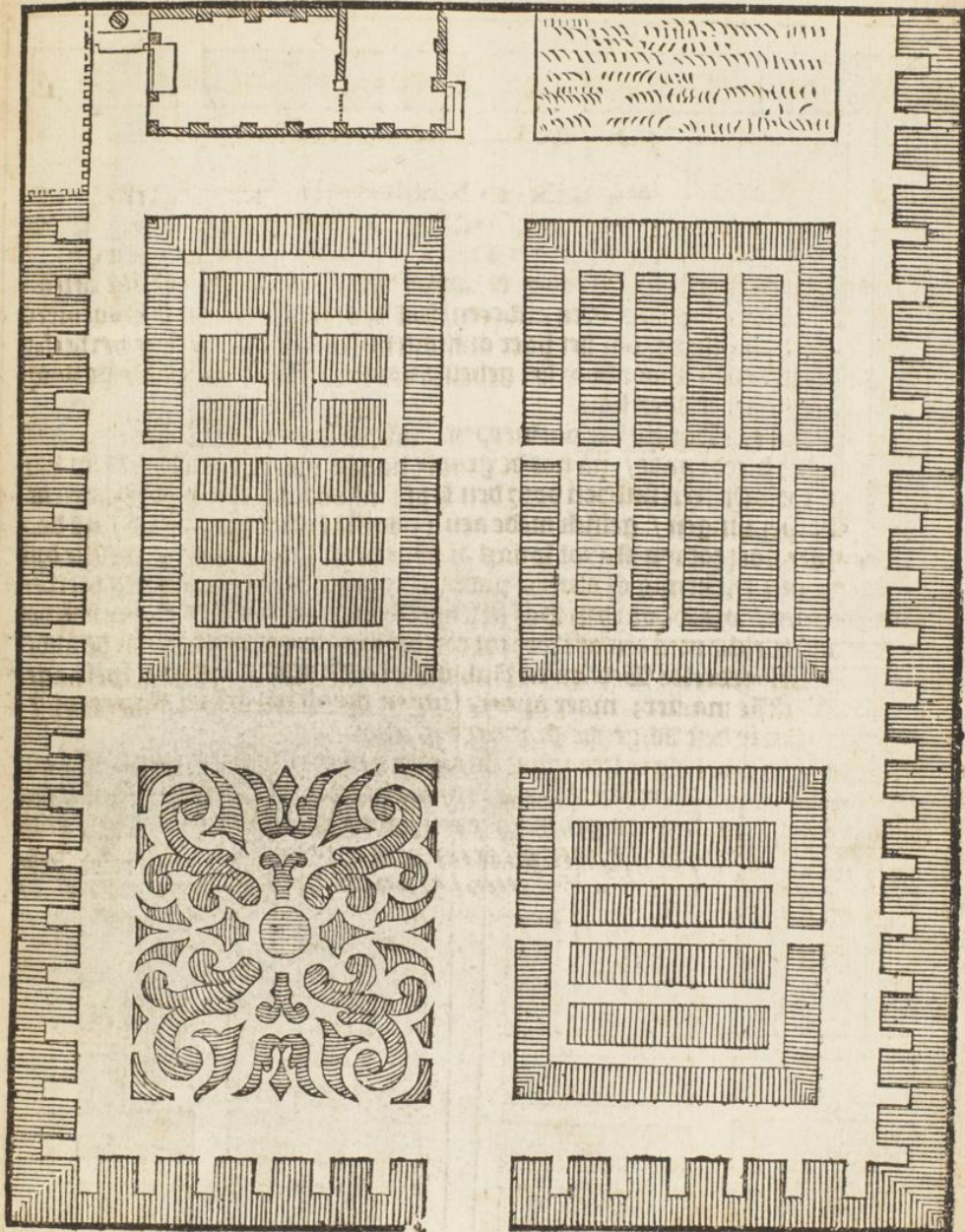
2

Maniere hoemen de *Hoven* of *Thuynen* op de bequaemste wijze kan verdeelen.

H Eft ons goedt gedacht den Nederlandſen Hovenier te verrieren met verſcheyden Modellen of Doozbeelden van *Hoven* / *Thuynen* / en *Bloem-percken* / etc. eensdeels om datmen niet wel een Hof of *Bloem-perck* kan maken ſonder te vooren een nette wel-verdeelde aftekening daer van te hebben. Ten anderen / dat de onkunde by veel *Hoveniers* ſoo de *Meester* ſpeelt / dat het haer onmogelijk is / om die ſelfs te verdeelen en af te teekenen: waer dooz het gebeurt dat men ſelden eenige goede doozbeelden by haer vinden kan.

Om dan een Hof wel te ontwerpen / ſalden Nederlandſen Hovenier eerſt maken een breedt padt / na nat de groote van de plaats toelaet / recht van vooren tot achteren midden dooz den Hof: alſoo oock aen wederzijden nevens de *Heyningen* / gelijk mede aen 't voozſte en achterſte eynd / na datmen twee voet tot een *Kabat* langs de ſelve heeft laten leggen; welke drie panden met een kruys of dwers-padt in 't midden van den anderen werden doozſneden / waer dooz den Hof ſich in vier gelijke deelen komt te vertoonen: van welke men een of twee tot een *Bloem-perck* verkieſt / en de andere met welverdeelde *Bedden* en *Kabatten* laet leggen. Dit is wel de gewoonelijckſte manier; maer andere leggen die op een geheel andere wijze: gelijk men in deſe volgende *Figuren* ſien kan.

Daer ſtaet wel op te letten / dat by aldien den Hof ſoo groot niet en is om in vier bequame *Percken* te verdeelen / ſoo kannen de *Bedden* in 't midden leggen en behouden aen peder zijde een padt / en by aldien den Hof noch kleender was / ſoo maectmen maer een padt in de midden / latende de *Bedden* ten weder-zijden in de *Kabatten* / tegens de *Schuttingen* aen malkanderen komen. Het gebeurt menighmael dat de plaats eenige uytſtekende of inkrimpende hoeken heeft / ſoo ſalmen die byſonder aſpercken / om den Hof / ſoo veel mogelijk is / vierkant te behouden. En by aldien den Hof grooter is / ſoo kan men de *Bedden* ſes / acht of twaelf *percken* verdeelen / een peder na ſijn wel-geballen / gelijk deſe volgende *Figuren* vertoonen.

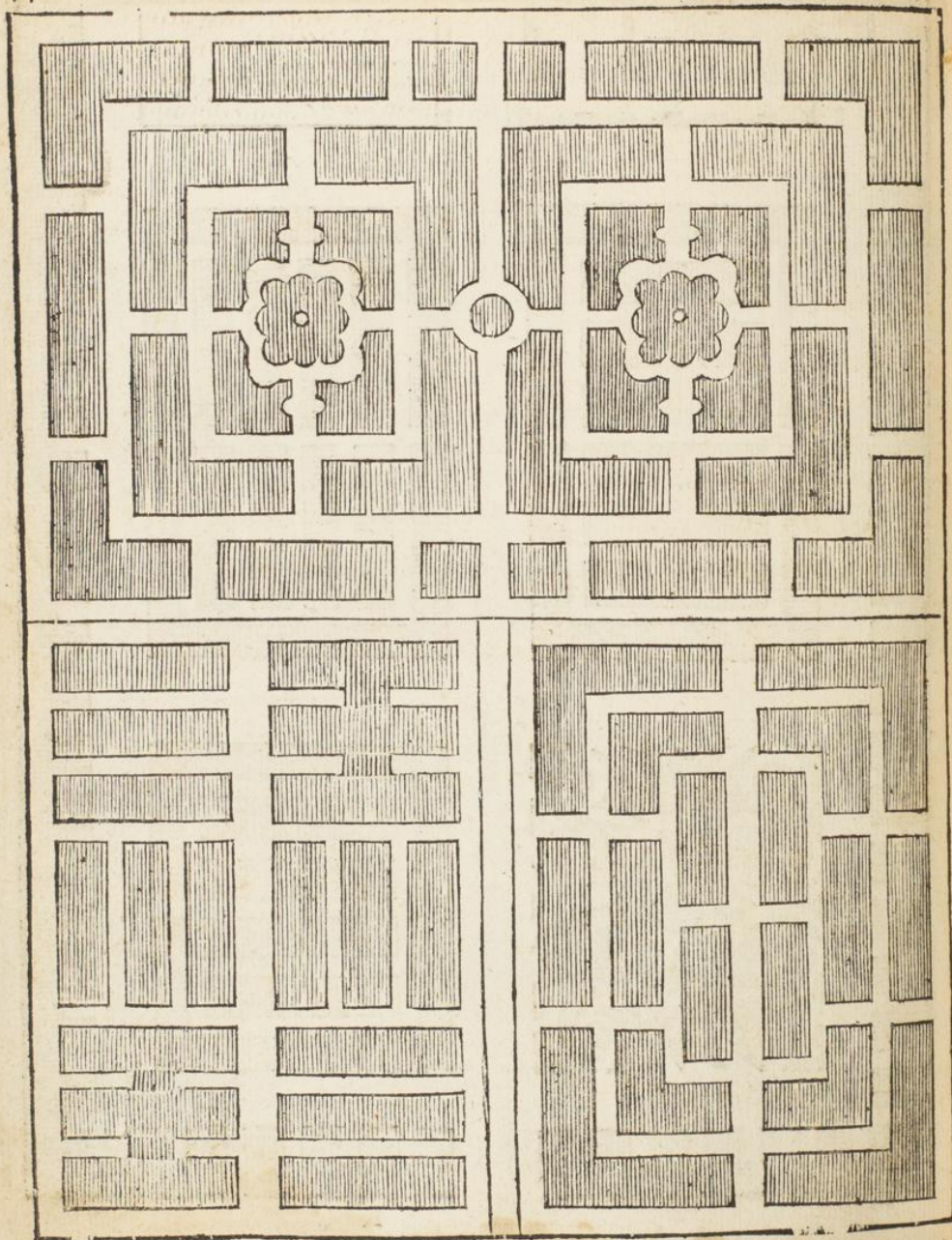
K

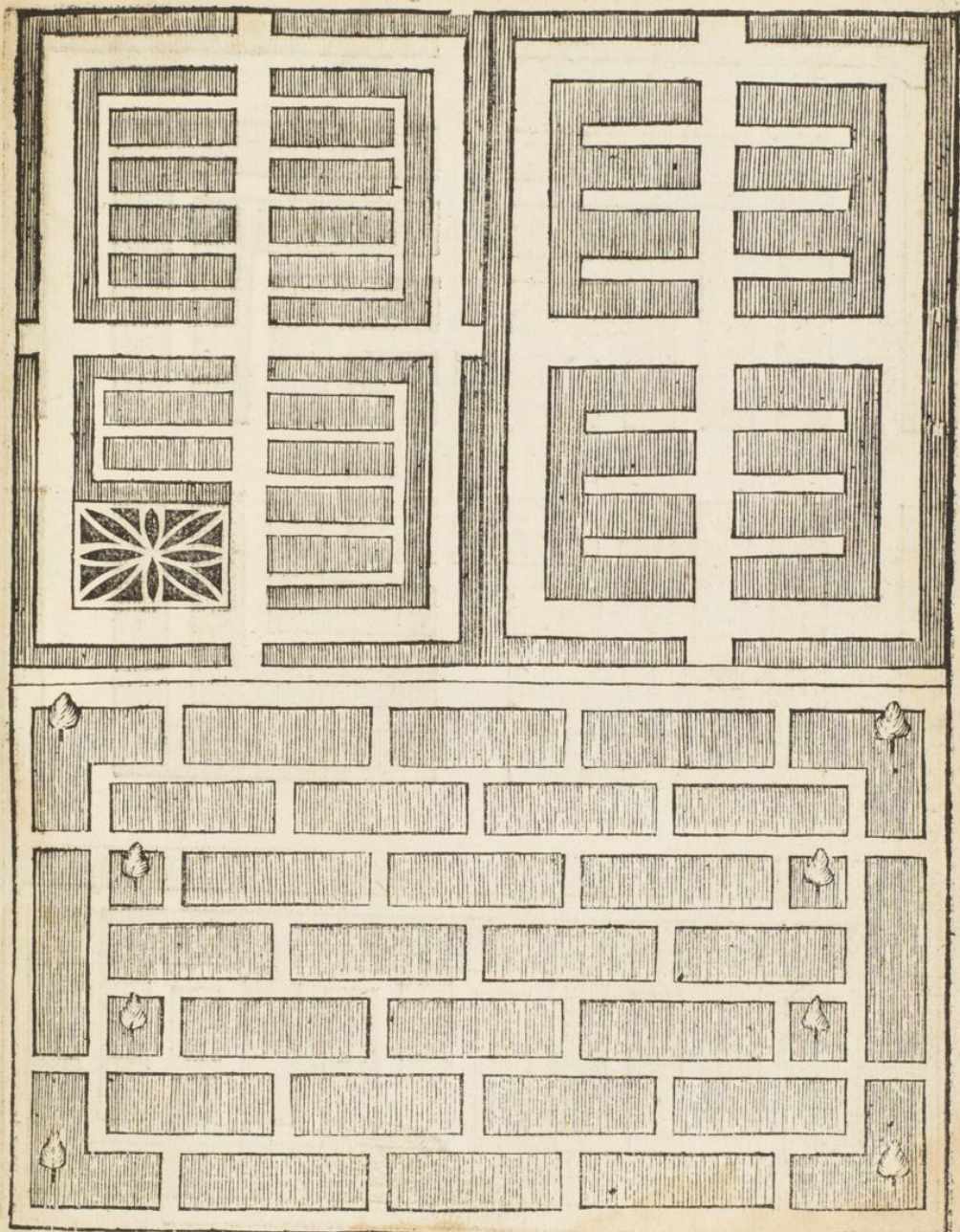
Thymen op
elen.

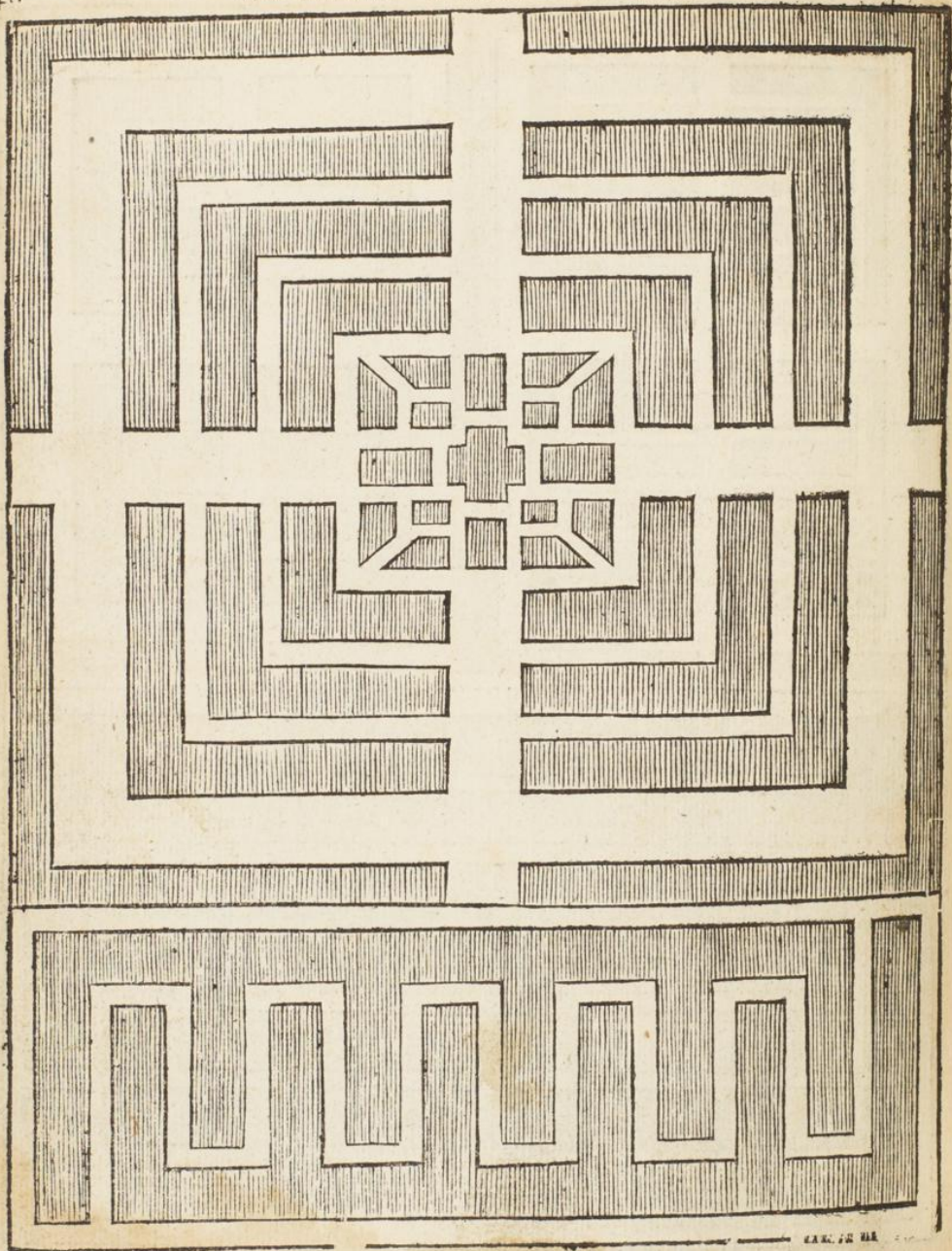
boven in de berekenen
in Houten / Thymen
en met wel een lichte
ve wel berde die af
nde op wel te lichte
om die lichte te bereken
den eenige goede in

andelen Hovener
is toe late / zacht
in arm berde zyden
weyde euid / van de
kleggen; welke die
den anderen berde
reken komt te betoo
s berde; en de ande
n. Dit is wel dat
in geheel ander tijp

is groot niet en is
Borden in r
aldere den Hof
den / late de de
trangen een malis
s eenige wylde
afpieren; ocht
in op aldere den
fieren berde
maeren berde

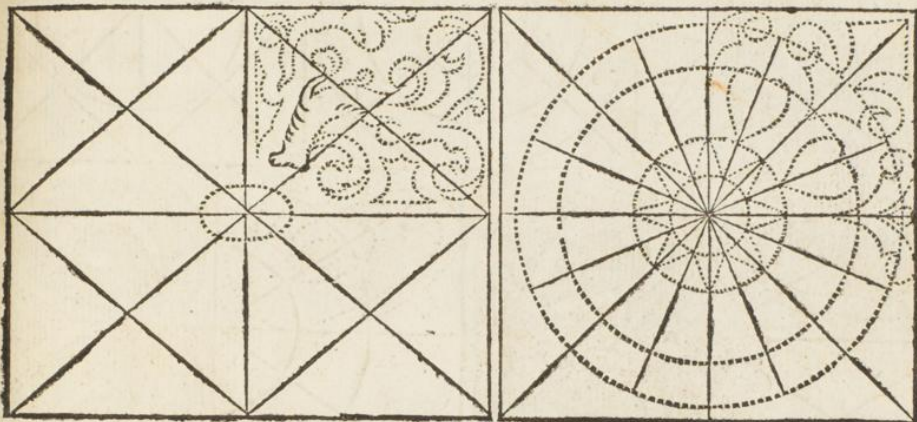

Schwere en
na

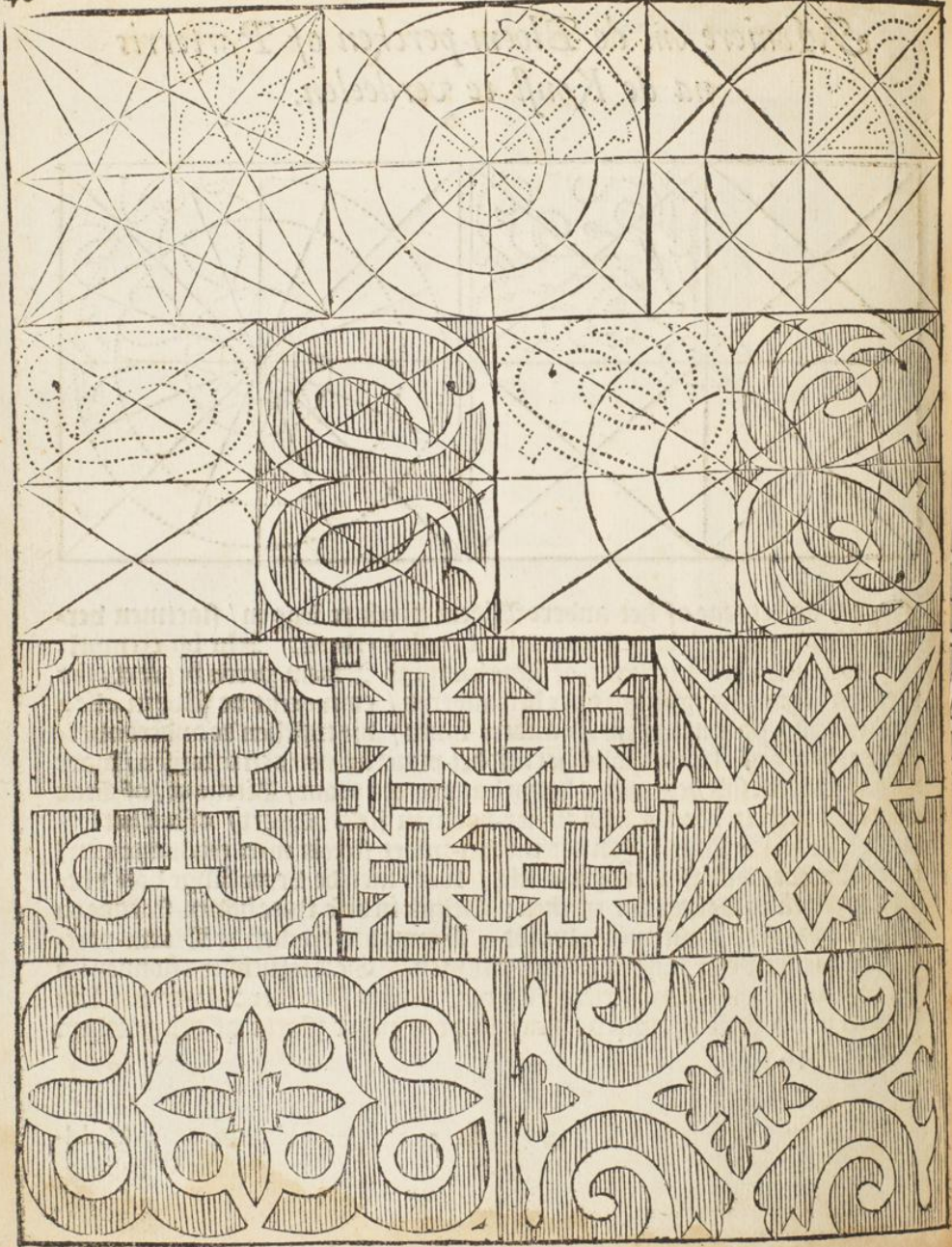

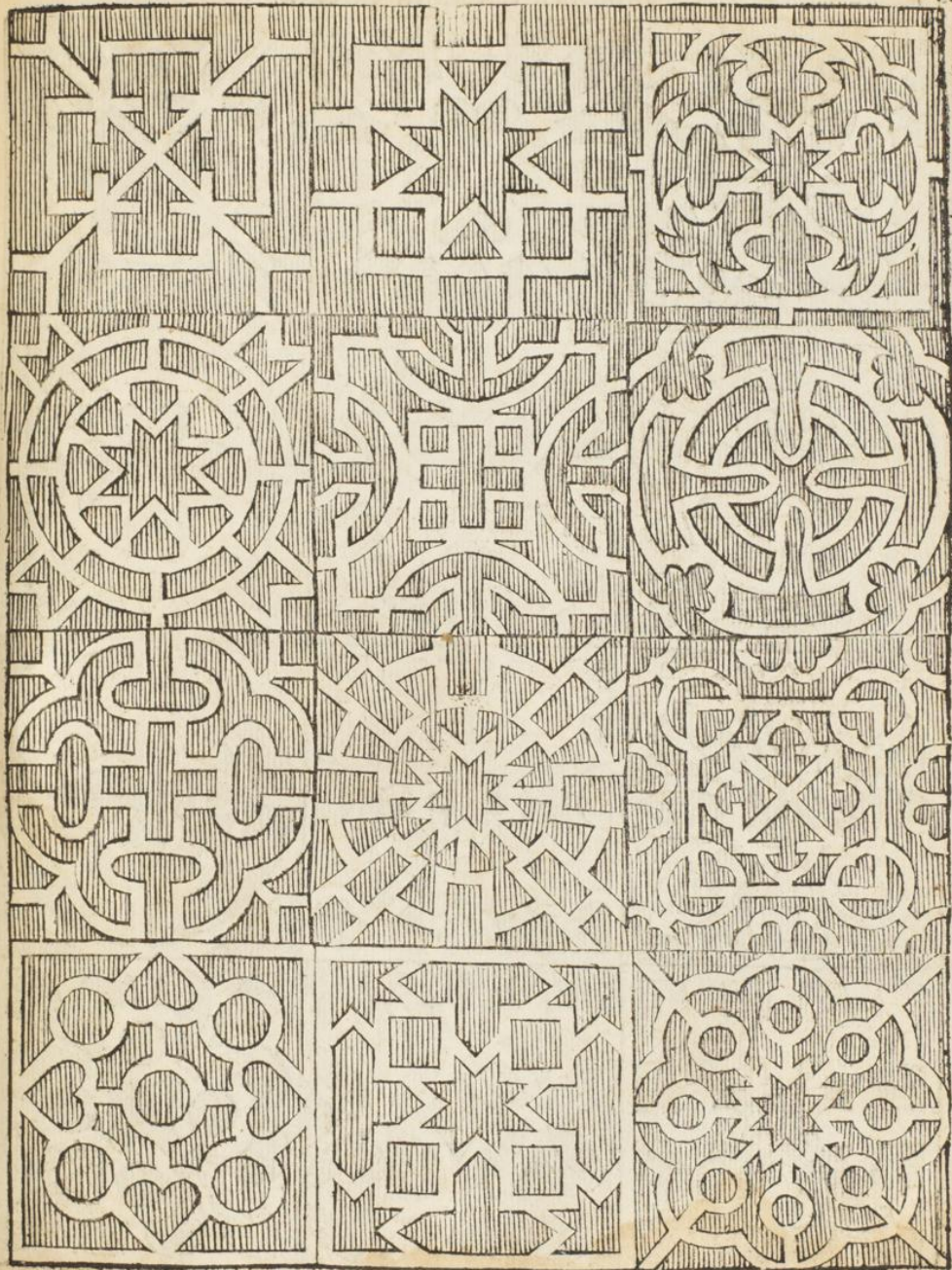
O
 Ma nu het
 (schijde lig
 Soo men
 Maetmen = lijnen
 waerhen balt / de
 waende / dat sy alle
 en gelyc u waerhen sa
 het men wel een
 want daer na toe sy
 waer de waende oer
 men Perck med
 waende figuren
 waer waerwaer
 waer waerwaer
 waer waerwaer
 waer waerwaer

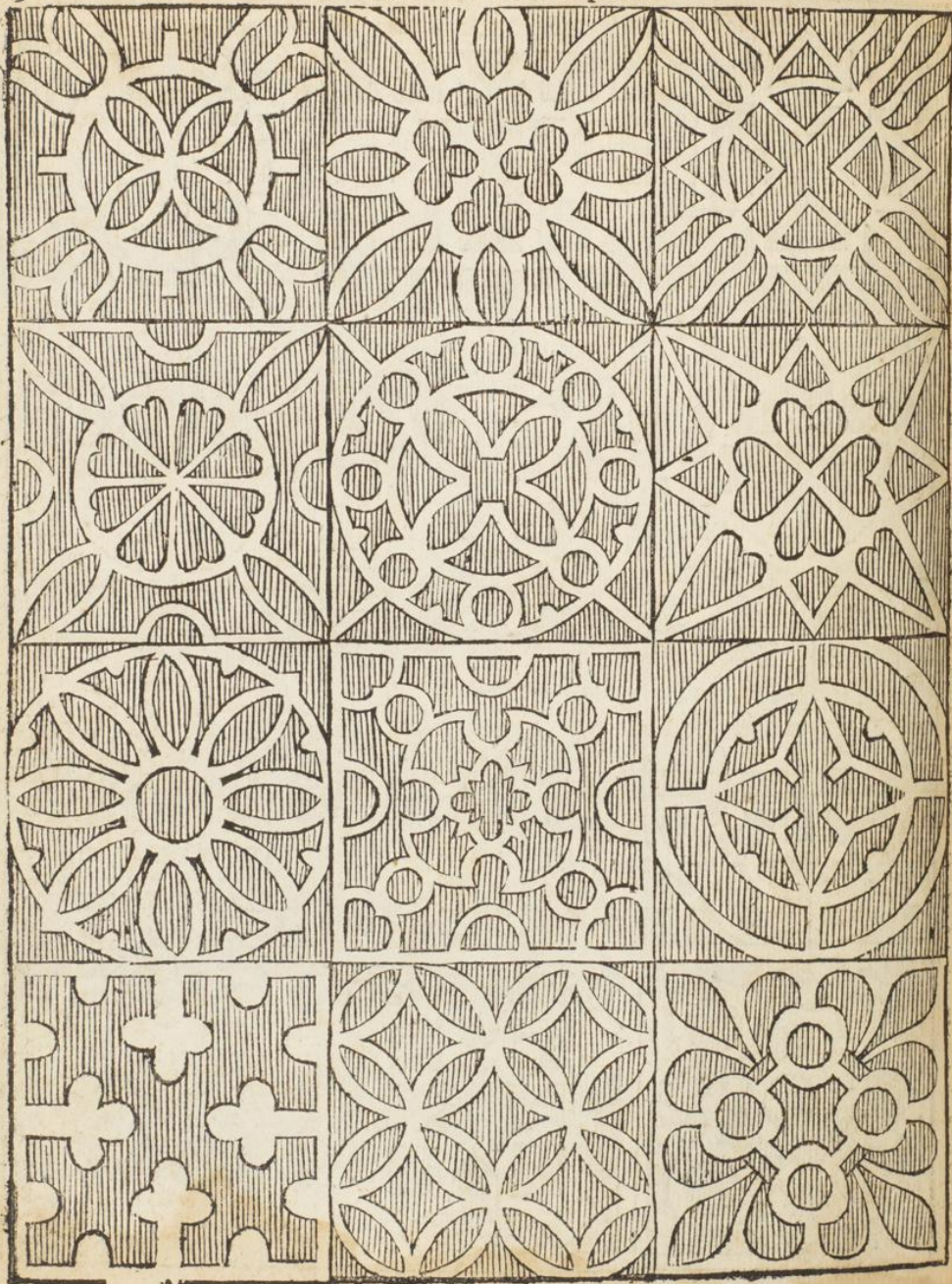
*Maniere om de Bloem-percken of Parterris
na de Konst te verdeelen.*

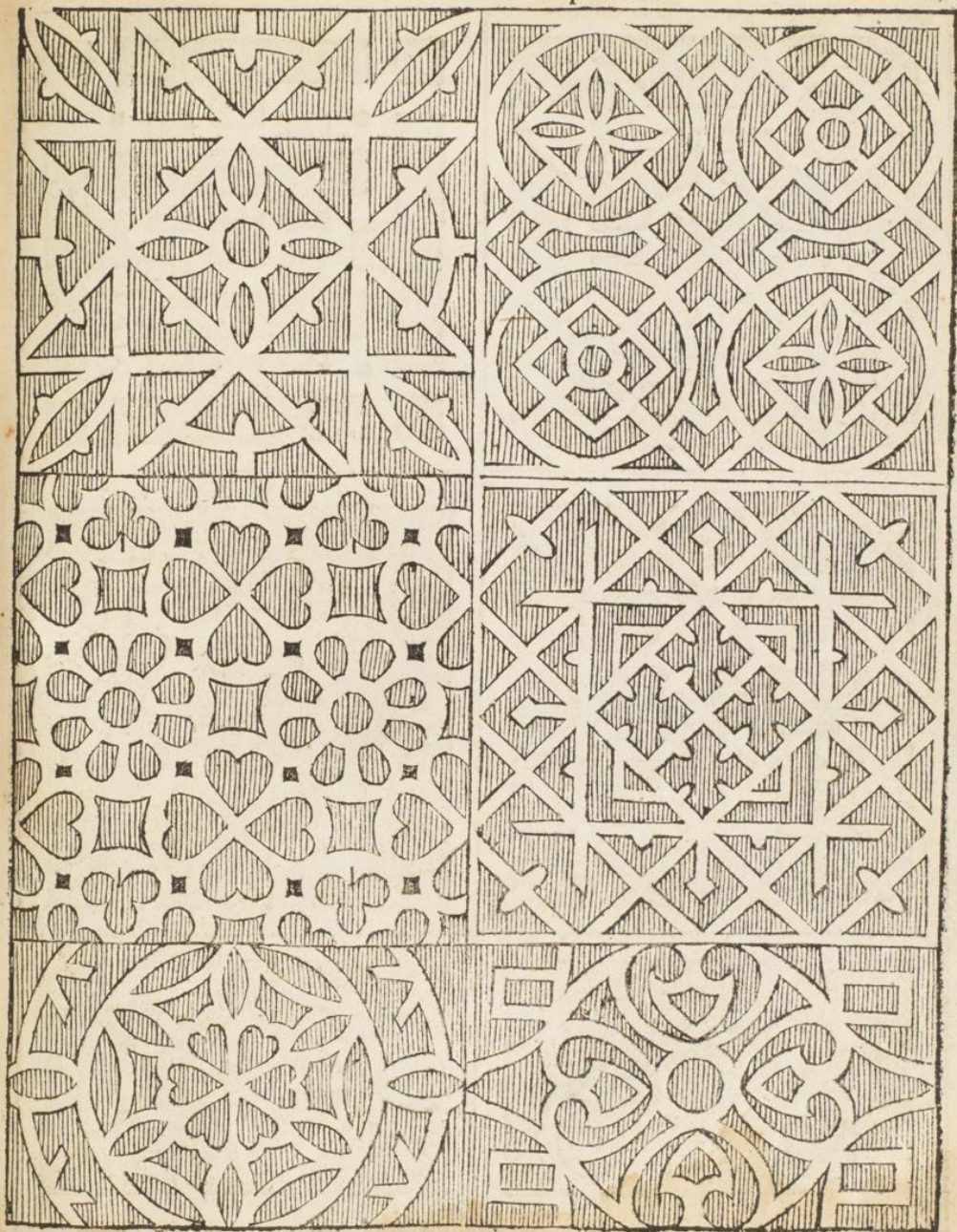

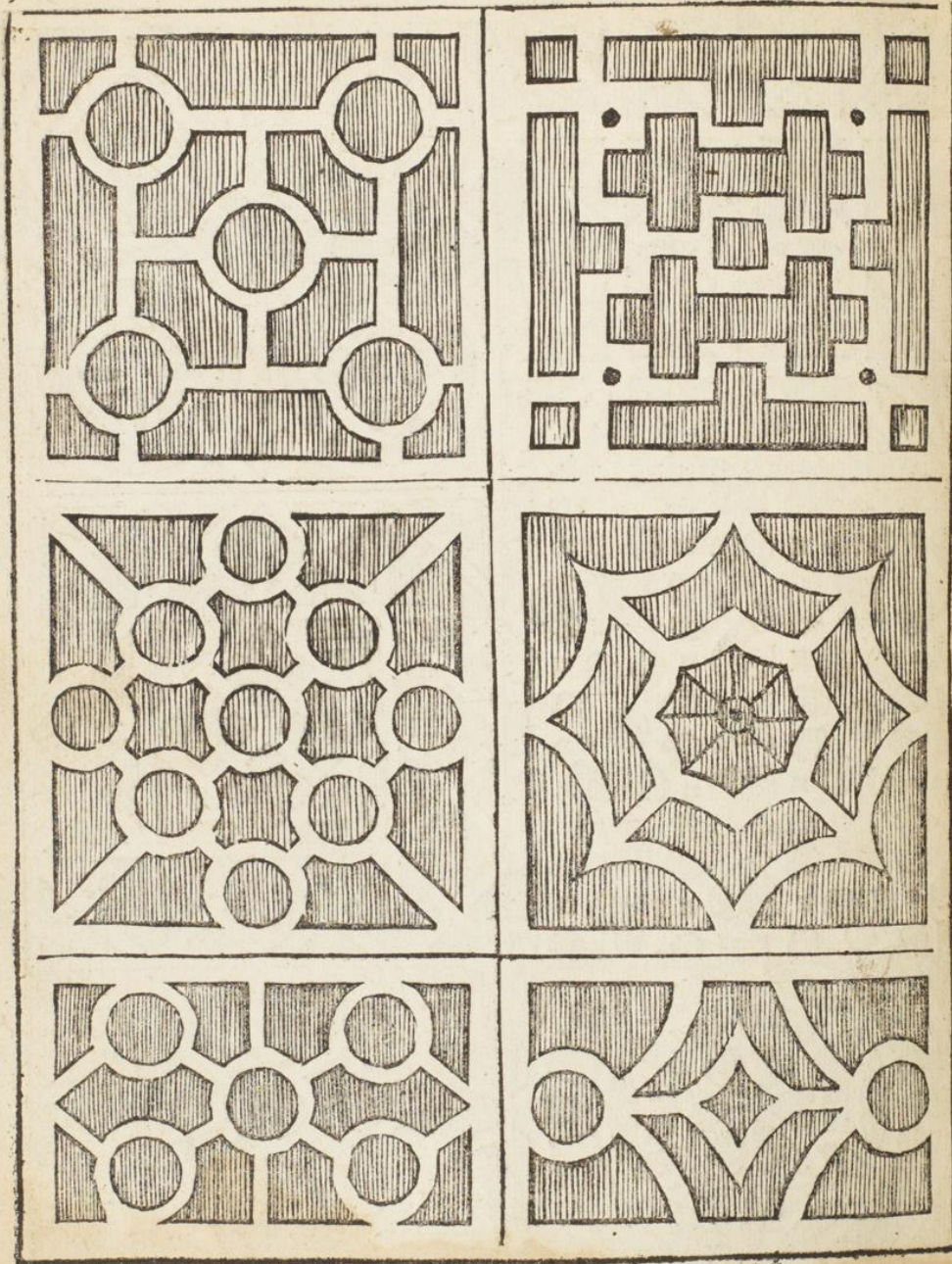
OM nu het eene of het andere Bloem-perck te leggen / slaetmen verscheyde lijnen / daer upt men het werck verdeckt. Als by exempel: Soo men een vierkant of langwerpigh Bloem-perck begeert / soo slaetmen 2 lijnen kruyslingh ober den anderen / en maecht de selve in alle 4 hoecken vast / dan neemt men 2 andere linnen / die tusschen de andere oberstaende / dat sy alle kruys-wijs het middel-punct komen aen te wijzen / waer upt ghy u werck sult beginnen / het zy dat ghy een Kont / Vierkant / of Star (daer men wel een Beeldt of Laurier-boom in stelt) begeert / of dat het lofwerck daer na toe schiet. In dit middel-punct steect men een houte pen / daer de kroozde aen vast wert gemaecht / waer men de verdeckinge van 't begrepen Perck mede kan upt trecken: Gelyck in dese twee boben-staende en volgende Figuren aengewesen word. Sommige trecken de Bloem-percken upt vierkante of langhwerpighe Kuyten. De Liefhebbers konnen na haer believen / upt dese volgende Figuren / 't een of 't ander Bloem-perck in 't geheel of ten deele uytkiesen / naer dat een peder plaets of gelegentheyte daer toe heeft.

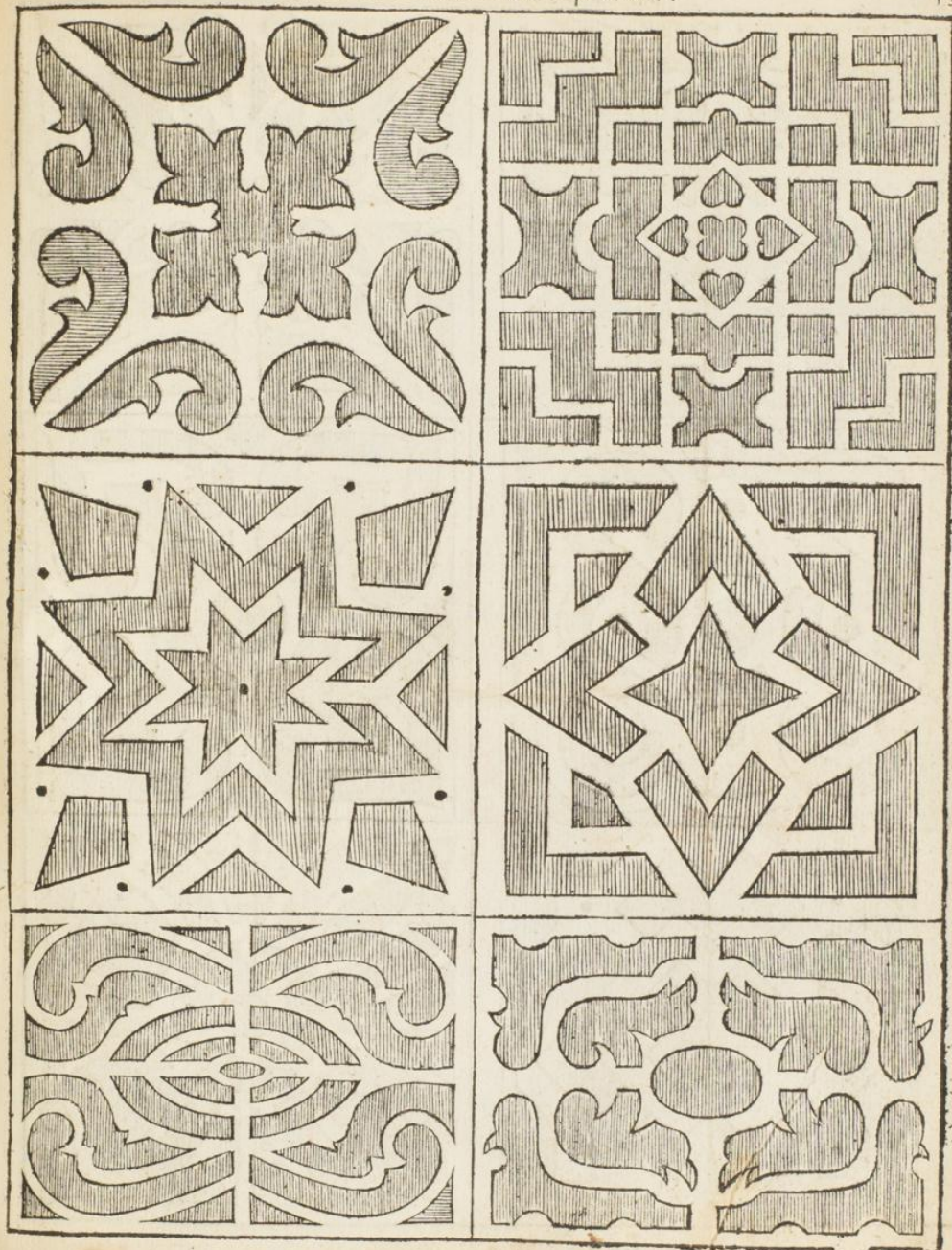

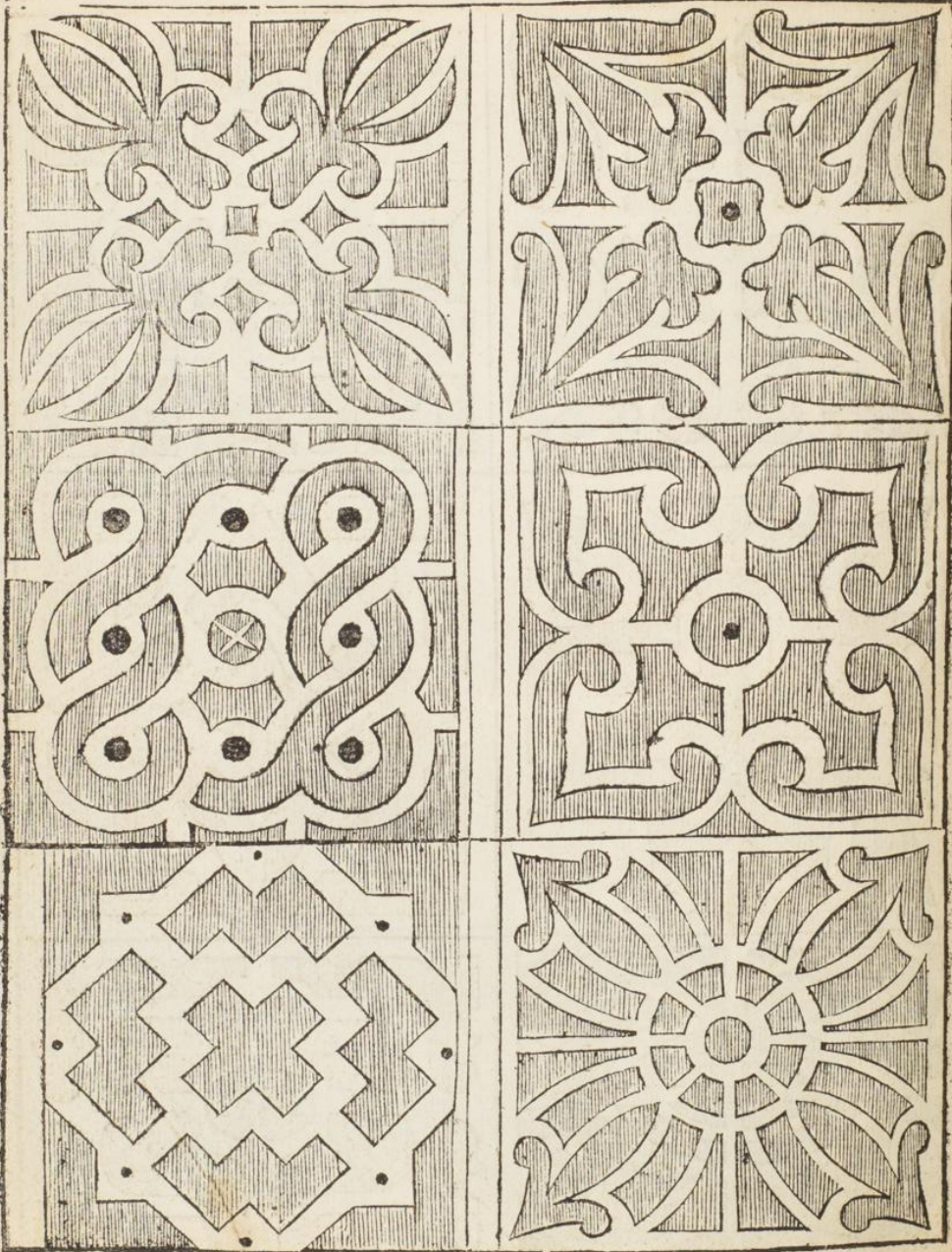

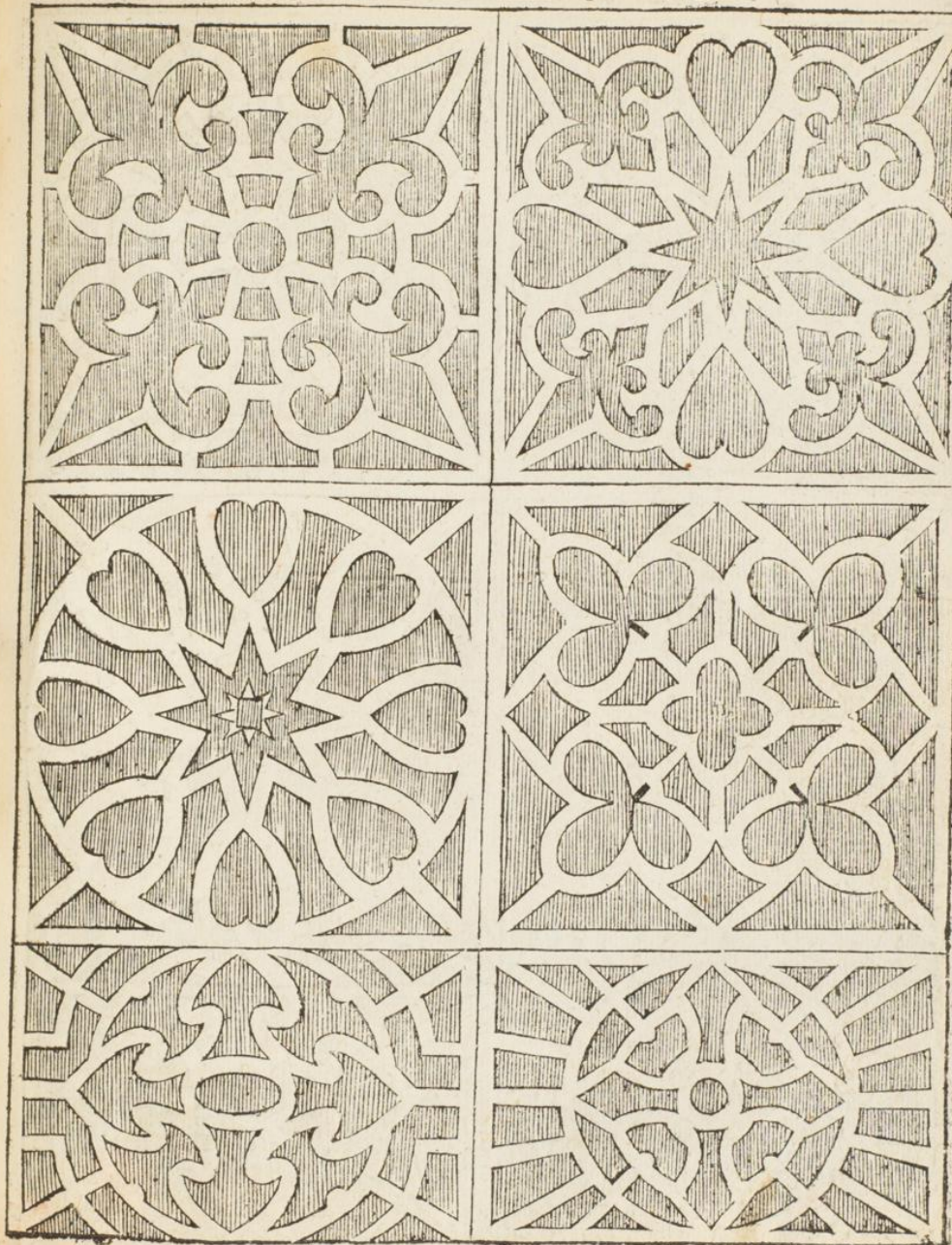

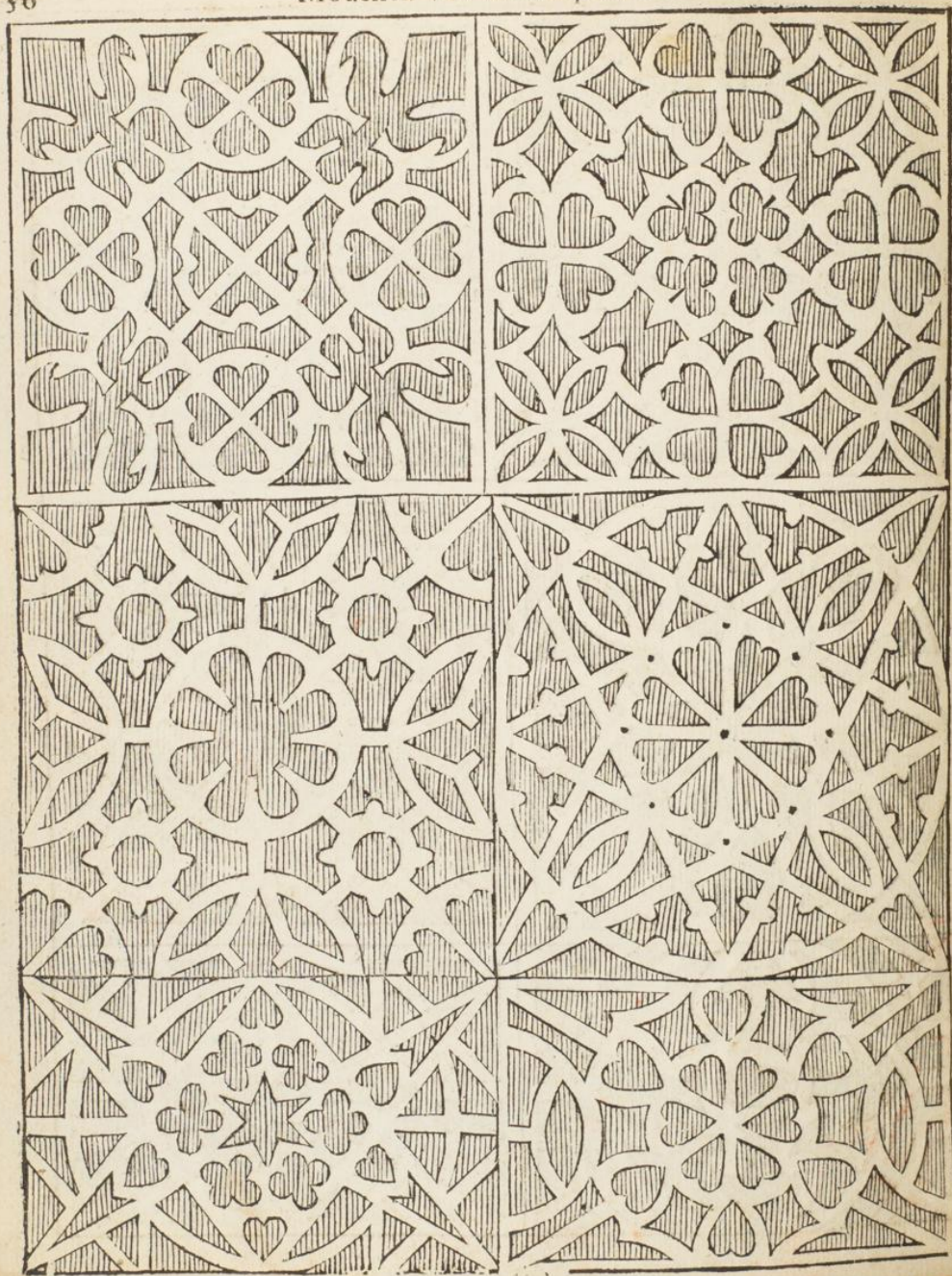

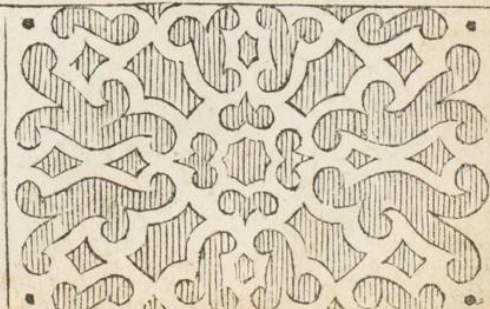
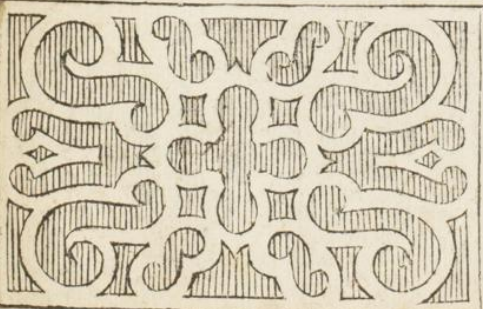
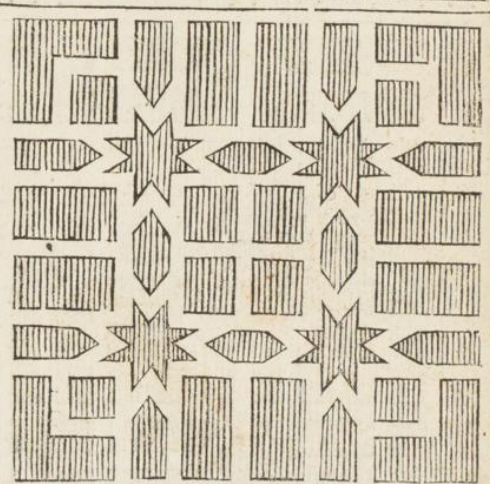
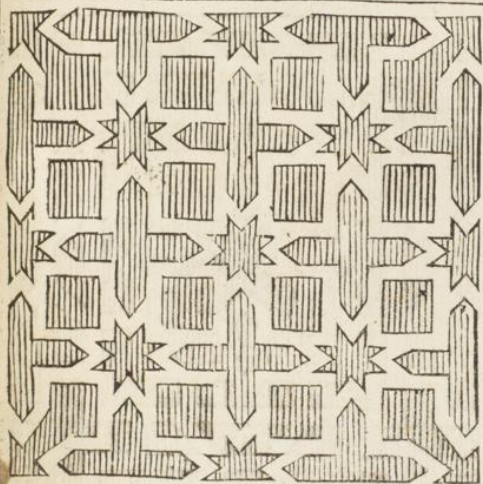
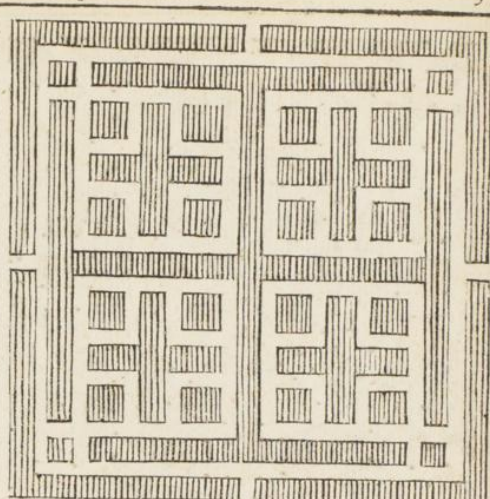
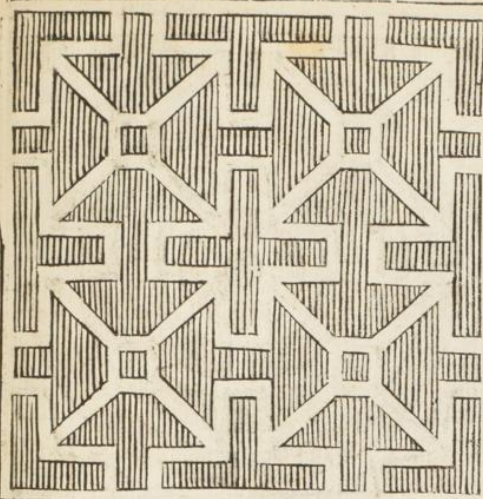

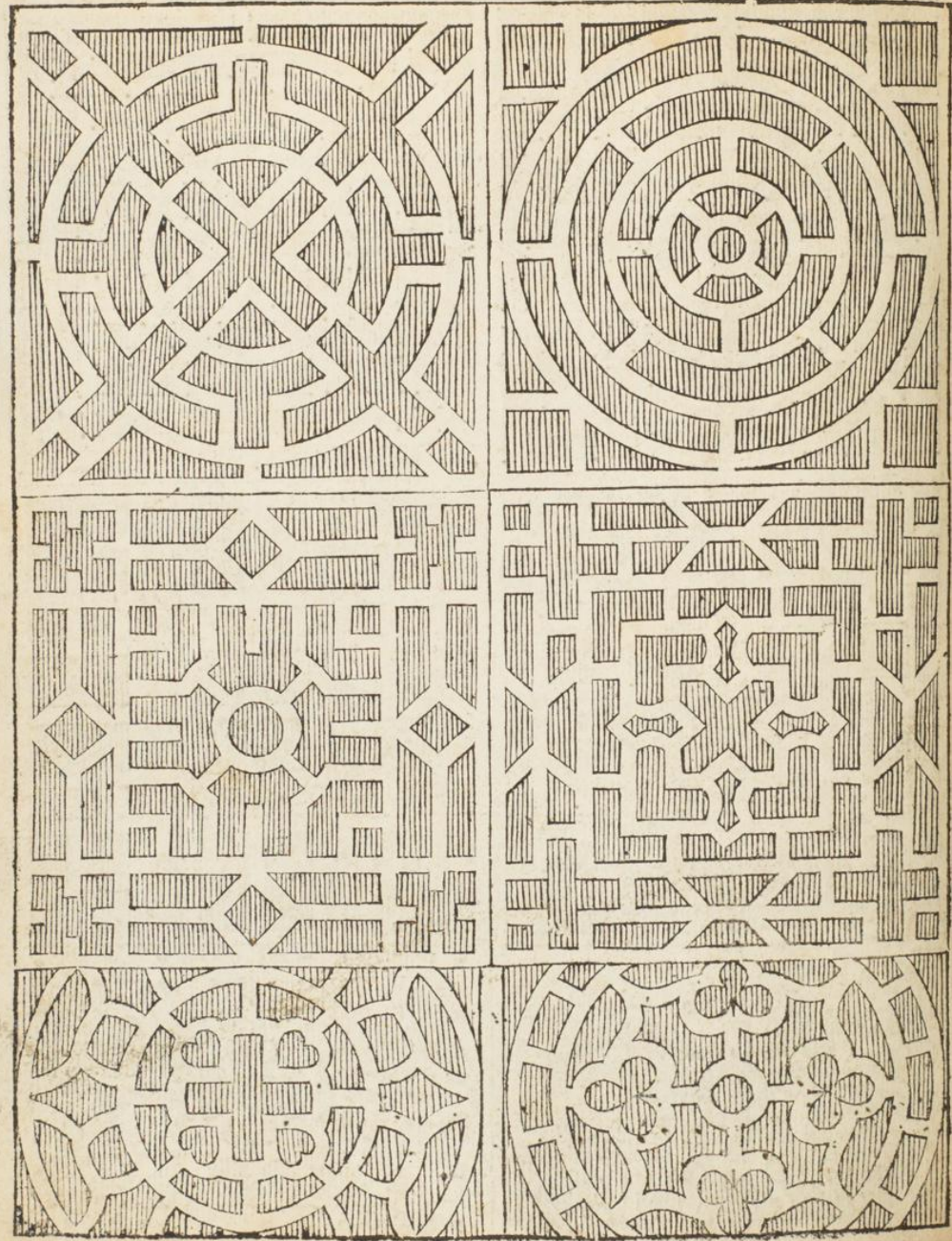

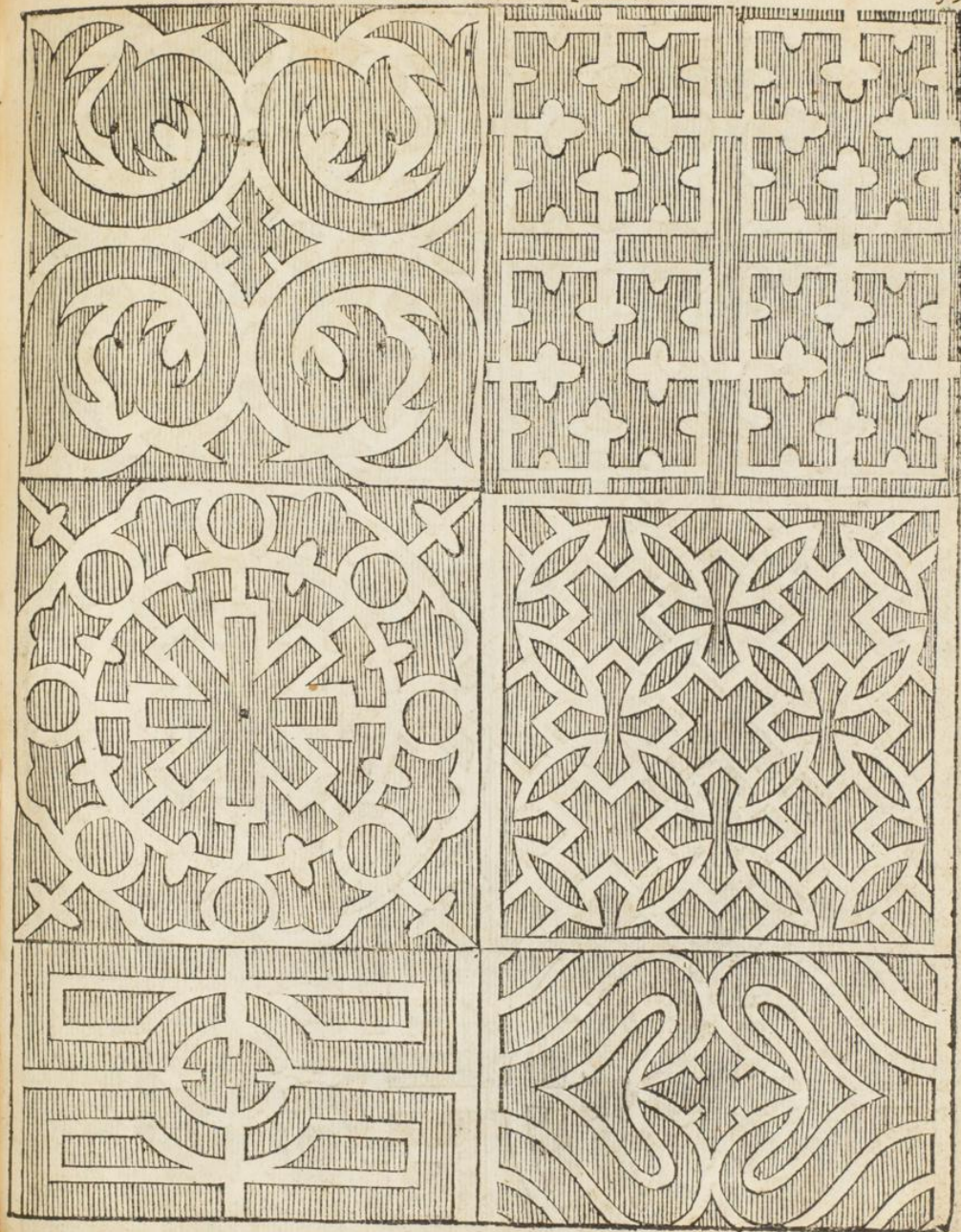

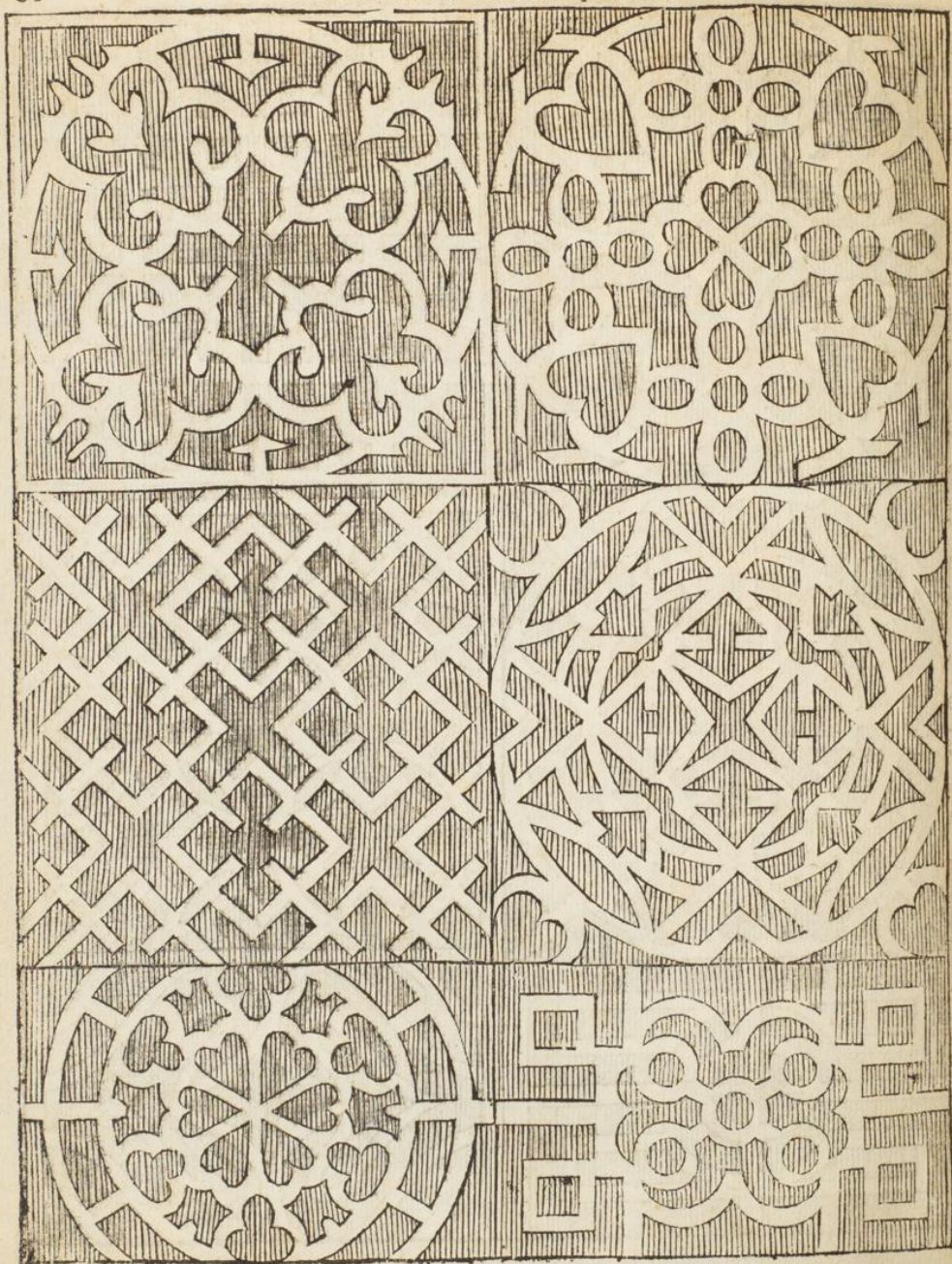

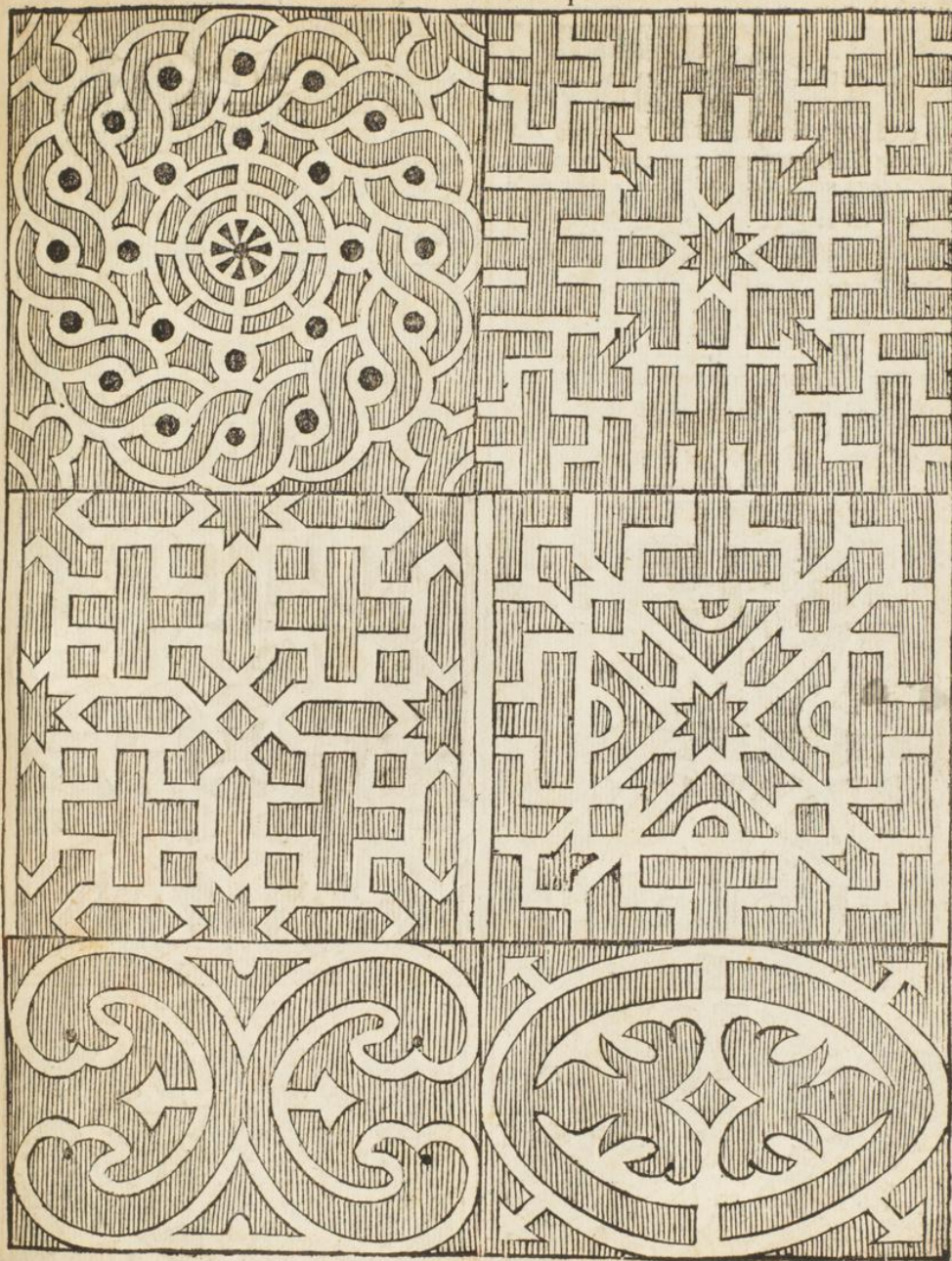

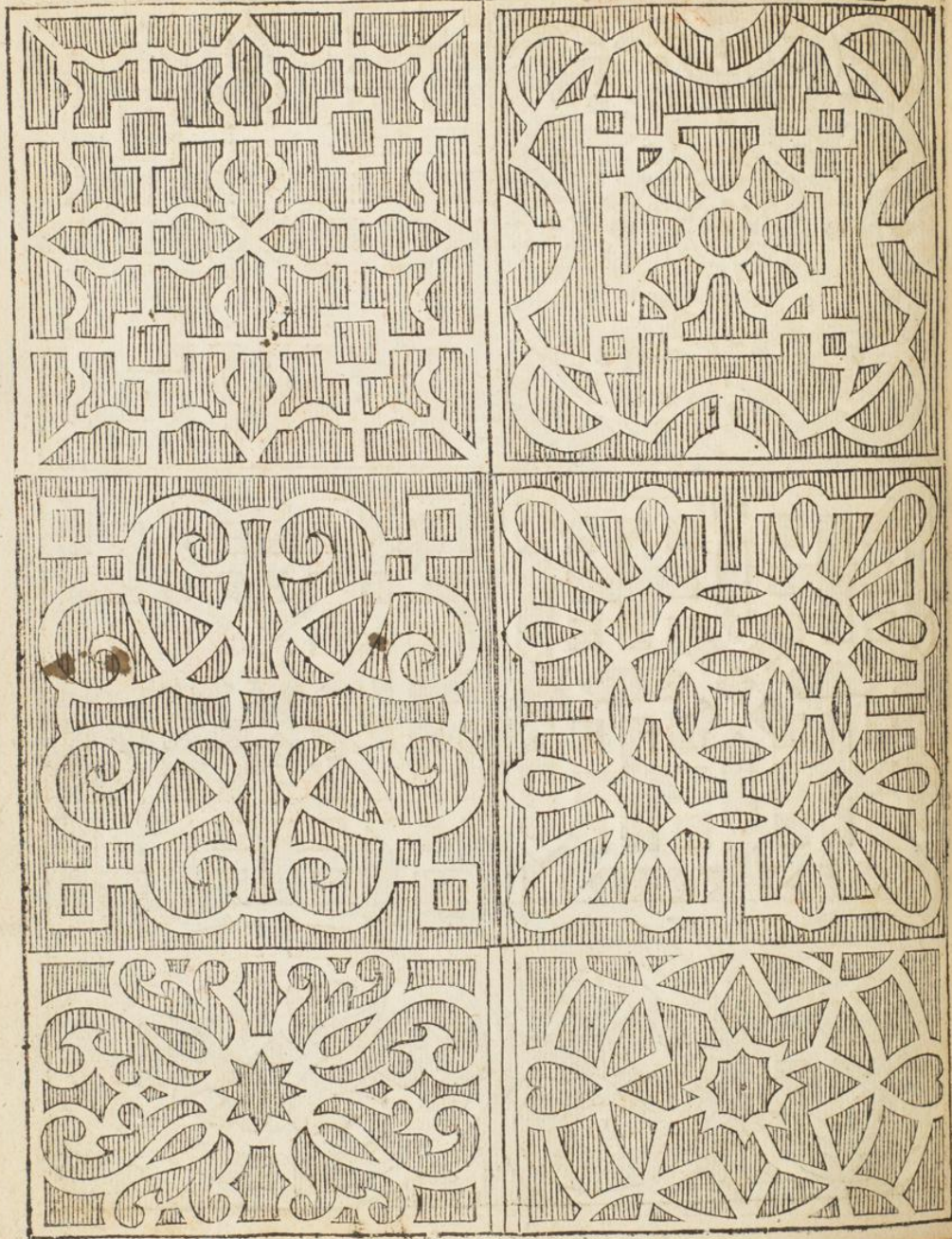

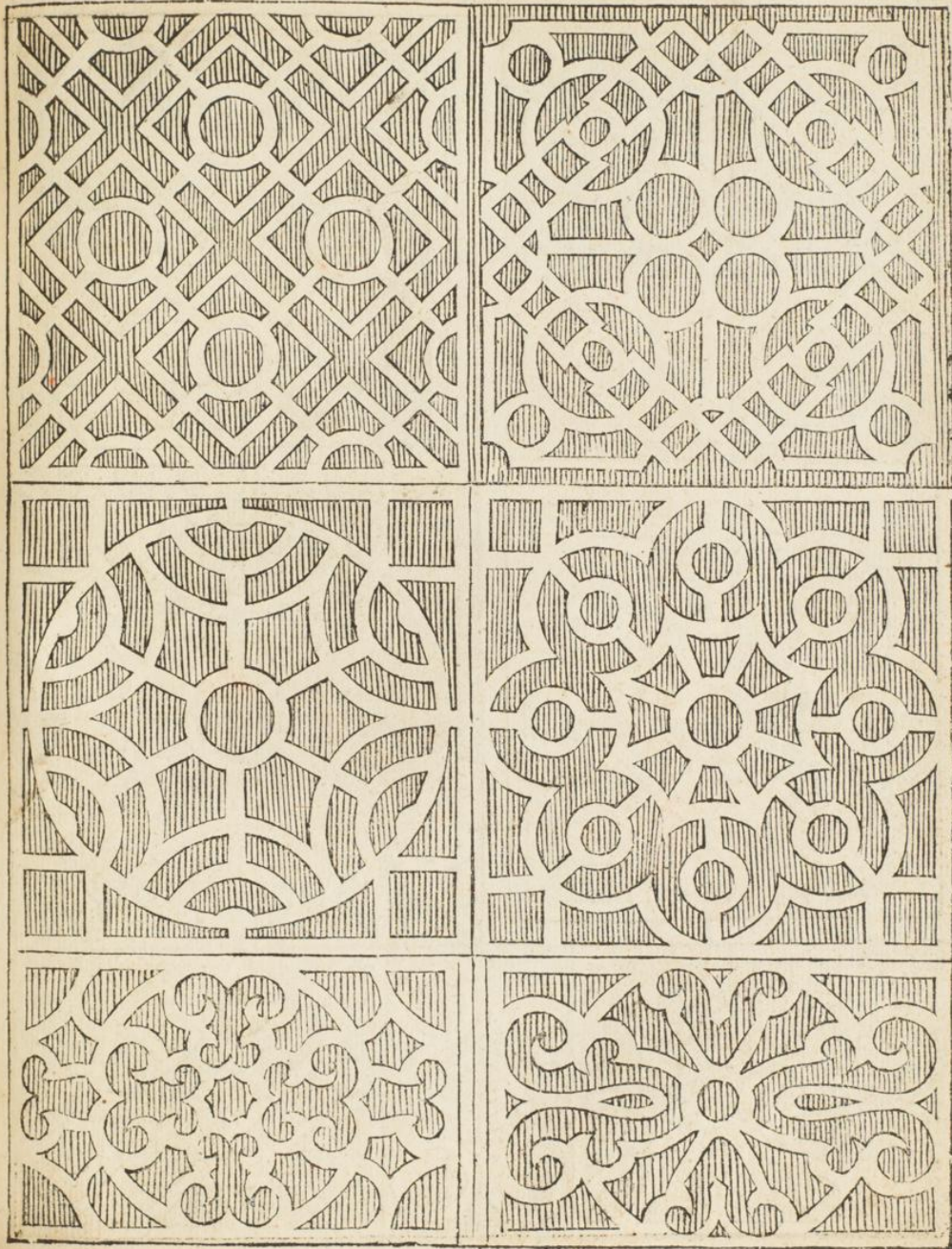

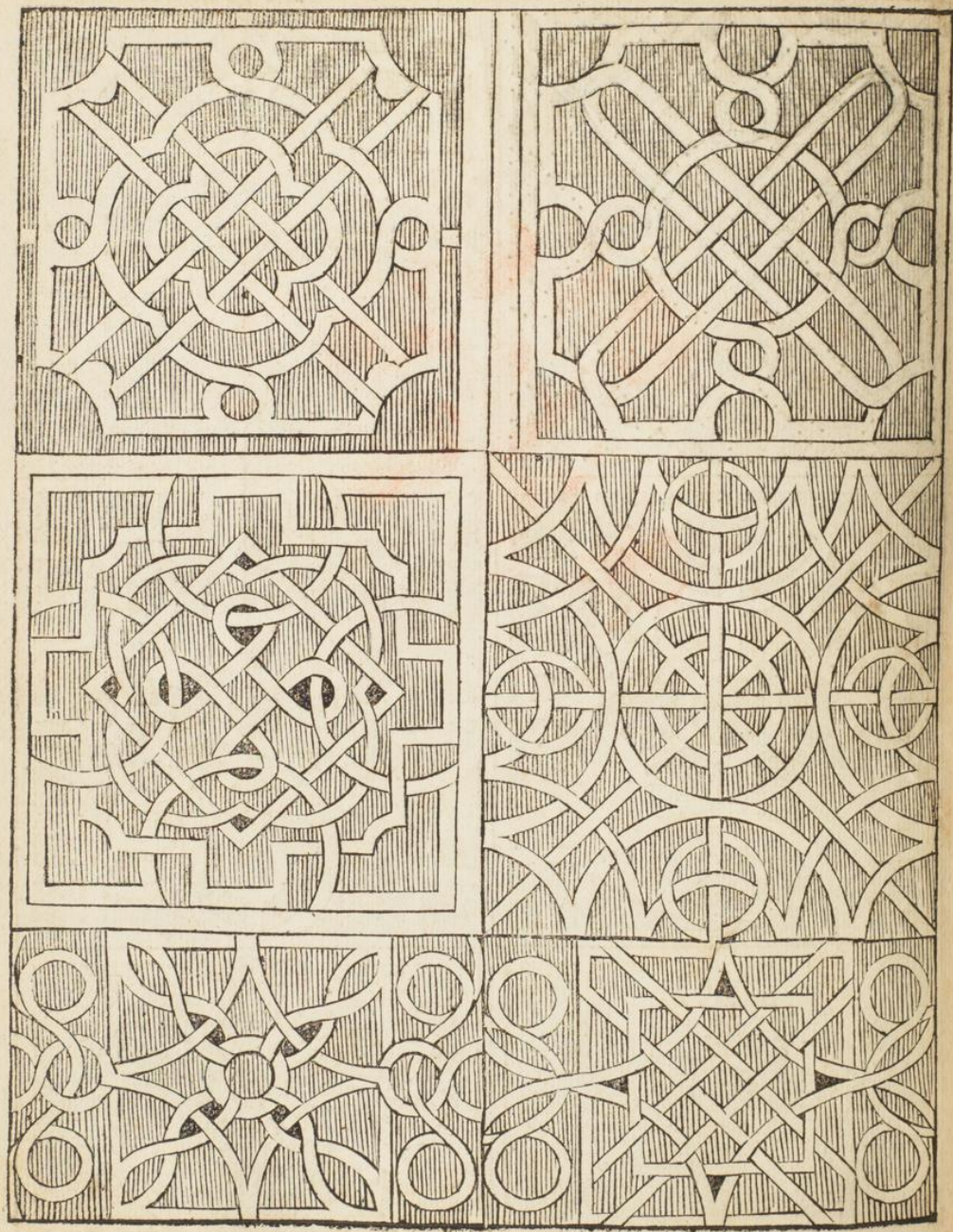

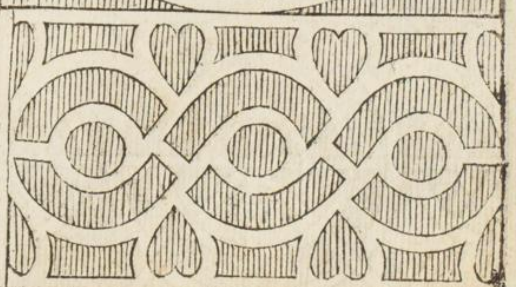
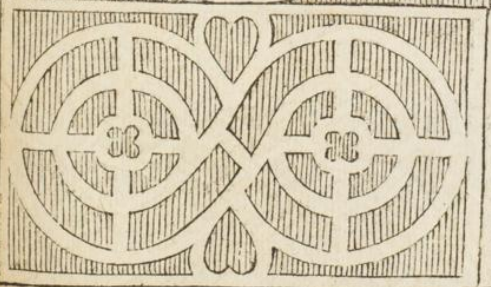
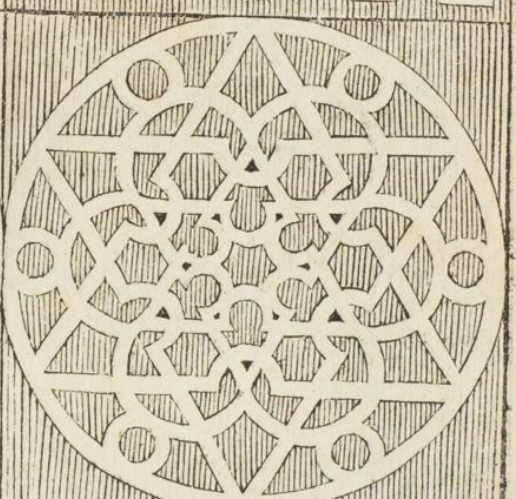
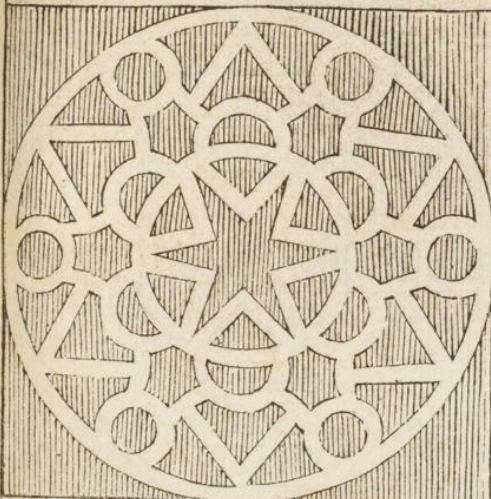
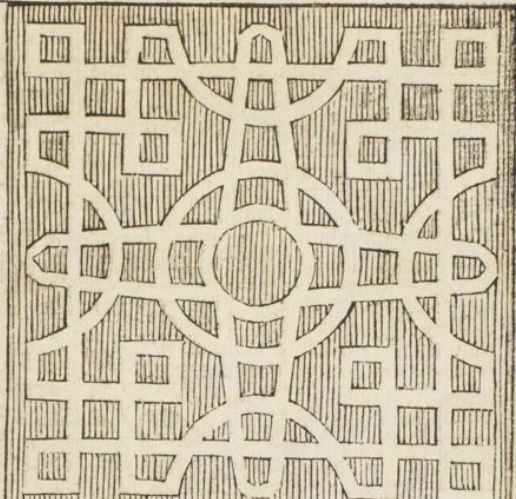
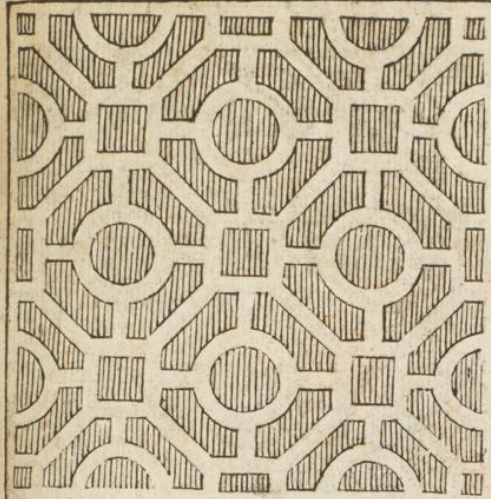

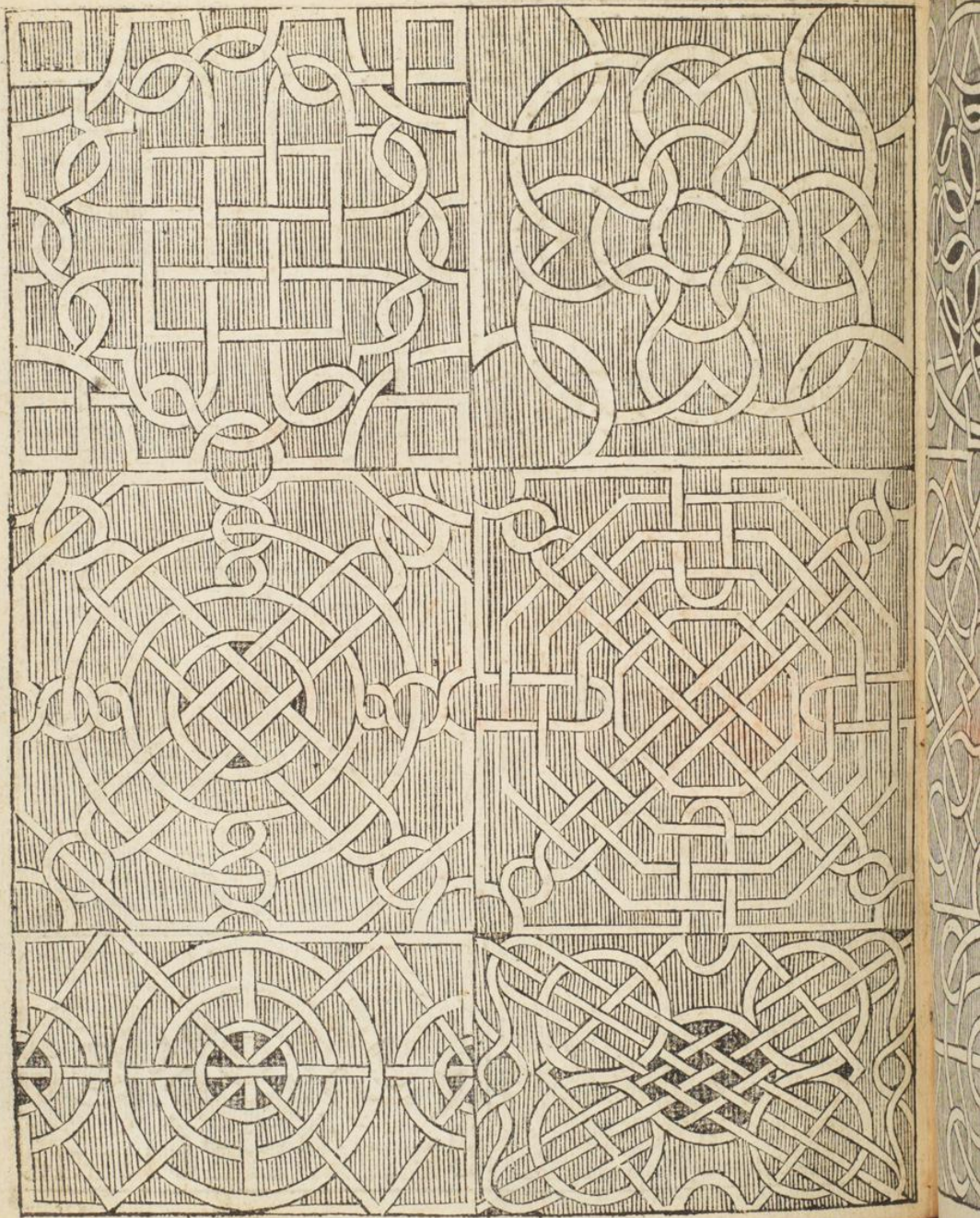

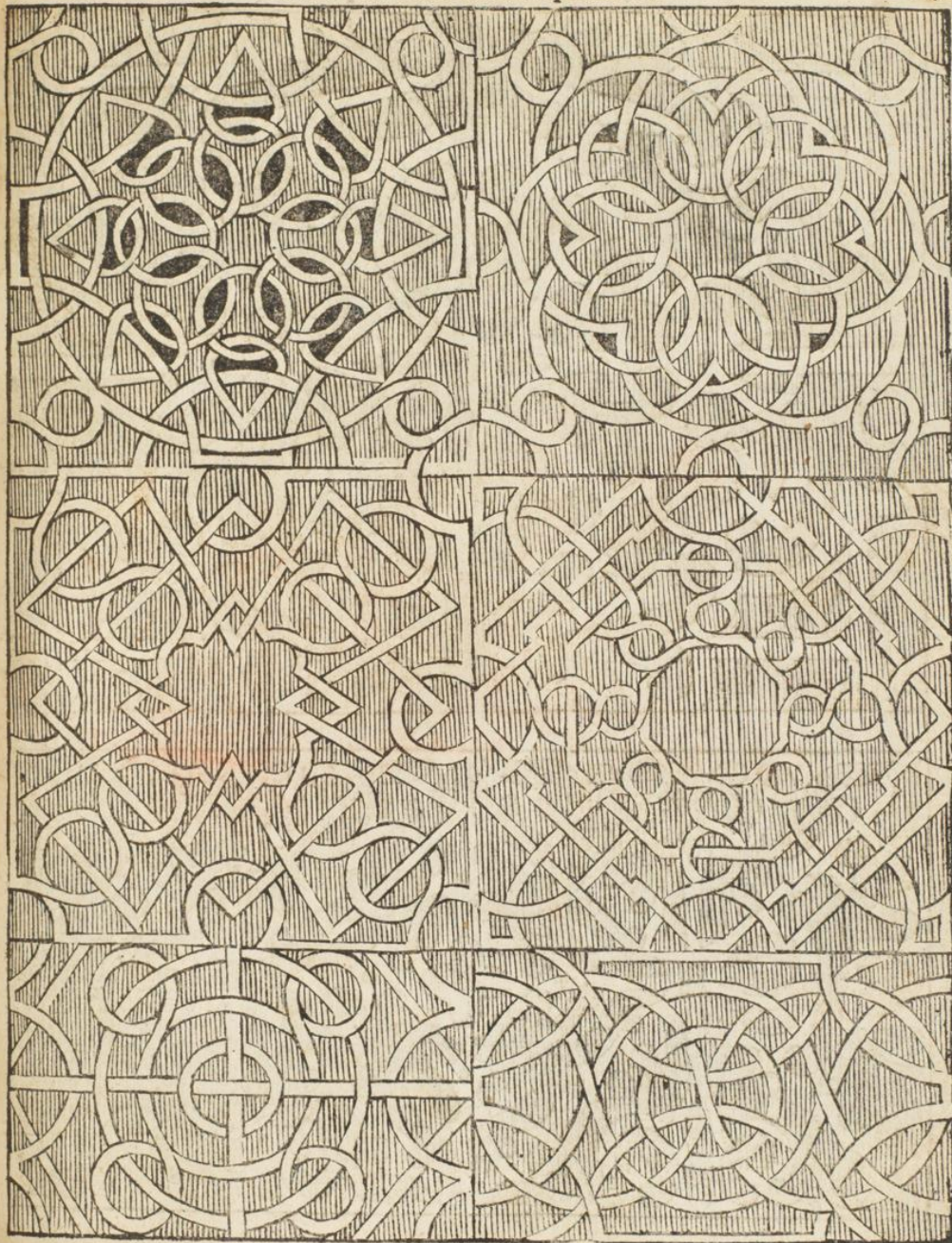

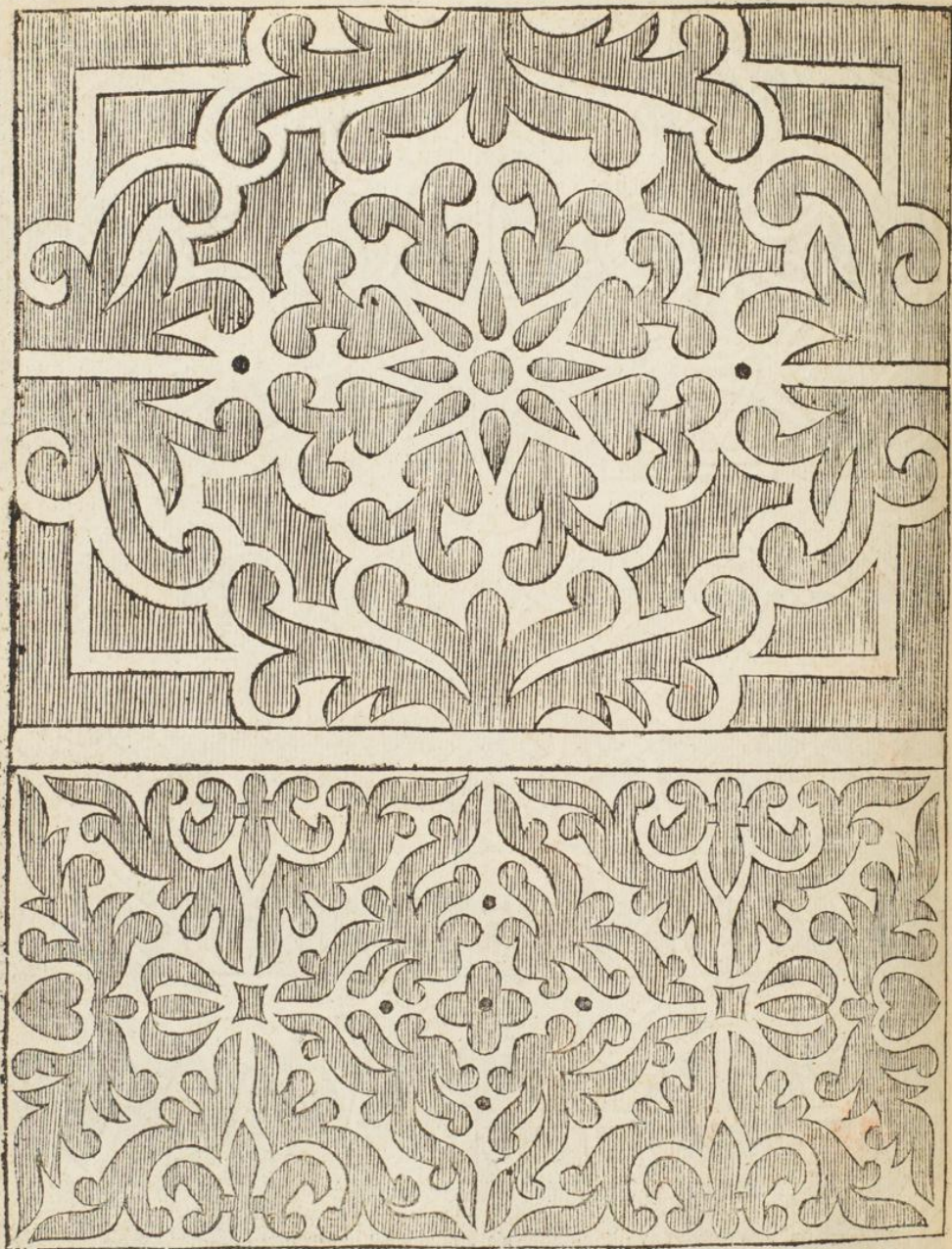

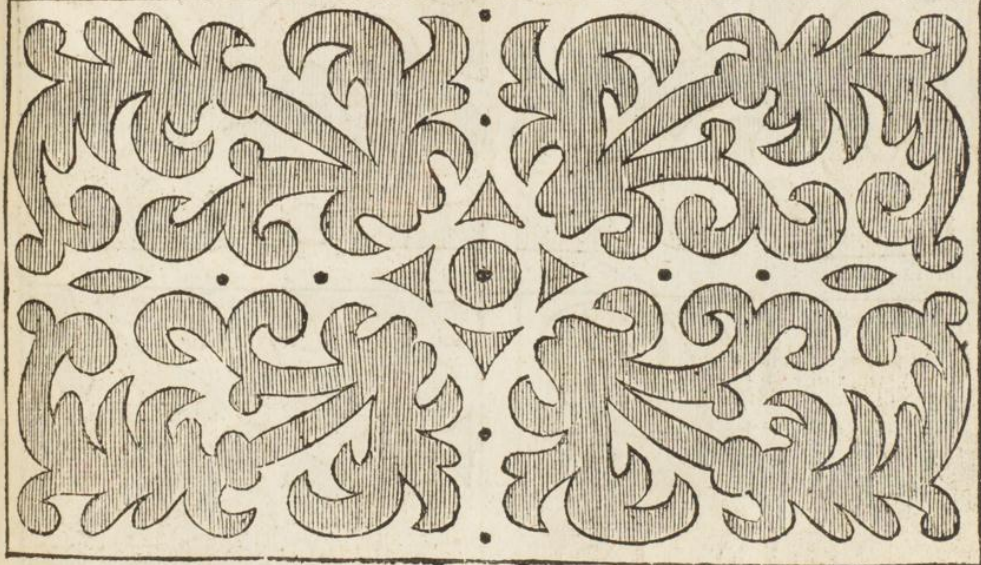
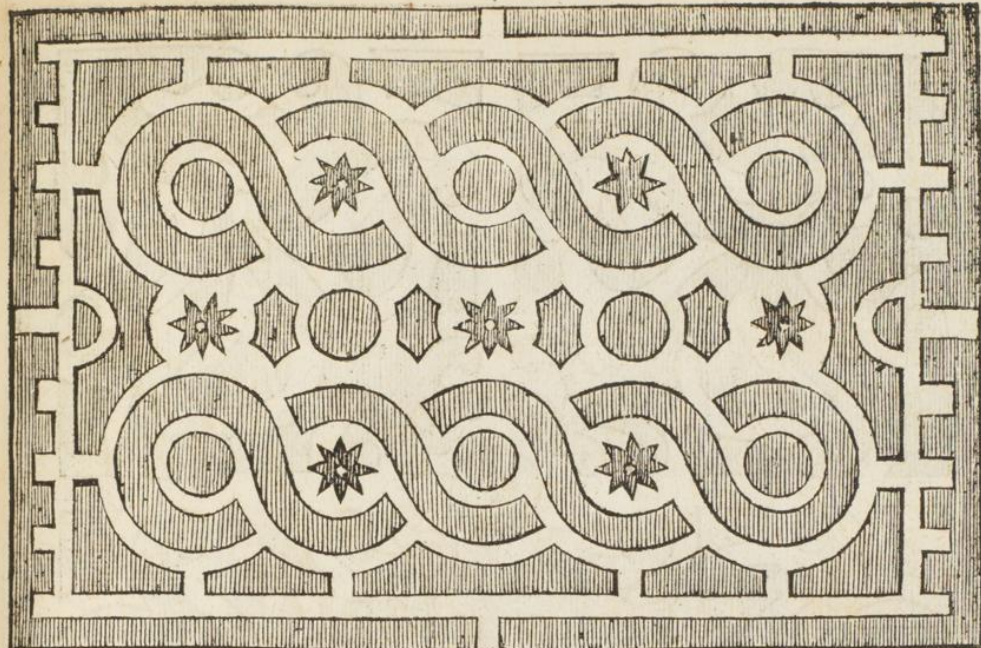

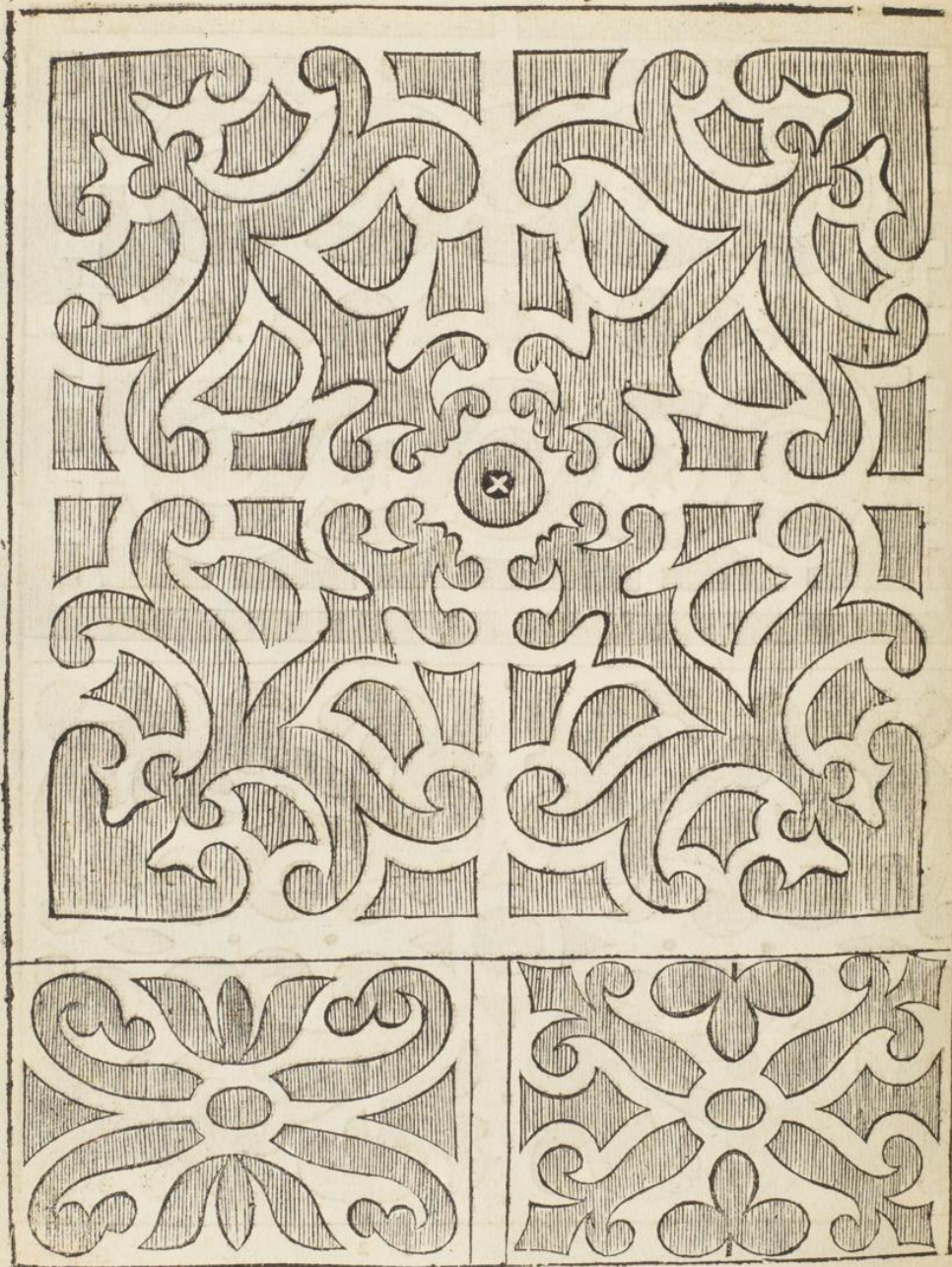

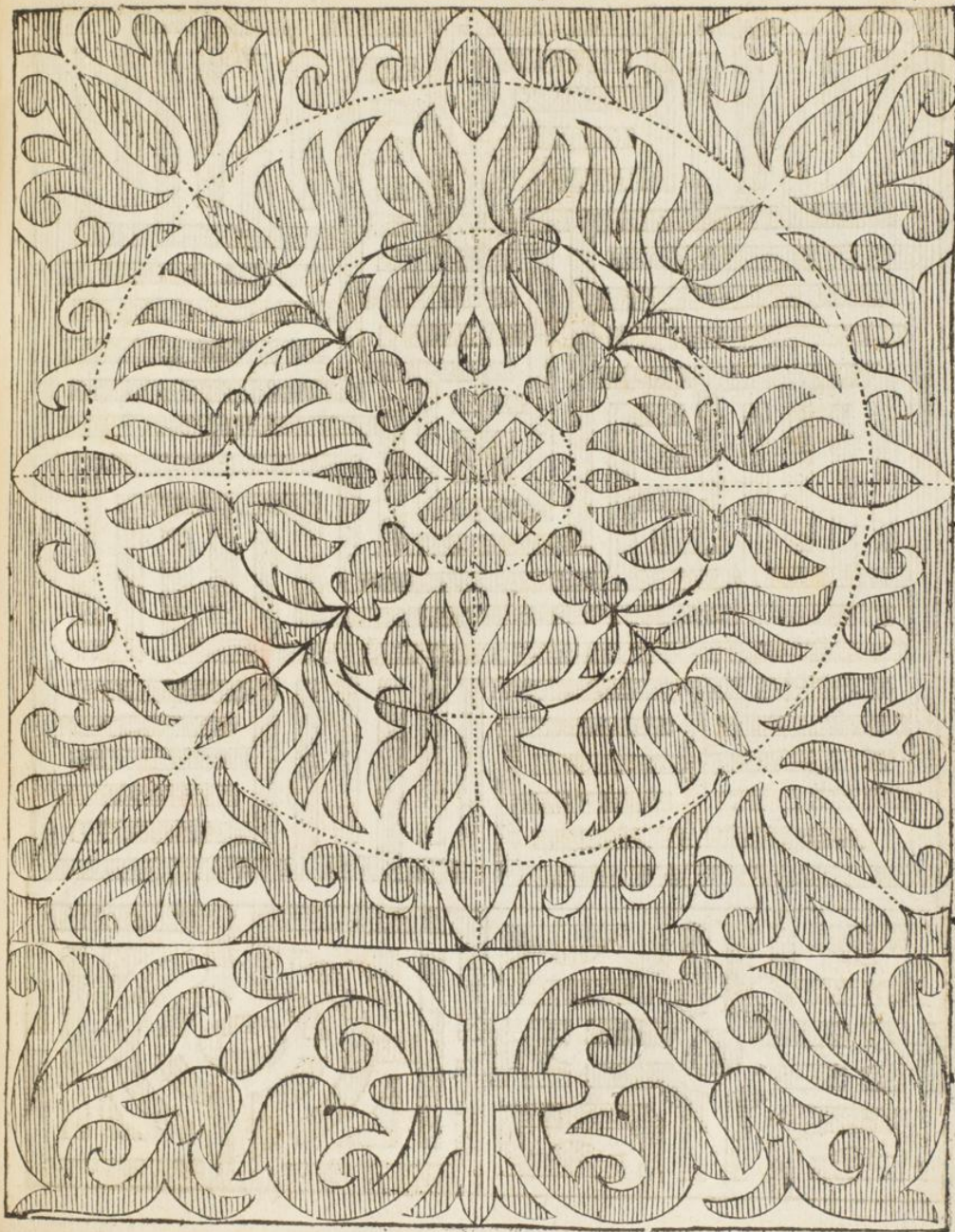

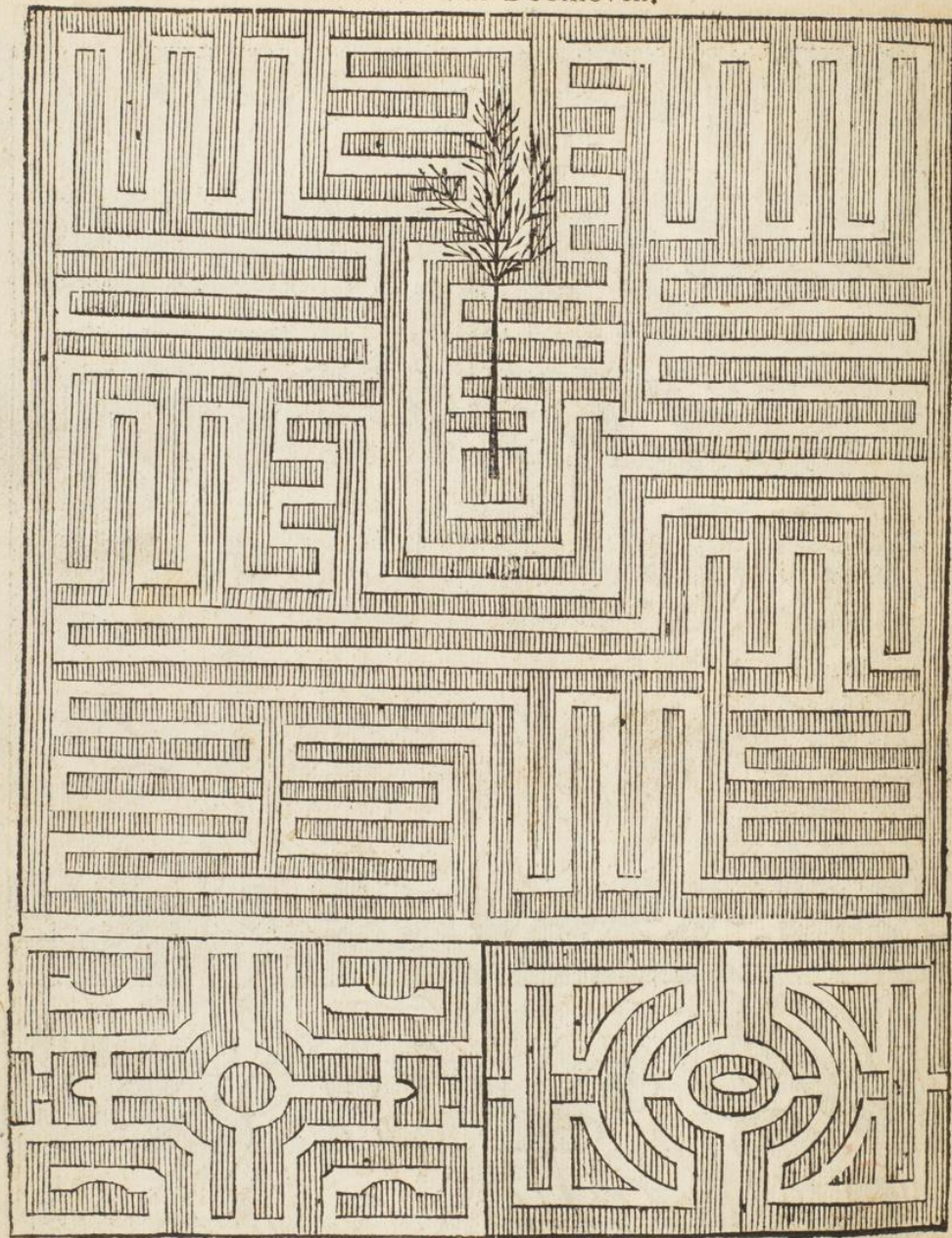

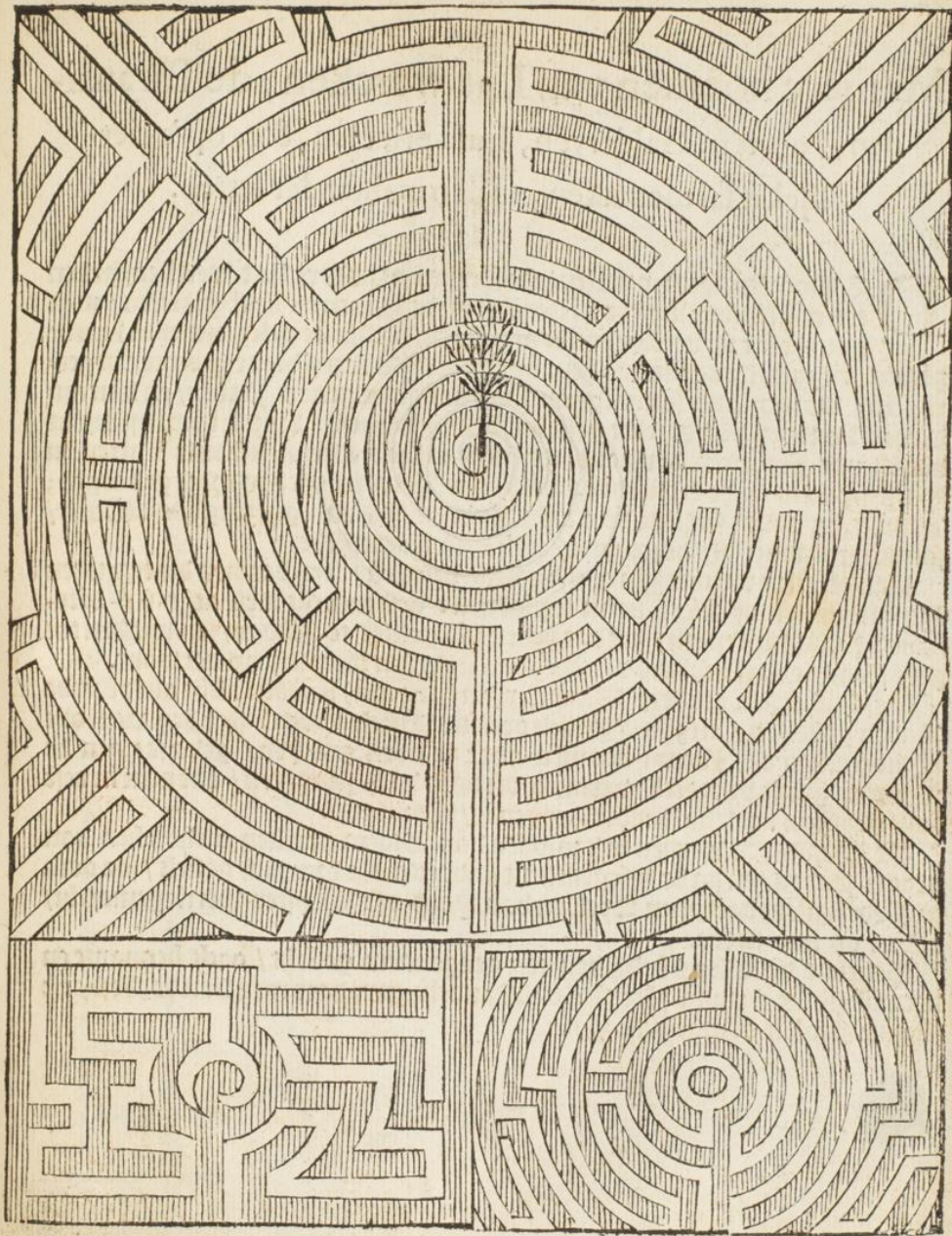

N 2

Maniere hoemen van Lat-wercken, de Piramiden, Poorten, Galderyen, Luft-prieelen, &c. op 't gierlijckst sal toemaken, en aen malkander setten.

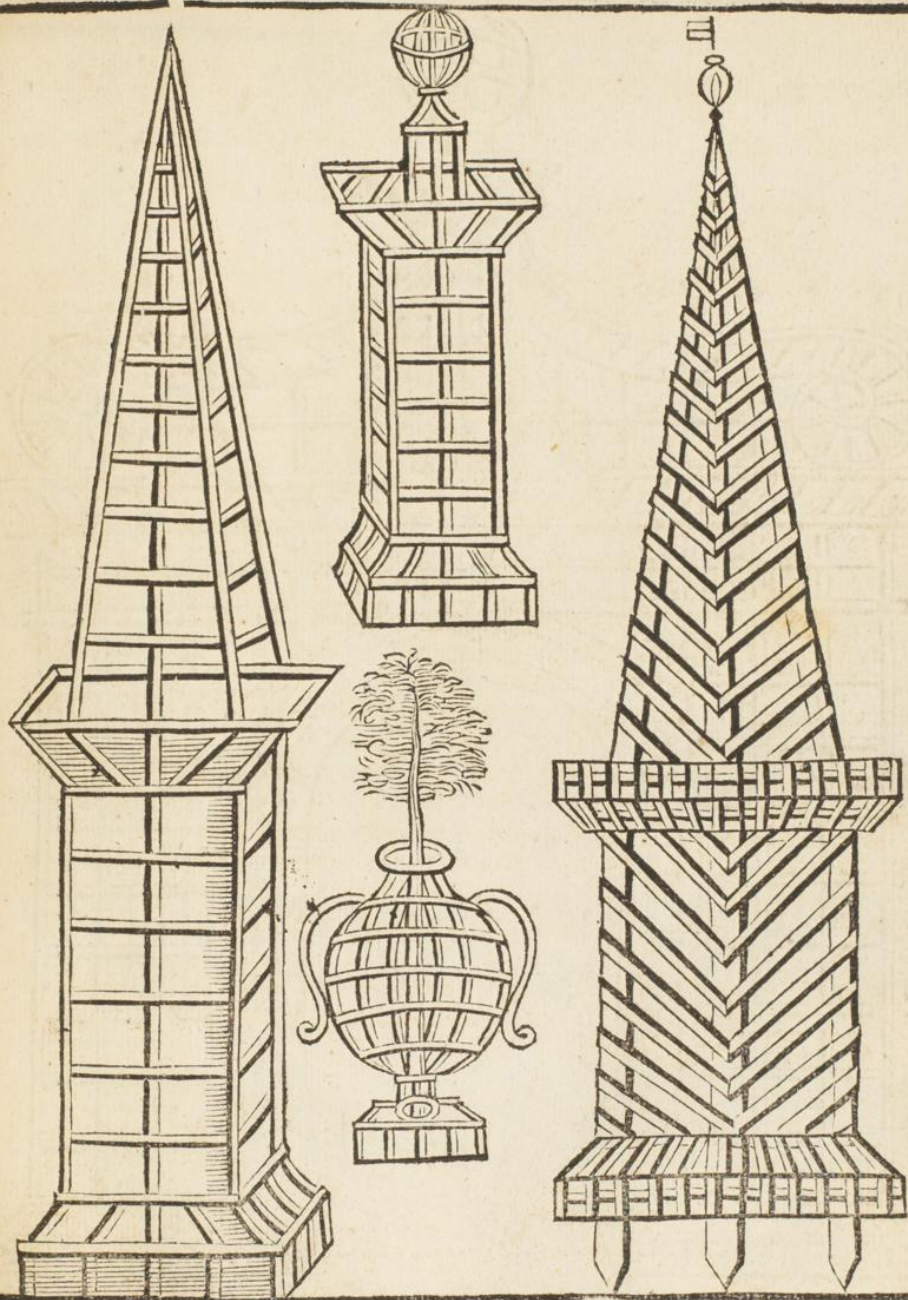
DE Poozten/ Luft-prieelen/ Galderyen en andere Lat-wercken/ geben een ongemeene luster en cieraet aen de Hoben en Lust-plaetsen/ men maecht die op beelderhande manieren/ na dat de gelegentheydt van de plaets/ en zindelijke curiosheyt van de Liefhebbers die de Poozten begeeren/ is; worden van sommige op 't begin van de groote Paden/ en van andere in 't midden van de selve gesiet/ haer ghedaente wordt hier neffens in verscheyde Figuren vertoont; de stoffe is van Geynen-houte Latten en Hoep-stocken/ na de konst dooz malkander gewerckt/ en in ordze geboeght; 't binnenste dat de sterckte van 't Gebouw is/ is van ghezaeghde Ribben/ soo dick en zwaer als de grootte van 't werck vereyscht.

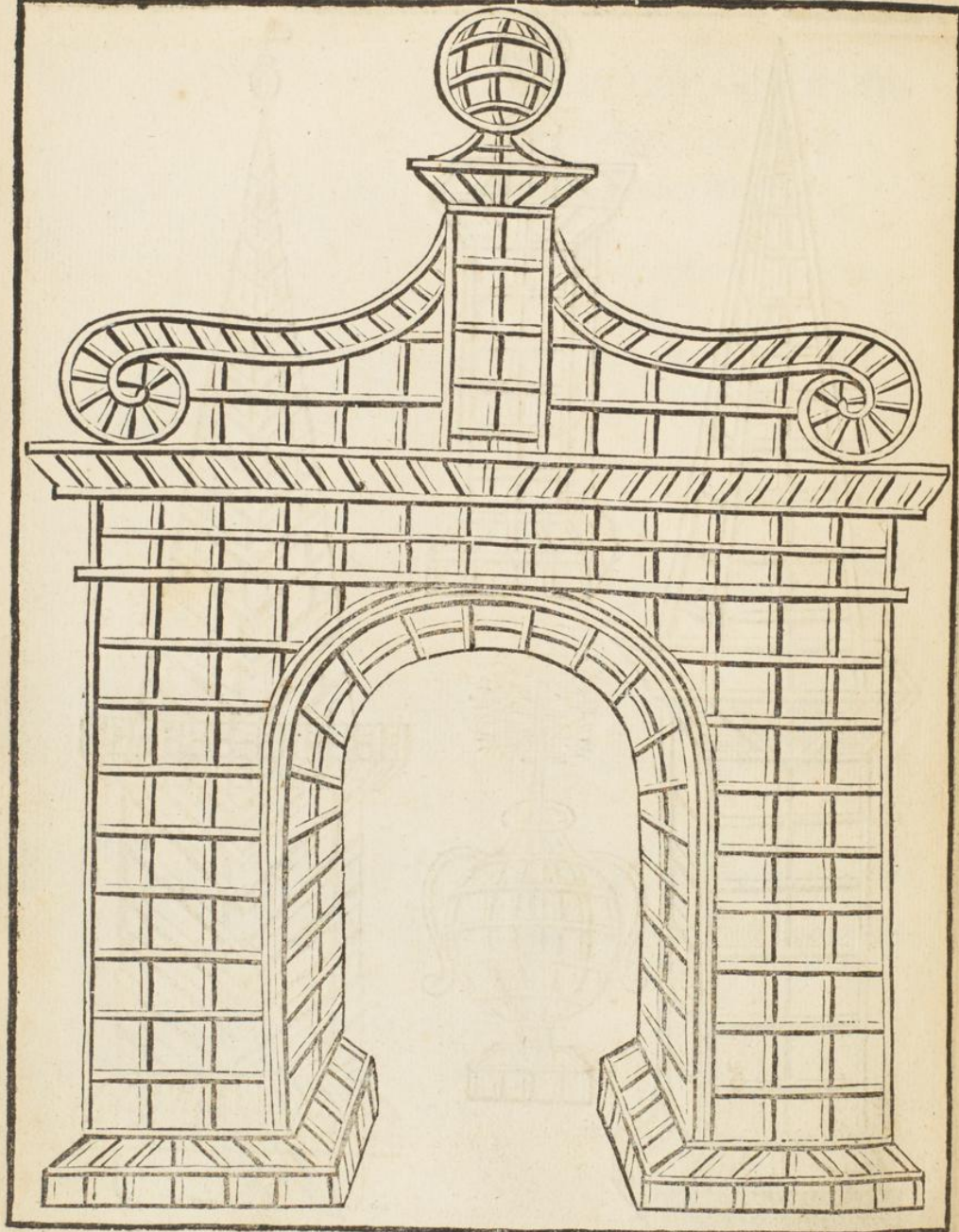
Van die selve natuur zijn oock de Luft-prieelen/ 't zy datmen die tegen een Heyningh aen of alleen komt te plaetsen: dese maecht men acht-ses-bierkant of langhwerpigh/ na dat yeder die gelieft te hebben/ en worden tot gerijf van de Liefhebbers verscheyde Modellen hier neffens vertoont.

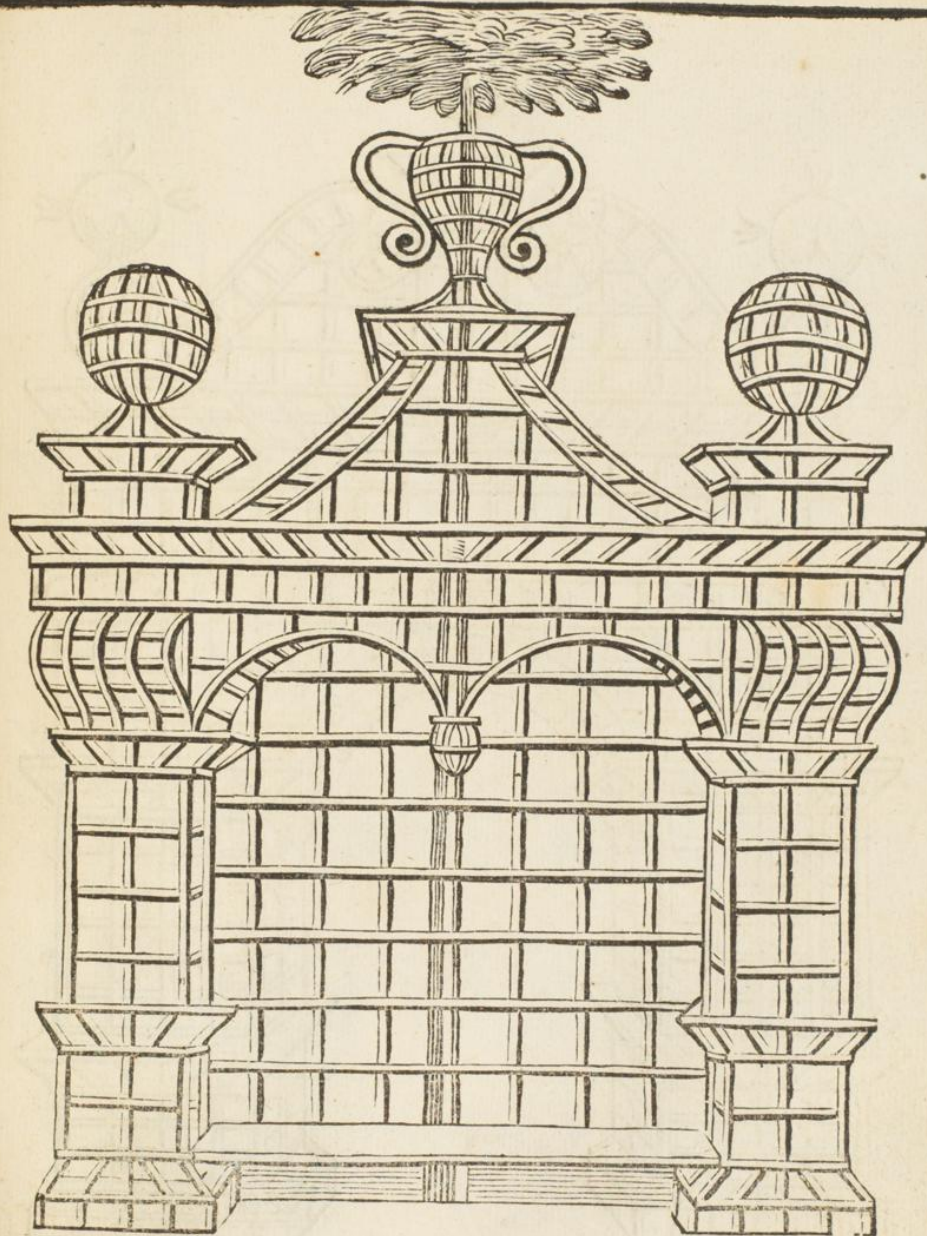
De Galderyen (anders Wandel-ryen genoemd) worden altijt ober bzeede Paden geslagen/ en zijn (gelijck oock de Prieelen doen) seer bequaem om Wijn-stocken oft freuyt-boomen ober te doen groeyen/ gebende aen de Boomen groot voordeel/ vermits die dooz 't los slijngeren/ dat men in dese bolle gronden lichtelijck onderwoyzen is/ bezyjt zijn.

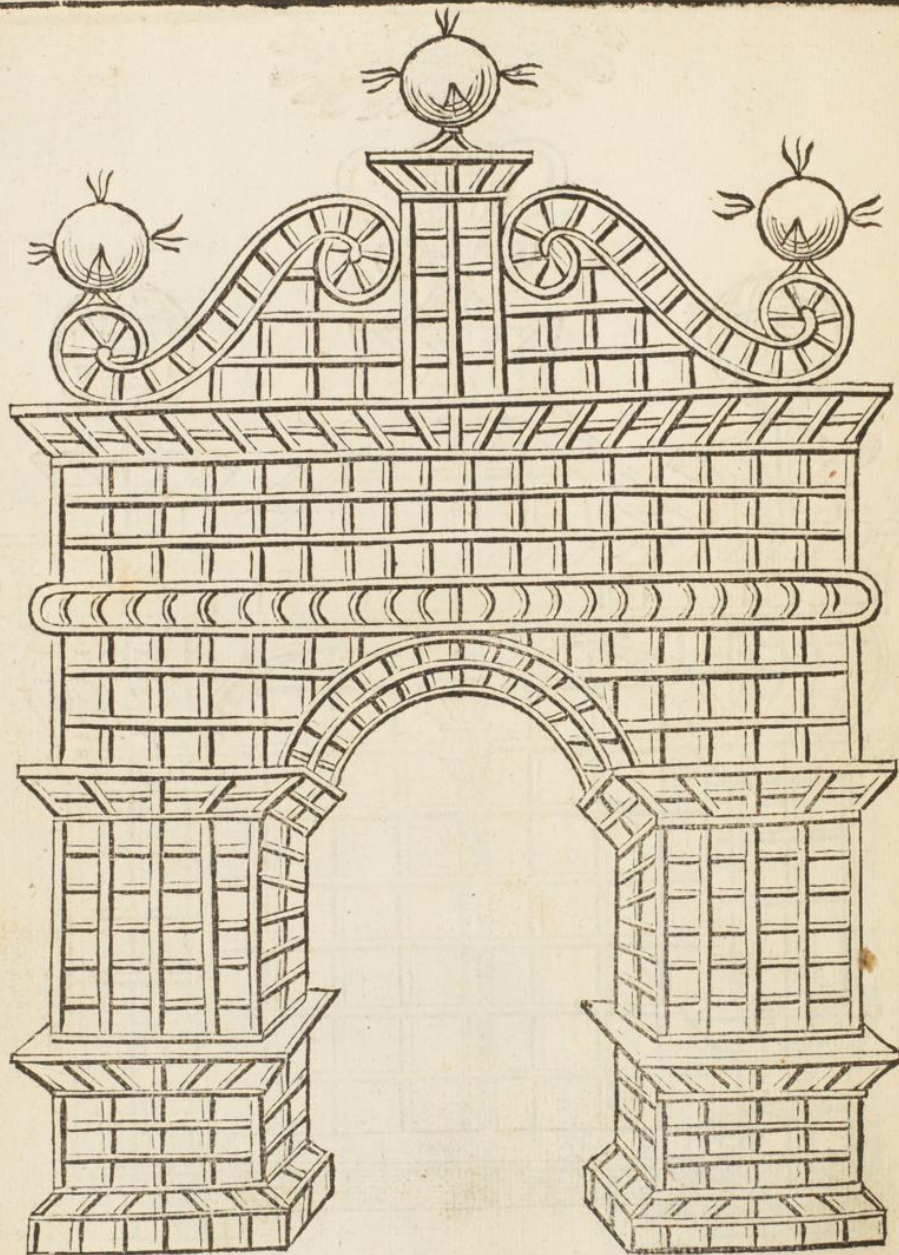
De Piramiden werden in 't midden van Bloem-percken op hoecken van groote Paden/ en na de gelegentheydt anders mede bzencht/ gesiet/ soo oock de Pedestallen/ daer men Beelden van Hout- oft Pleyster-werck gemaecht/ hoben op kan setten.

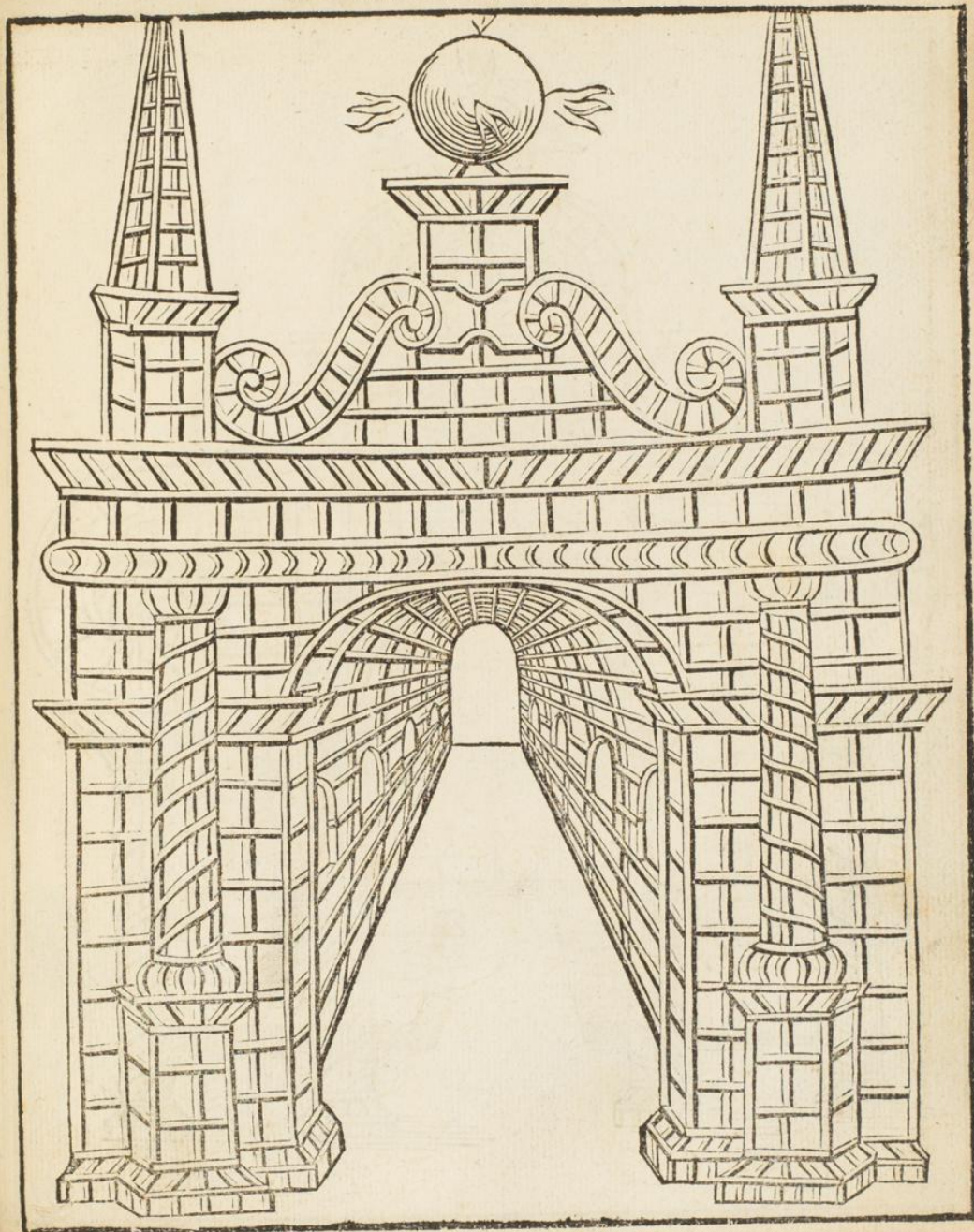
Gebende dit alles/ behalven een aengenaem gesicht/ oock bequame en vermakelijke Schuyt-plaetsen/ en Wandelingen/ daer men van de Sommerse Sonue-stralen bezyjt kan zijn.

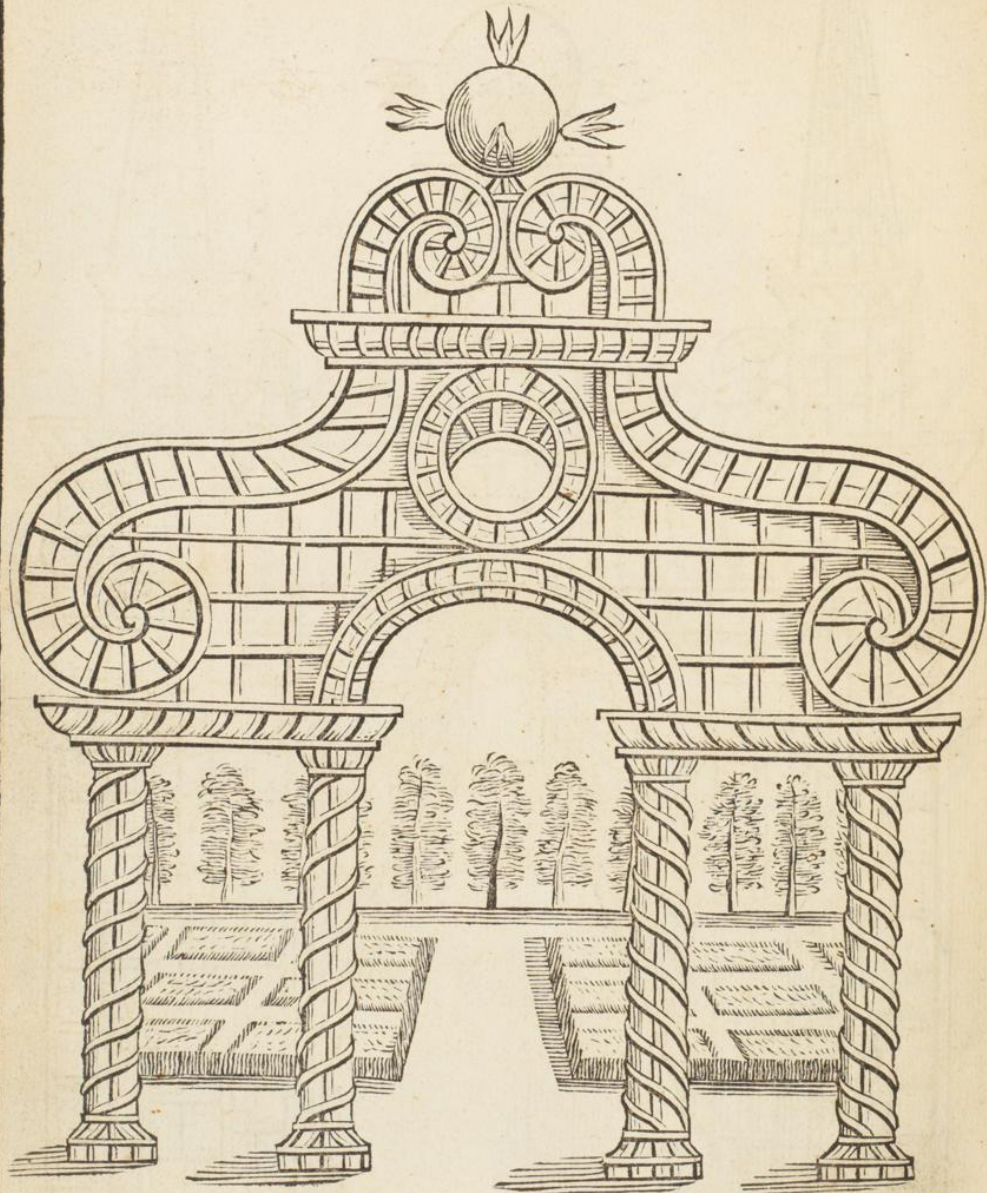

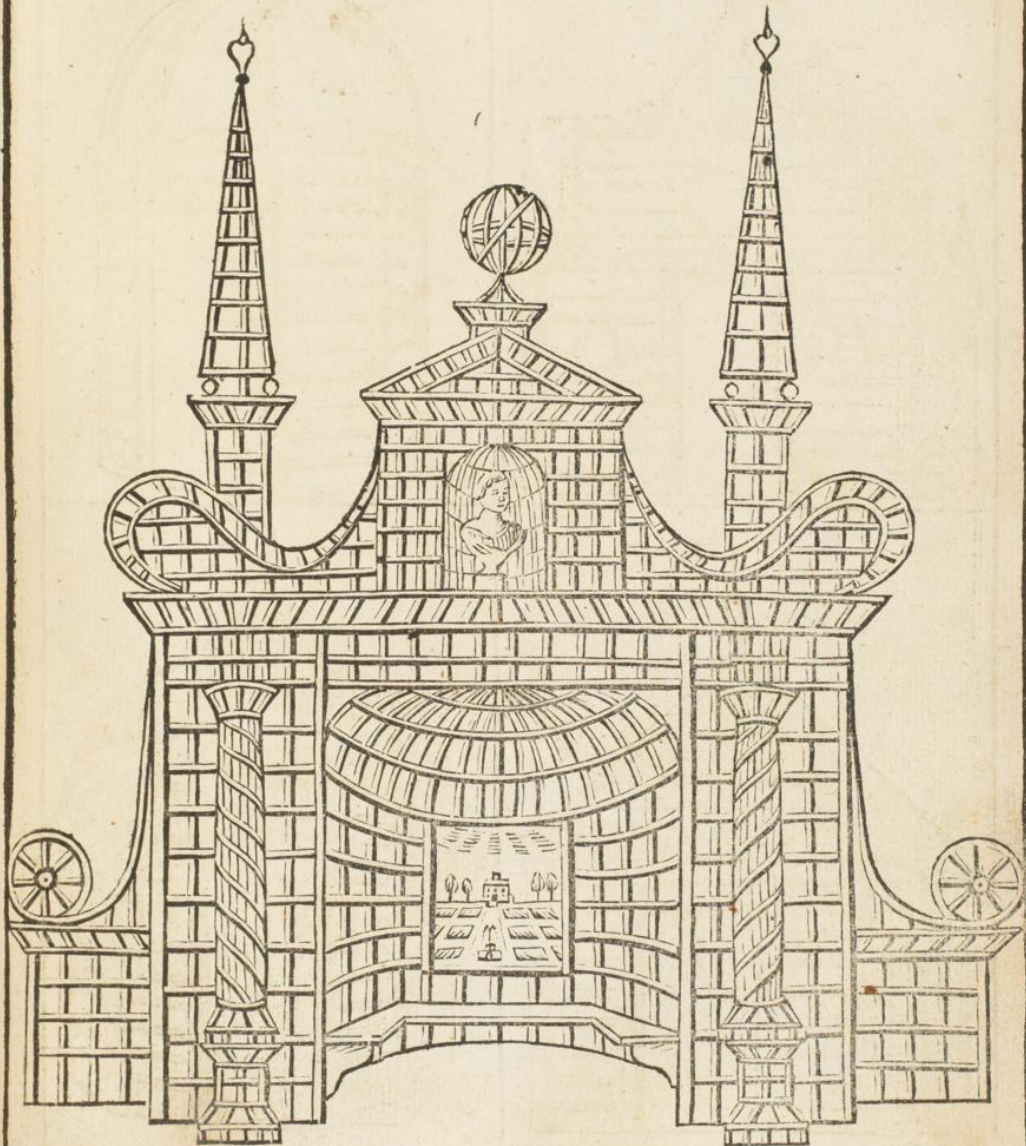

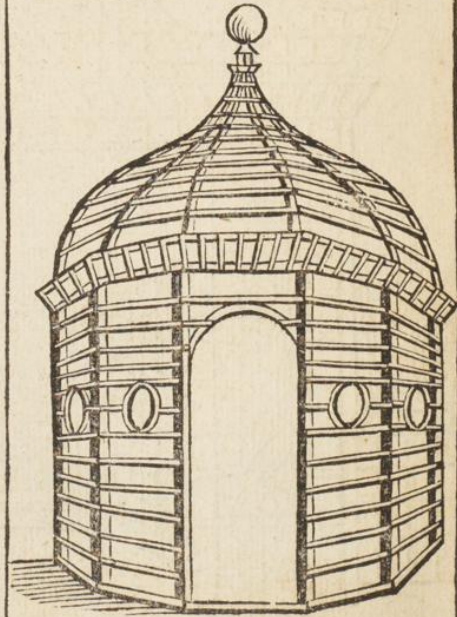
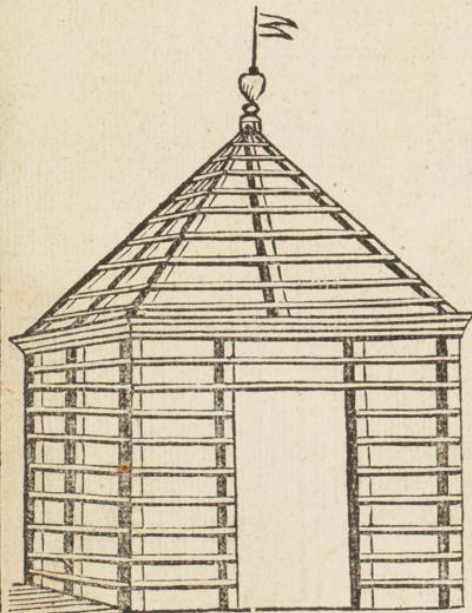
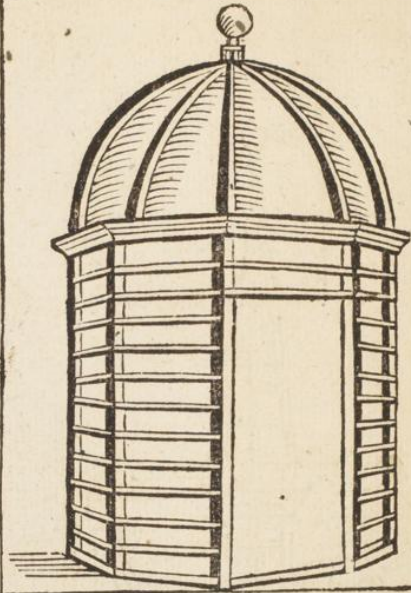
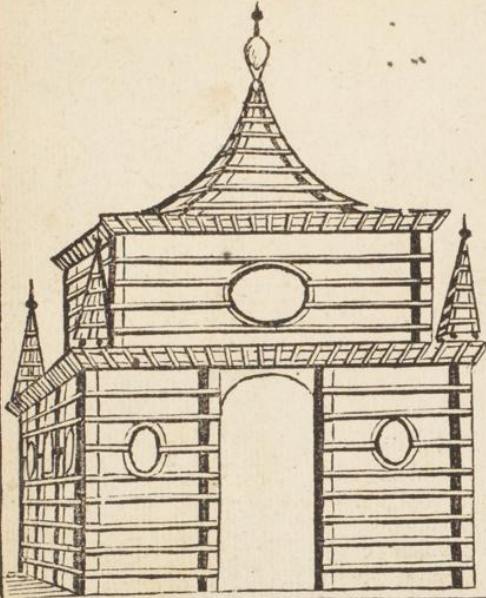

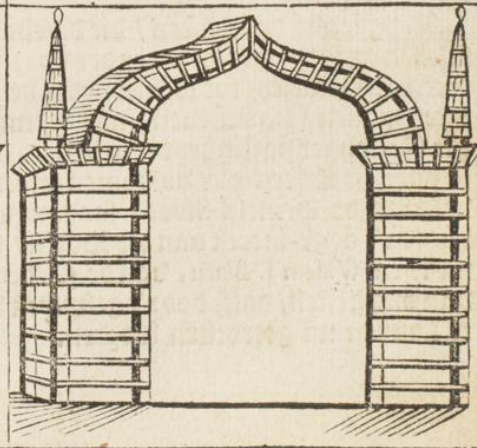
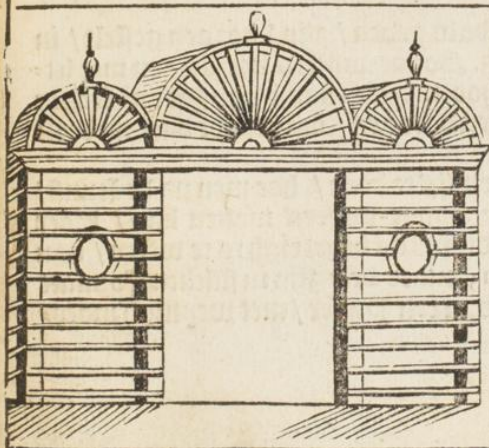
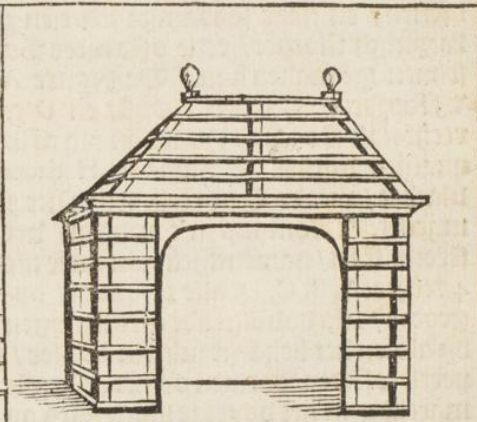
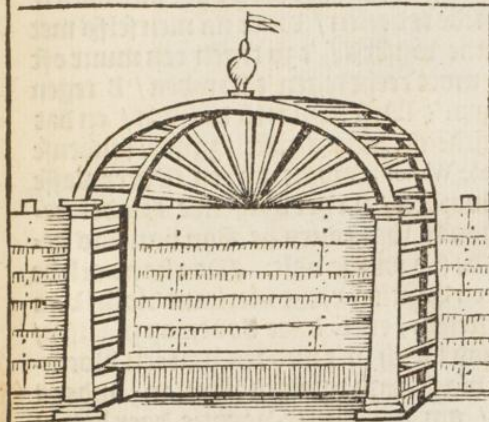
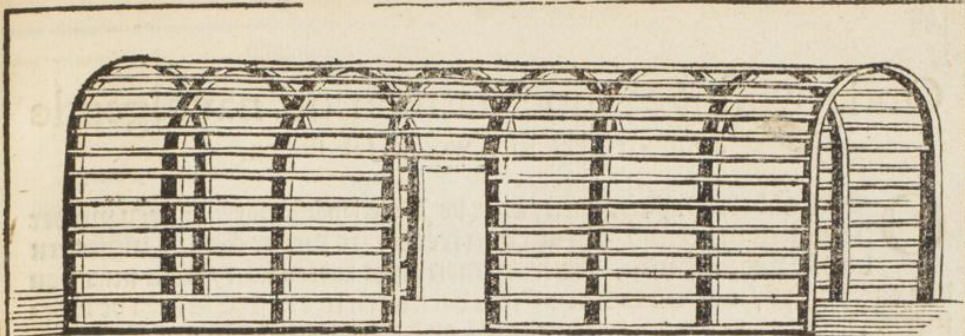

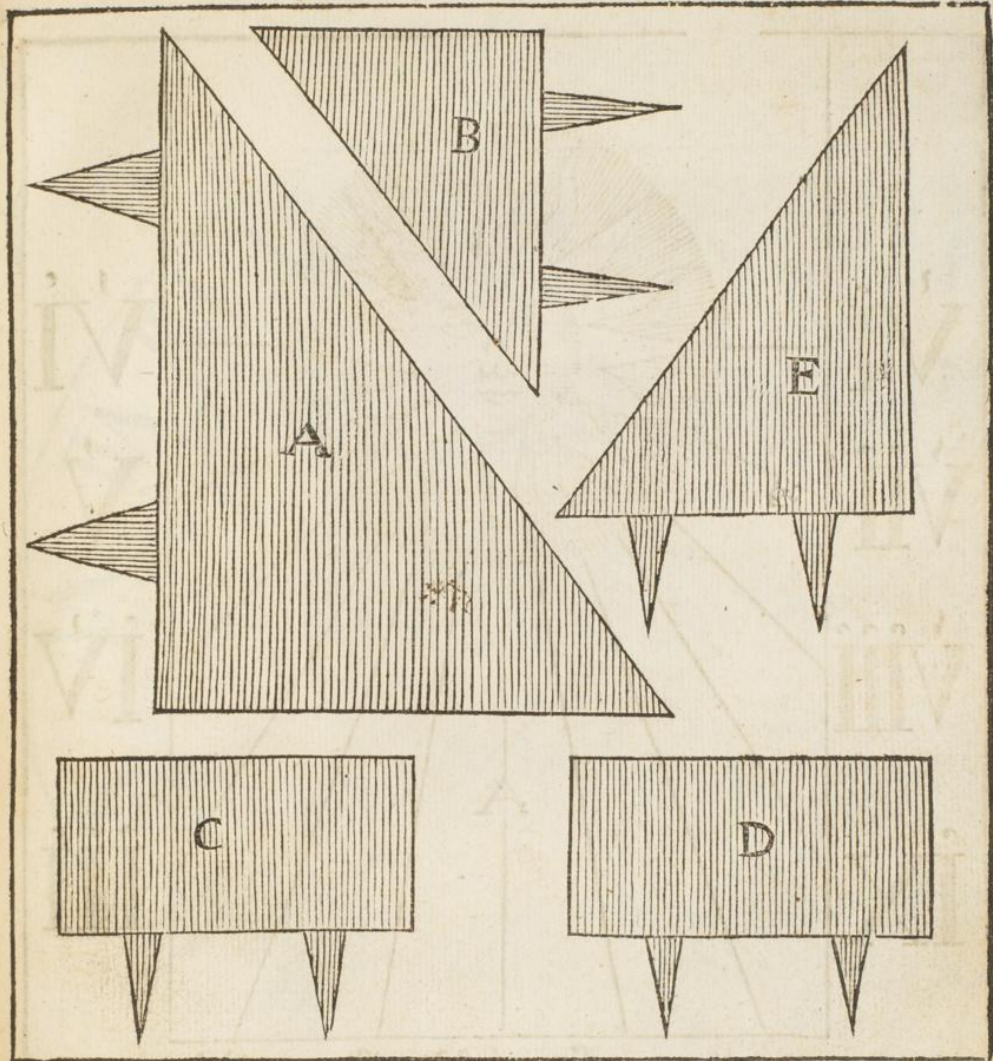
P

Onderwijsinge, hoe datmen de navolgende Sonne-wijfers in't werck sal stellen.

Onder andere Hof-cieraden / daer de Nederlandtse Hovenier geen minder vermaeck in neemt / als nut van trecht / is wel de Sonne-wijfer een van de voozmaemste; waer by men altyt weten kan / wat uure van den dagh het is / om sijn werck of sijn vermaeck wy te strecken na de tijdt: hierom hebben wy het noodigh geacht / op datter tot de volmaecktheyt van den Hof/ niet behooslycks soud ontbreken / de Liefhebbers daer van oock te dienen; en haer soodanige schetsen mede te deelen / waer na men selfs met weynigh moeyte / eene ofte meer Sonne-wijfers / 't zy tegen een muur oft schuttinge maken kan. De Figure A moet recht tegen 't Zuiden / B tegen 't Noordten / C tegen 't Oost/ en D tegen 't West geplactst worden / en dat recht na 't Compas; want op een afwijchende plaets gestelt zijnde / souden se quaelijck wijzen. E zijnde de Horizontale Wijfer, wordt op een Water-passe vlachte / met de Lelie recht tegen het Noordten / na het volgende Model gemaecht. 't Compas in 't midden / vertoont wat cours de Son van ons gestreckt staet / namentlijck contrarie als de schaduw valt. Men kan oock de 4 rechte A, B, C, D, alle te samen / op een winckel-recht vierkant block / van groote / als de volgende aftekeningen stellen / en E daer boven op plaetsen / by aldien het behaegt sulcken Wijfer / soo laegh in 't midden van een bloempereck te setten / datmen op het bovenste vlack bequamelijck sien kan; anders maecht men het boorige block spits op / om een windt-vaentje daer boven op te voegen.

Mengaende de Wijfers / die de schaduw geven / zijn vooz aen gestelt / in sulcken groote / alse op yeder der voozsz. Sonne-wijfers voeght / en met letteren aengewesen / tot welcke yeder behoort. Men kanse van Iser of Iroyer laten maken / na believen / met Pennen daer aen / om deselve daer mede in het block haer vastighet te geven.

Hier de Lesers een volkomen onderwijs te doen / hoe men na de Kunst / volgens de Hemels kloot / soodanige Sonne-wijfers maken kan / waer buyten 't oog-merck van dit Boeck / die sulcks begeerigh is te weten / kan nalesen Willem J. Blaeu, van de Globen; maer dese zijn in sulcken formaet van ons gestelt / datse dooz 't gebuyck van een Passer / met weynigh moeyte kunnen na getrocken worden.

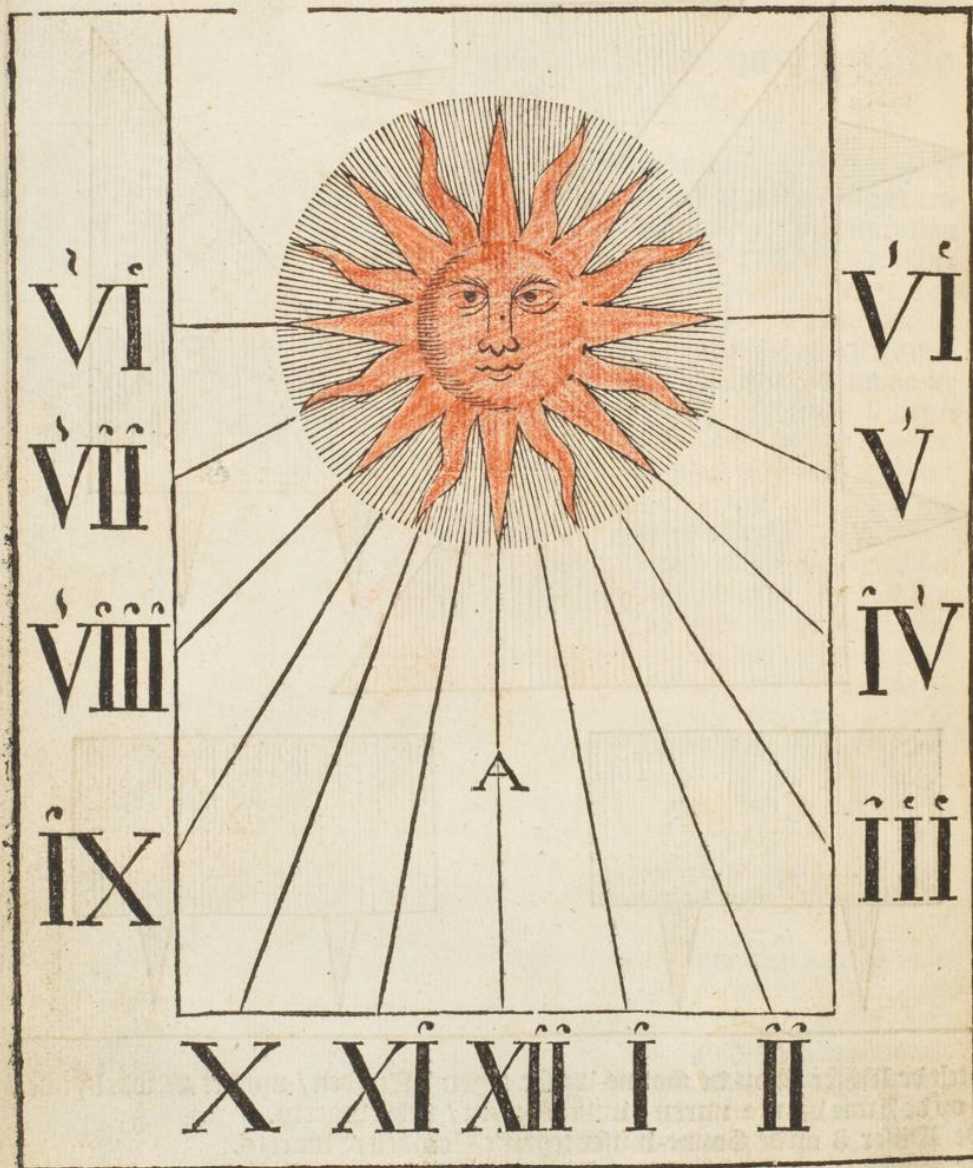

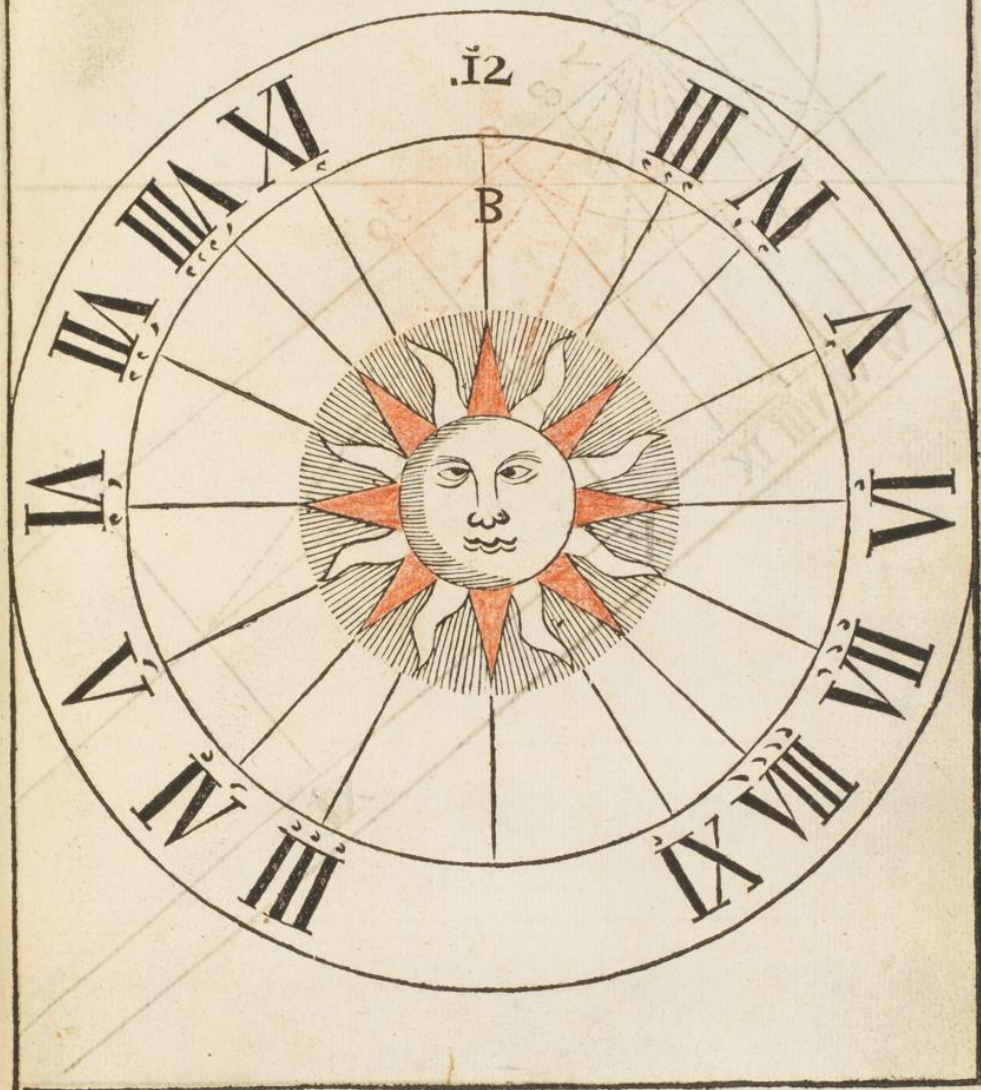
Stelt de Wijfer A op de Sonne-wijfer tegen 't Zuiden / uyt het Middel-punct / op de Linie van 12 uren / winckel-recht / nederwaerts.

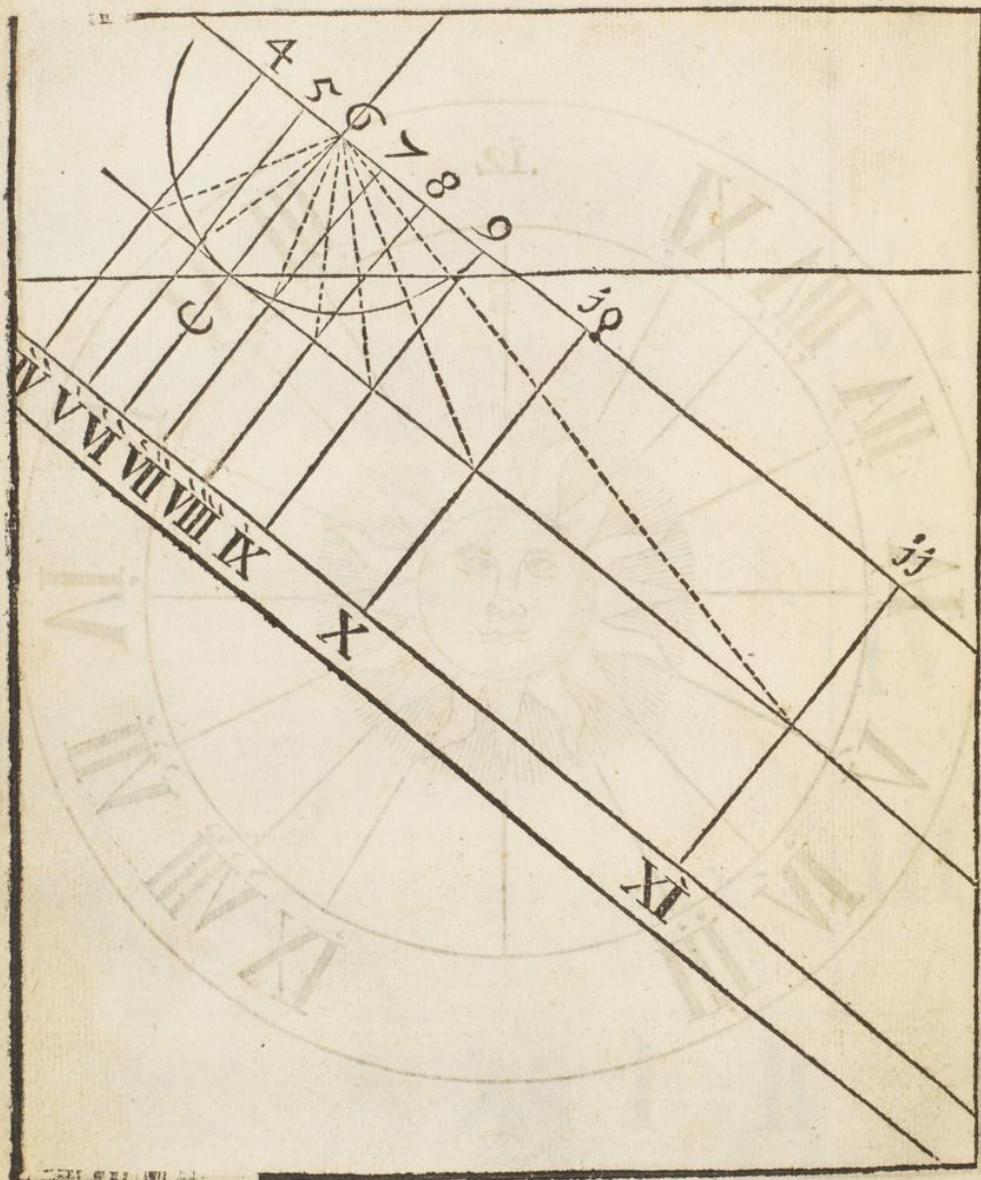
De Wijfer B op de Sonne-wijfer tegen 't Noorden opwaerts.

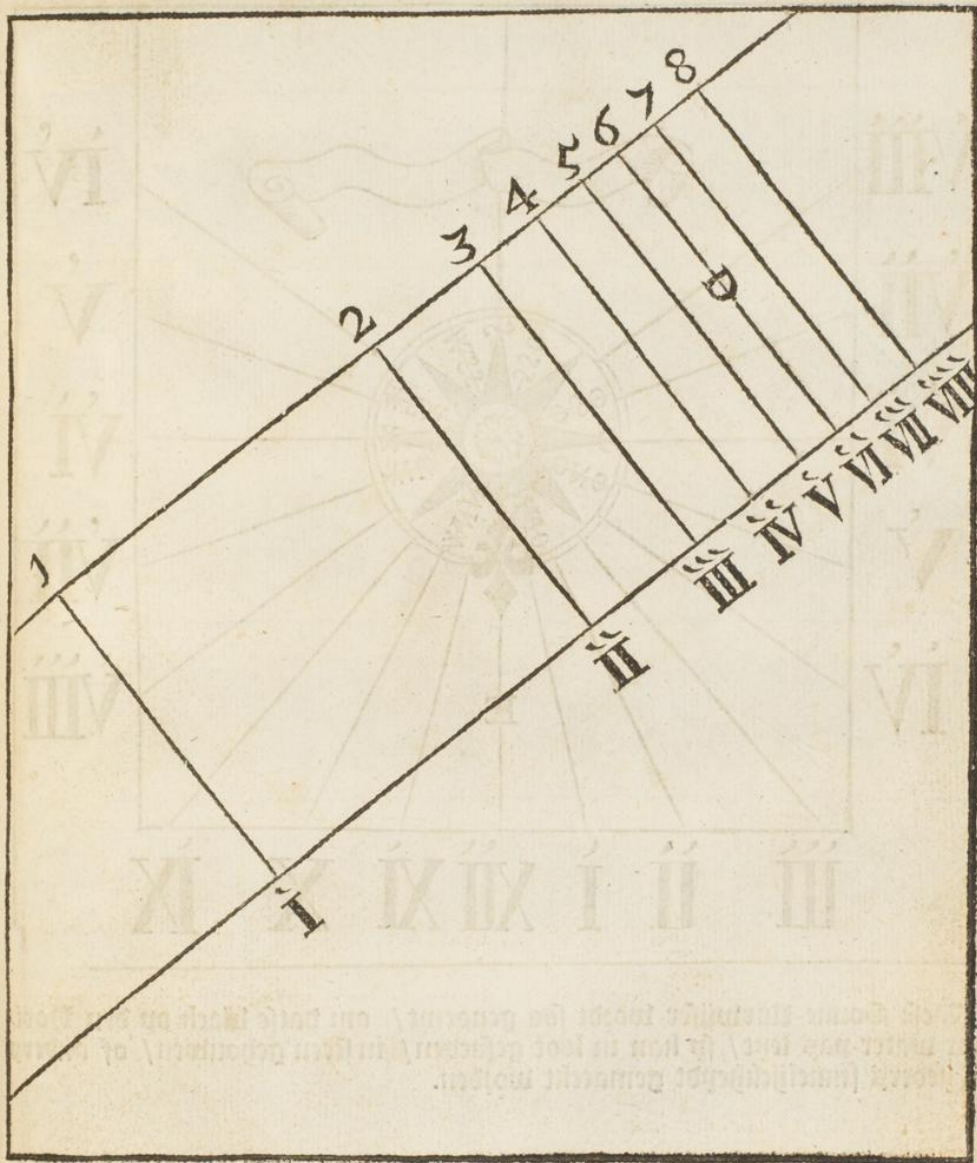
De Wijfer C tegen 't Oost / en D tegen 't West / op de Linie van 6.

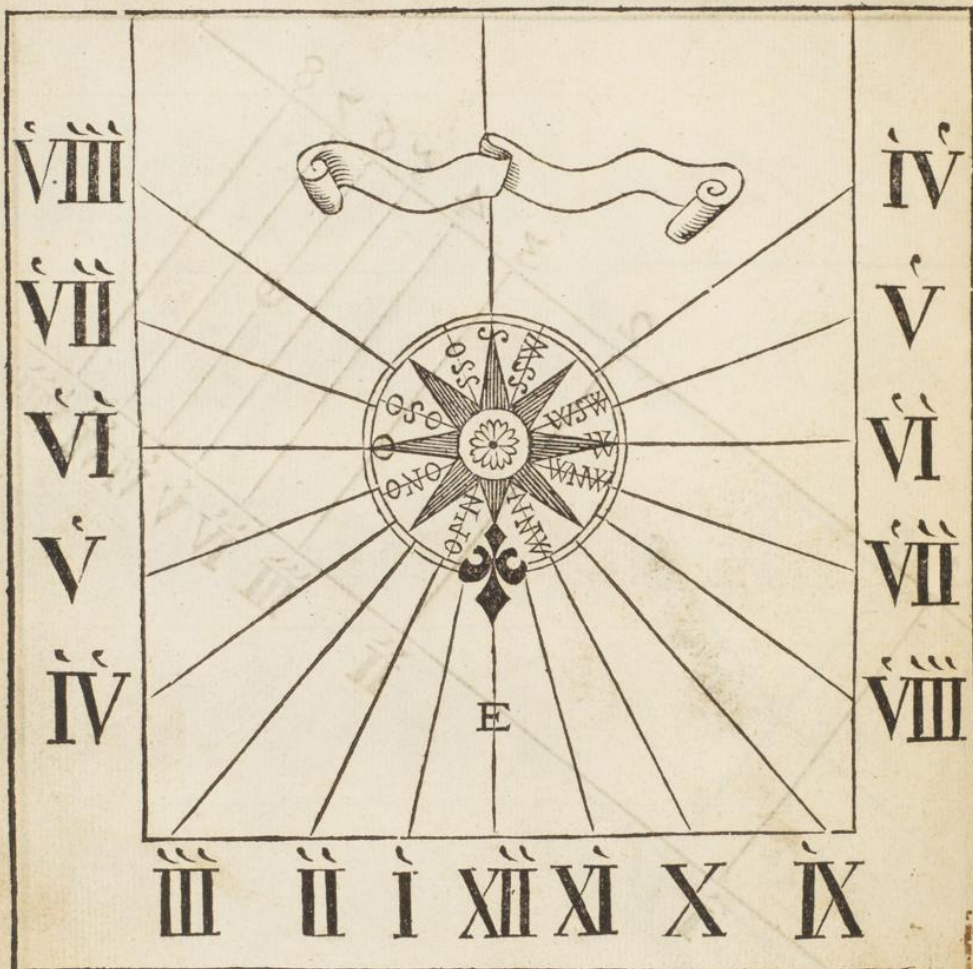
E boegt op de Horizontale Wijfer uyt het Centrum / op de Linie van 12 uren.

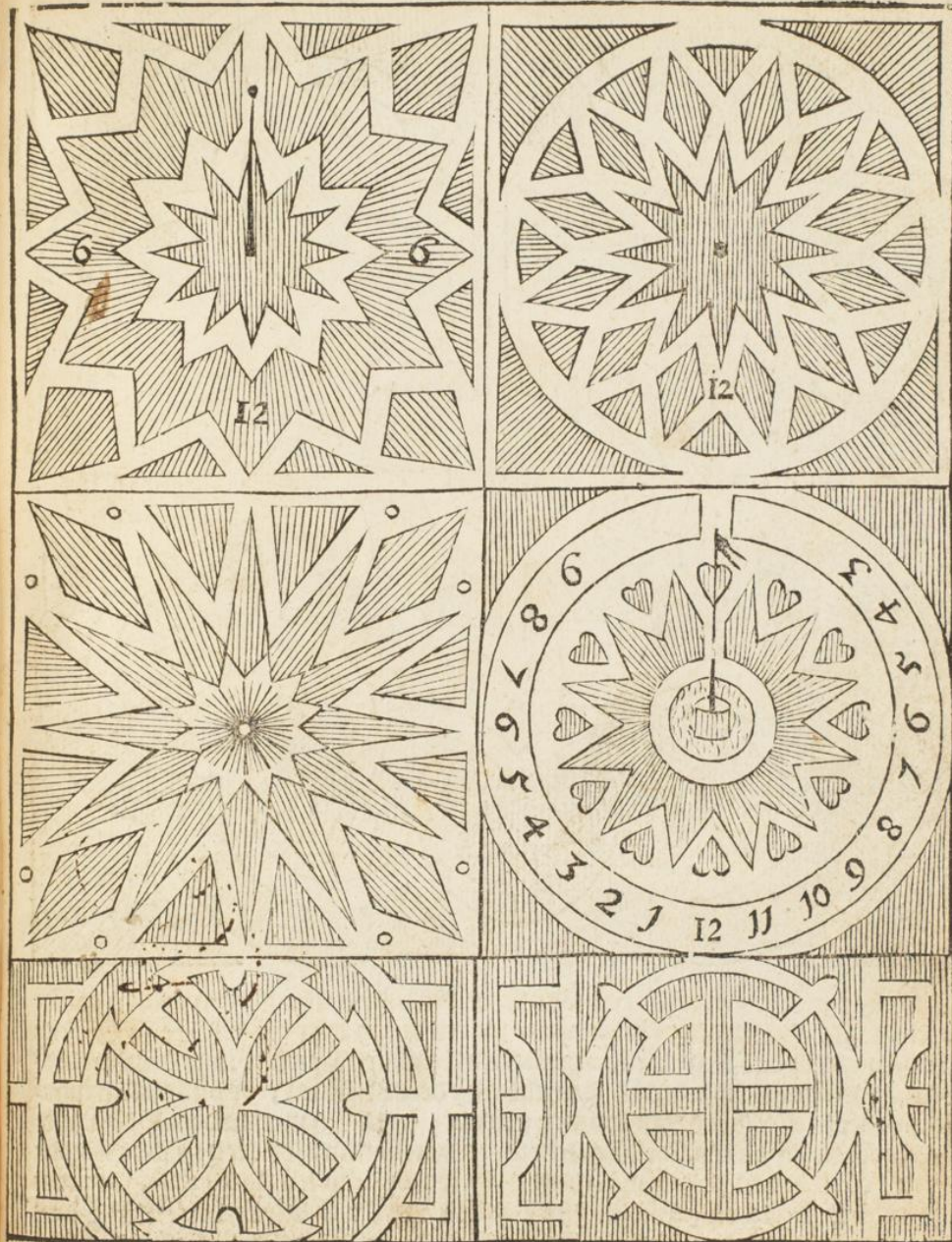

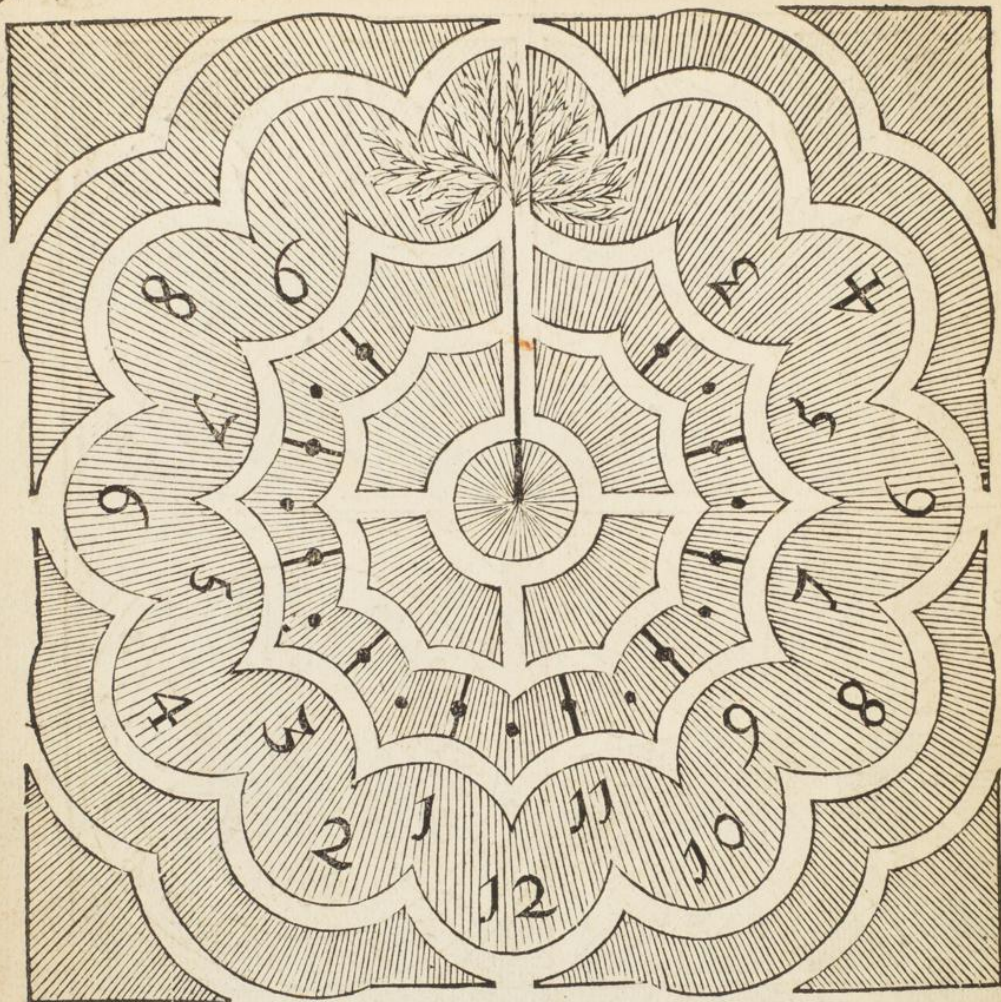

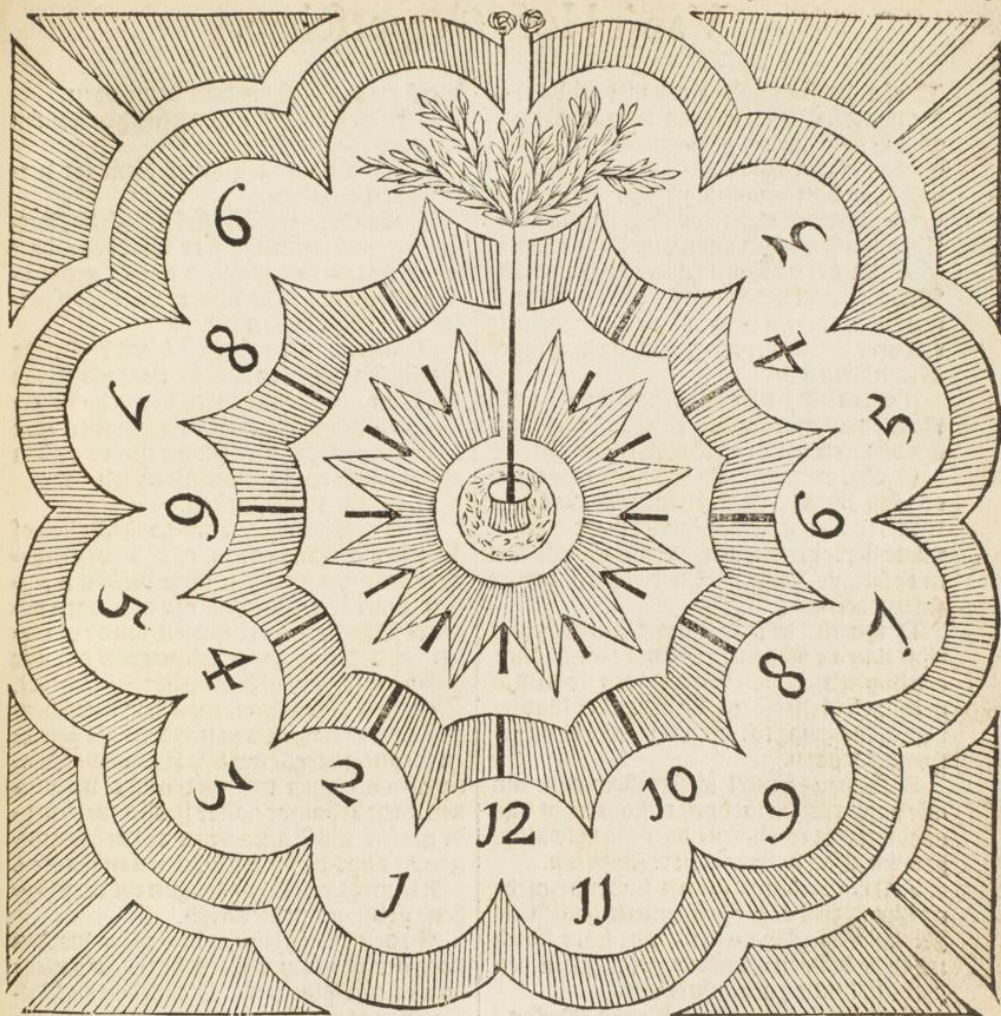

Dese Sonne-Uurtwijfer wordt soo genaemt / om datse vlack op den Horizont water-pas lept / sy kan in loot gesneden / in steen gehoutwen / of anders na peders stinnelijckhepdt gemaectt worden.

Men kan ook seer eierlyck een Sonne-wijfer van Palm maken op dese wyse: Deelt u w Circkel (groot of kleyn na de plaets die gy daer toe hebt) in 24 gelijcke deelen / maect een Star van 12 punten in 't midden / en laet in de hoecken wederom andere punten sluyten / soo hebt ghy de uur-linien; de onkrullen moeten na peders sinnelijckhepdt worden geleydt; de uuren mogen van Palm gheplant worden / of op een stockje getekent / en dan kannense setten en sieken op de punten / eben hoben de Palm: maer daer wel op te letten staet / een punt moet recht na het Noorden ghekeert zyn / welck uw de 12 uuren verstreckt / van waer

waer ghy boort kunt tellen tot het Oost en Westersche punt / welke beyde de 6 uren van de morgen en about vertoonen. De wijs-pen die de schaduw geeft is een stock van 6 of meer voeten hoogh / na de groote van uw Perck / of een langh dun Boomtje met soo hooghen stam / welke loot-recht moeten staen / en dan sal de schaduw op de punten vallende / uw de uren van den dach aenwijzen / soo als in de boven- en in de boozgaende schetsen te sien is / daer upt de Lief-hebbers kunnen sien het fundament en aenlepdinge / om selfs pets aerdigers en tierlijcker te pzaetiseren.

Van 't Hof - Gereetschap.

Een verstandigh Hovenier is vooz al noodfsakelijck dat hy hem verfiet van goet Hof-gereetschap / want men fept goet Gereetschap is het halve werck / en alsoo vele hier van onkundigh zijn / soo heeft het ons goet gedacht een Register van verſcheyden Inſtrumenten hier by te voegen.

A Met een Boomſchaer wiedz men de Boomen van het onſupber hout wozt met een touw toe-getrocken / en ſpringht met een veer wederom op / gelijk by de Figure is aengewezen.

B Een Knypſ-pſer om de Boomen vande Knipſe-neſten te ſupveren / is ook bequaem om de Beeren van de Boom te krijgen.

C Ent-meſ ofte Gyffel-meſ moet zijn een ſtijf Meſ / dick van rugge / om de ſpleete wel te doen openen / ſonder punt / om de ſpleete verder te openen / om de Gyffie wel in te ſetten / gelijk t'ſijner plaetſe verder ſal werden aengewezen.

D Harek / de Harek moet van goet pſer zijn / van 15 ofte meer tanden / die qualick een dupin bzeet van den anderen ſtaen / ſin gebuyck is meeſt tot bzekinge der klupterige aerde / ende tot eſſeninge van de ongeſpitte Bedden.

E Snoey-beptel is ſeer bequaem om alle doyre tacken mede af te ſtooten / of van onderen met een hamer daer tegen te kloppen / en alsoo de Boomen te ſupveren.

F Kloutwe daer men het onkruyt mede om-haect / is een Inſtrument gelijk de Metſelaers gebuycken / om haer kalck mede te beſtaen / andere gebuycken een Schoffel ende gaen achter uyt.

G Meſſen / groote en klepne Meſſen / dienen tot ſnoeyinge / aſlegginge / entinge ende veel ſoodanige ſaken.

H Entſaegh dient niet vergeten / hoe ſmalder hoe beter / om tuffen de backen te kunnen ſagen.

I Knip-meſ dient om alle Boomen of tacken te houwen.

K Met een Palmſchaer ſcheert men Palm / Hagedoozn / Aguſtrum / Ber-

beris ende alle ſoozt van heyningen.

L Hſeren Beptel om verſcheyde houten en woztelen op te kloven.

M Den houten Hamer dient tot verſcheyden wercken.

N Croffel / een Croffel gelijk de Metſelaers gebuycken is ſeer noodigh / daer mede alle klepne planten uyt te graven / ook om potten ende andere naeuwe plaetſen daer mede te roeren.

O Spade. Vooz eerſt / dient de Spade tot omſpittinge der aerde / ende plantinge der Boomen / ende meer diergelijcke gebuycken / de gedaenten is verſcheyden naer de aerde / de eene maecht die bzeet / en den ander ſmal / oock zijnder die alleen

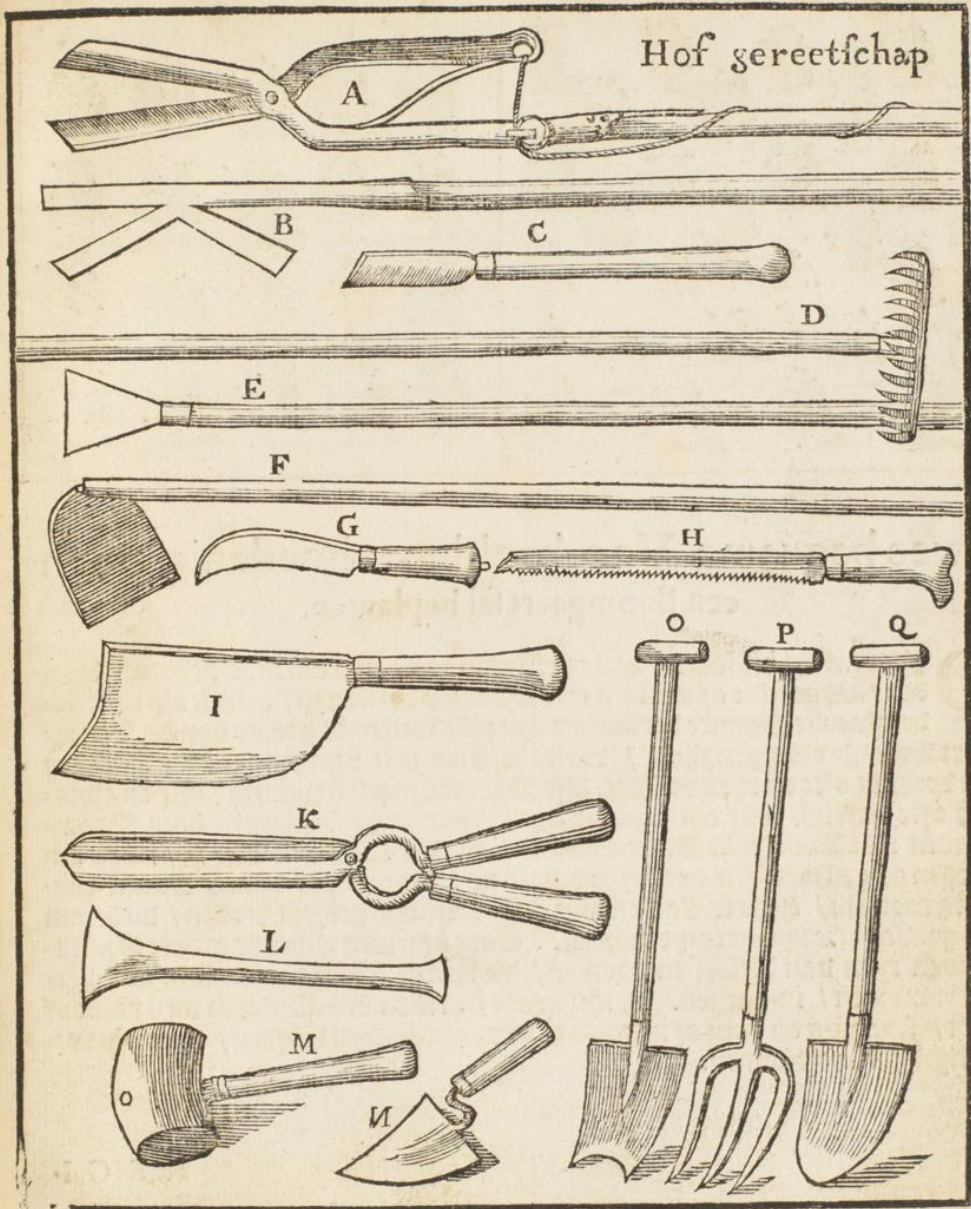
Q Graven gebuycken.

P Den Kieck is een dyt-tande Schop of Vozek / plat van tanden / ende dient om geſtropde miſ ofte ſoden op de wagen te leggen / maer ten principale om de bedden onder de Boomen om te ſpitten / om de woztelen vande Boomen niet te bederven dat met de Spade / Graef of Schop ligtelik gebeurt.

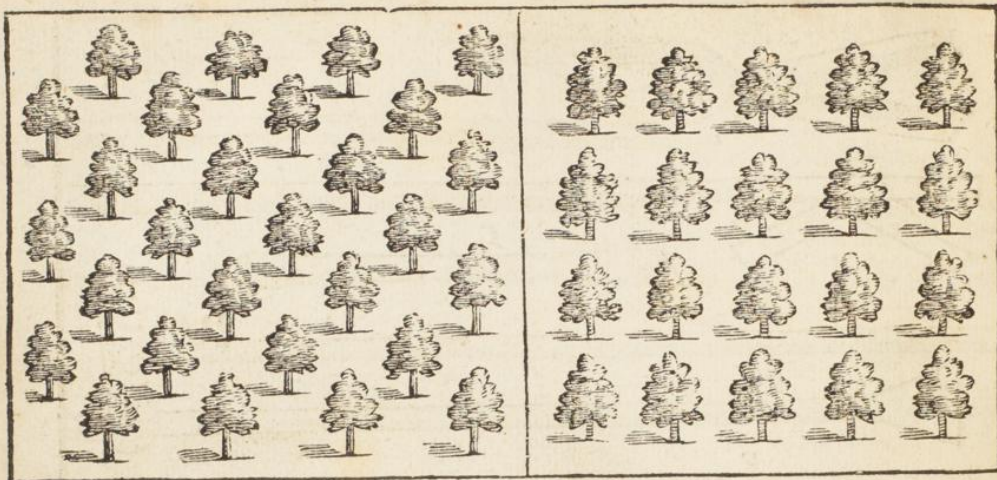
Hier en hoben heeft men noch verſcheyden andere dingen van nooden / als groote en klepne gieters / om alle krupten / Boomen en bloemen te begieten en te verquicken / men behoozde ook te hebben verſcheyde glazen / als Lantaernen / tot beſchuttingen en't uyt-halen der bloemen en planten. Als mede een krupt-wagen tot verſcheydene gebuycken dienſtig.

In den Nederlandten Hovenier worden noch verdoont twee Aerd-boren / de welke dienen om Planten / Struycken en Solbloemen te verplaetſen of verplanten / ſonder dat de ſelue haer Aerde komin te miſſen / om alsoo geen gevaer van uyt-gaen onderwozen te zijn.

Oock moet men hebben Potten / Bacten en Cobbens / deſe zijn ſeer dienſtig om Planten / Boomen en Bloemen in te ſetten. Vooz al dient niet vergeten / Vallan / om Mollen / Kotten en Muffen / als ander Ongeediert / te vangen.

Q 3

Twee bequame Voorbeelden, hoedanigh men een Boomgaert sal beplanten.

Omtrent het beplanten van een Boomgaert moet in acht genomen worden / dat de selve ordentlijk met Boomen versten zy / gelijk als in de bovenstaende Figure vertoont word: Te weten / de groote van de Boomgaert wel onderwoopen zijnde / wordt de selve met vucht-dragende Boomen in 't verbant ofte op rpen beplant; dese Boomen moeten twintig / vijf-en-twintigh ofte dertigh van een geplant zijn. Sommige beplanten haer Boomgaerden met Appel ende Peere-boomen / en setten tusschen vier Boomen een Karsen ofte Noorellen-boom / die daer na / wanneer de andere Vucht-boomen groot zijn / en haer Tacken wijt ende bzeet upt-gebzeet hebben / wederom upt-graben ofte upt-geroept worden. Oock kan men onder de groote Vucht-boomen rpen van Welbesten-boomen / die van de schaduw soo licht niet bezucht worden / in-voegen. Staect aen te mercken dat alles wat men plant of zaeyt / soodanig op rpen of in verbant moet ontwoopen worden / indien het ordentlijk sal voozt komen.

R E G I-

R E G I S T E R

Op den Nederlandtsen HOVENIER;

*Begripende alderley Boomen, Bol-bloemen, Planten
en Zaden.*

<p>A.</p> <p>A Beelen Fol. 12</p> <p>Acontium 22</p> <p>Aecker-boom 11</p> <p>Aertbesien 18</p> <p>Ajayn 39</p> <p>Alkekengi 18</p> <p>Alaternus 5</p> <p>Aloë uyt America 15</p> <p>Aloë uyt Portugael 15</p> <p>Alsem 18</p> <p>Althea 22</p> <p>Amarantus 32</p> <p>Ambrette 30</p> <p>Amandel-boom 8</p> <p>Anemones 26</p> <p>Angelieren 17</p> <p>Angus Castus 12</p> <p>Anijs 37</p> <p>Appel-boom 8</p> <p>Appel der Liefde 36</p> <p>Apperkoelen 9</p> <p>Aquilegin 35</p> <p>Arbor Moris 7</p> <p>Arbor Vitæ 7</p> <p>Arbutus 5</p> <p>Artifocken 18</p> <p>Arum 28</p> <p>Arundo 23</p> <p>Aspergens 18</p> <p>Alphodiille 16</p> <p>Azedarach 13</p> <p>Auricula Urfs 13</p>	<p>Boom des Doodts 7</p> <p>Boom des Levens 7</p> <p>Boonen 39</p> <p>Boonen, om de Planten te versetten, afgebeelt 15</p> <p>Boter-bloemen 21</p> <p>Brasilië Peper 36</p> <p>Brem-boom 4</p> <p>Bryonia 24</p> <p>Bruynerjes 35</p> <p>Buphthalmum 24</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p>C Anna Indica 23</p> <p>Capparis Fabago 24</p> <p>Carduus 34</p> <p>Carui 37</p> <p>Chalotten 20</p> <p>Chicory-Wortelen 38</p> <p>Cyclamen 26</p> <p>Cypresse-Boom 6</p> <p>Citus 35</p> <p>Citroen Boom 3</p> <p>Clematis 24</p> <p>Colchicum 26</p> <p>Colurea 12</p> <p>Condriille 35</p> <p>Cornoelien-Boom 8</p> <p>Corona Imperiael 25</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p>D Amast-bloemen 16</p> <p>Datura 35</p> <p>Denne-boom 7</p> <p>Dens Caninus 28</p> <p>Devarium Barbatum 35</p> <p>Dil 37</p> <p>Dipcadi 18</p> <p>Dove netelen 22</p> <p>Dragon 19</p> <p>Duyfent-bladt 23</p> <p>Duyfent-schoon 20</p> <p style="text-align: center;">E.</p> <p>E Bben boom 6</p> <p>Eycke boomen 11</p> <p>Eist 8</p> <p>Endyvie 37</p> <p>Erwica 39</p>	<p>Efdooren 13</p> <p>Essen-boomen 13</p> <p>Efula 23</p> <p>Ezels-melck 23</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p>F Erula 23</p> <p>Filipendula 16</p> <p>Flamboysen 10</p> <p>Flos Africanus 31</p> <p>France Lelien 17</p> <p>Fritillaria 26</p> <p style="text-align: center;">G.</p> <p>G Alega 21</p> <p>Geele Peen 38</p> <p>Genever-boom 11</p> <p>Genista 4</p> <p>Genistella 23</p> <p>Gentianella 24</p> <p>Gladiolus 25</p> <p>Glas kruydt 22</p> <p>Gouts-bloemen 35</p> <p>Graaet-boomen 8</p> <p>Groen Ebben-boom 6</p> <p style="text-align: center;">H.</p> <p>H Andekis-kruydt 29</p> <p>Hafe-garst 23</p> <p>Hafelare-noten 11</p> <p>Haveruyt 19</p> <p>Hedyfarum 31</p> <p>Heems-wortel 22</p> <p>Helenaes Tranen 31</p> <p>Helleborus 16</p> <p>Hepatica 19</p> <p>Herba Viva 16</p> <p>Herts-tong 19</p> <p>Hyacinthen 25</p> <p>Hypericum 13</p> <p>Hof bloemen 16</p> <p>Honts-kerffen 14</p> <p>Honts-tant 28</p> <p>Huys-look 20</p> <p>Hulst 7</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>I Pe-boomen 12</p> <p>Iris of Lis 36</p>	<p>Trias met Bollen 29</p> <p>lîop 37</p> <p style="text-align: center;">J.</p> <p>J Acoba 23</p> <p>Jafmin 14</p> <p>Judas-boom 14</p> <p>Juffrou-marck 21</p> <p>Juncus Gloriosus 20</p> <p style="text-align: center;">K.</p> <p>K Amille 18</p> <p>Karffe-boom 10</p> <p>Karstanje-boom 14</p> <p>Keyfers Kroon 25</p> <p>Kervel 38</p> <p>Koeckoecx-bloem 21</p> <p>Koe-oogen 24</p> <p>Komkommers 40</p> <p>Kool 39</p> <p>Koren-bloemen 30</p> <p>Kriecken over Zec 18</p> <p>Kruculsen 25</p> <p>Krop-falac 38</p> <p>Kruytje roert mijn niet 36</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>L Aburnum 5</p> <p>Laconia 23</p> <p>Lamoen-boom 3</p> <p>Lantarens over teere Kruy- den, afgebeelt 32</p> <p>Lathyrus 38</p> <p>Latouw 43</p> <p>Laurier-boom 4</p> <p>Lavendel 17</p> <p>Leeuwe-becken 32</p> <p>Leeuwe-becken 21</p> <p>Lelien 27</p> <p>Lelien van eenen dagh 16</p> <p>Lentiscus 12</p> <p>Leucouym Bulbosum 28</p> <p>Levendigh Kruydt 36</p> <p>Ligustrum 8</p> <p>Lychnis 20</p> <p>Lynaria of Vlas 32</p> <p>Lyster-besien 14</p> <p>Linde-boom 11</p> <p>Loock 20</p> <p>Lupinea 33</p> <p style="text-align: right;"><i>Maegh.</i></p>
--	--	--	---

R E G I S T E R.

<p>M.</p> <p>M Aeghdiefden 22 Maen-koppen 34 Mandragora 21 Mans-oorren 24 Mariholyne 21 Marionette 32 Martagons 27 Mattelaers bloemrjes 19 Marvelje de Peru 33 Maft-boomen 7 Matricaria 18 Medica 34 Meloenen 39 Meloen-back, afgebeelt 45 Myrthus-boom 4 Mifpel-boom 11 Moerbefie-boom 10 Moly 29 Mamordica 33 Monthout 8 Muur-bloemen 22</p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p>N Arcifcus 27 Narciffus Tradifcantii 28 Nardus Bohemicus 35 Nardus Bohemicus 35 Narfturcium Indicum 36 Nies-wortel 16 Noli me tangere 36</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>O Ckernoten 11 Oyevaers-becken 35 Oliander-boom 4</p>	<p>Olijf-boom 4 Oogen-rooft 12 Oranje-boomen 1 Orchides 29 Ornithogalum 18</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>P Arel-zaet 35 Paerts-yfers 36 Palm-boomen 7 Paen Mutfen 12 Parey 19 Parnica 31 Parfiken 9 Paffi-bloem 21 Peere-boomen 8 Periclymenum 14 Penningh-kruydt 35 Phalangium 22 Peper-boomtjes 5 Phylirea 5 Pietercelie 37 Pietercelie de Meer 21 Pinfternakelen 38 Pionien 17 Plant-furingh 18 Platanus 13 Pompoenen 49 Populieren 12 Porceleyn 39 Prince-bloemen 32 Pruym-boomen 10</p> <p style="text-align: center;">Q.</p> <p>Q ualfter-boom 14 Que-appelen 10 Que peeren 10</p>	<p style="text-align: center;">R.</p> <p>R Adijs 37 Ramelaffen 37 Ranunculus 27 Reynevaern 22 Ricinus 33 Ridder-fpooren 32 Rippen 38 Rhabarber 22 Roofe-boomen 6 Roofemaryn 5</p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>S Alie 17 Salomons Zegel 19 Scabigfa 31 Scharley 37 Scolopendria 19 Scordium 21 Scorzoncra 36 Segeltjes 9 Selderie 37 Seven-boom 7 St Jans Broodt 13 Syringa 5 Sifyrichium 28 Slacken-huysjes 34 Smilax 23 Sonne-bloemen 31 Spaen e-dooren 7 Spaense Klaveren 36 Spinagie 37 Stekers 39 St. Teunis-bloem 31 Stock-roofen 34 Suycker-peen 38</p>	<p style="text-align: center;">T.</p> <p>T Apfus Barbarus 32 Taxus 7 Terebintus 13 Thijm 17 Thlafsi-wan Candia 35 Trachelium 23 Tulpen 29 Turckfe Koren-bloem 30</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>V Aleriana 29 Venckel 37 Veldt-falaet 38 Venus-navel 18 Venus-fpiegel 32 Verckens-broodt 16 Vette-kous 38 Viburnum 6 Vygeboomen 3 Vinger-hoeden 34 Violetten 22 Violetten, Boomachtige 37 Vlas 37 Vlier-bloemen 14 Vogel-kers 14</p> <p style="text-align: center;">W.</p> <p>W Alnoten 11 W ter kers 21 Wjingaerden 14 Wijnruyt 19 Wilde-wjingaert 24 Willige-boomen 12 Winter-groen 16 Witte peen 38 Wol-kruydt 32 Wonder boom 33</p>
---	---	--	---

R E G I S T E R.

Modellen van Hoven,	Fol 43 tot 46
De Bloem-percken	47 tot 73
De Lat-wercken	74 tot 83
De Sonne-wijfers	84 tot 93
Hof-gereetschap	94 en 95
Om een Boomgaert te beplanten	96

Eynde van 't Register.